

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emircan Turan

ENDERUNLU FÂZİL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)

Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emircan TURAN

ENDERUNLU FÂZİL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)

Danışman

Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK

Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Emircan Turan'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ÖZYILDIRIM (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Prof. Dr. Şevkiye KAZAN NAS (İmza)

Tez Başlığı: ENDERUNLU FÂZIL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)

Tez Savunma Tarihi : 30/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 11/08/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ENDERUNLU FÂZİL- ZENÂN-NÂME (TENKİTLİ METİN)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Emircan Turan

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Emircan Turan
Öğrenci Numarası	20195242004
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Furkan Öztürk
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Enderunlu Fâzıl-Zenân-nâme (Tenkitli Metin)
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1875338348
Rapor Tarihi	26.07.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %17
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
<p>Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 187 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.</p> <p>Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:</p> <p>(+) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.</p> <p>() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.</p>	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK	
İmza	

İÇİNDEKİLER

İŞARETLER LİSTESİ	iii
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDERUNLU FAZIL BEY'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1 Hayatı.....	6
1.2 Sanatı	9
1.3 Eserleri	12
1.3.1 Divân	12
1.3.2 Hûbân-nâme	13
1.3.3 Zenân-nâme.....	13
1.3.4 Defter-i Aşk.....	13
1.3.5 Çengi-nâme	14

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1 Zenân-nâme'nin Yeniden Neşri.....	15
2.2 Zenân-nâme Nüshalarının Tavsifi.....	19
2.2.1 Ankara Milli Kütüphane, 653, MK.....	19
2.2.2 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1.....	20
2.2.3 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T	20
2.2.4 Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3	21
2.2.5 Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1062/2, AE	21
2.2.6 Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL	21
2.2.7 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1949, İÜ4.....	22
2.2.8 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R 512, T1	22
2.2.9 Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 3730/1, AÖ	22
2.2.10 Ankara Milli Kütüphane, 2324/1, MK1	23
2.2.11 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2991, İÜ5.....	23
2.2.12 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ.....	24
2.2.13 Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mehmed Asım Bey, 422/4, K.....	24

2.2.14 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5701, İÜ3	24
2.2.15 Ankara Milli Kütüphane, 403/2, MK6	25
2.2.16 Ankara Milli Kütüphane 1526/2, MK7	25
2.2.17 Ankara Milli Kütüphane, 2413/3, MK2	25
2.2.18 Ankara Milli Kütüphane, 5014/3, MK4	26
2.2.19 Ankara Milli Kütüphane, 10105, MK5	26
2.2.20 Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G	26
2.2.21 Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M	27
2.2.22 Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1061/3, AE1	27
2.2.23 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5740, İÜ2	27
2.2.24 Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/278, TDK	28
2.2.25 Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa, 1009, S	28
2.2.26 Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4537, S1	28
2.2.27 Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Bey, 3492, S3	29
2.2.28 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 218, İÜ6	29
2.2.29 Konya Mevlana Müzesi, 1160, MM	29
2.2.30 Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 132/2, İBB	30
2.3 Nüshaların Değerlendirilmesi ve Tenkitli Metin Hazırlanırken İzlenen Yol	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

3.1 Tenkitli Metin	36
SONUÇ	170
KAYNAKÇA	171

İŞARETLER LİSTESİ

- Beyit veya kelime eksiktir.
- ↔ Beyitlerin sırası değişiktir. $Xa \leftrightarrow Xb$ şeklinde olursa mısraların sırası tersinedir.
- ; Belirtilen nüsha farkının tamamlandığını gösterir.

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ا	a, ā, e	ش	ş
آ	ā, a	ص	s
ء	'	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	'
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ŋ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v, u, ü, o, ö, ū
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	ی	y, ı, i, ī
س	s		

ÖZET

Enderûnlu Fâzıl, edebiyatımızda mahallileşme denildiğinde akla gelen ilk şairlerimizden biridir. Fâzıl, Özellikle mesnevilerinde iç ve dış gerçekliği çok iyi bir biçimde yansıtmıştır. Bu çalışma Enderûnlu Fâzıl'ın Zenân-nâme adlı mesnevisinin tenkitli metninin hazırlanmasını esas almaktadır. Zenân-nâme üzerine daha önce bazı çalışmalar yapılmıştır. Fakat yapılan çalışmaların birçoğu eserin belli başlı bölümlerini parça parça çevirmekten öteye gitmemiştir. Eser üzerine ilk bilimsel çalışma Nebiye Öztürk tarafından 2002 yılında yapılmıştır. Ancak yapılan bu çalışma da bazı yönleriyle eksikler içermektedir. Bu eksiklikler de eserin tam olarak anlaşılmasını engellemiştir. Bu sebeple de eserin tekrardan daha detaylı ve titiz bir biçimde ele alınması bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Zenân-nâme'nin tenkitli metni hazırlanırken ilk olarak eserin nüshalarının tespiti üzerinde çalışılmış ve 30 Zenân-nâme nüshası temin edilmiştir. Daha sonra tespit edilen nüshalar belirli kriterlere göre değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda tenkitli metinde olması gereken nüshalar belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen 8 nüshayla tenkitli metin kurulmuştur. Kurulan metindeki her bir beyit üzerinde özenle durulmuş ve vezin kontrolü ile beyitlerin sağlaması yapılmıştır. Tenkitli metinde kullanılan 8 nüshanın aparatı dipnotta gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zenân-nâme, Enderûnlu Fâzıl, tenkitli metin, Divan edebiyatı

SUMMARY
ENDERÛNLU FÂZIL- ZENÂN-NÂME (EDITION CRITIQUE)

Enderûnlu Fâzıl is one of the first poets that comes to mind when localization is mentioned in our literature. Especially in his masnavis, Fâzıl reflected the inner and outer reality very well. This study is based on the preparation of the critical text of Enderûnlu Fâzıl's masnavi called Zenân-nâme. Some studies have been done on Zenân-name before. However, most of the studies have not gone beyond translating certain parts of the work piece by piece. The first scientific study on the work was done by Nebiye Öztürk in 2002. However, this study also contains some shortcomings. These shortcomings have prevented the full understanding of the work. For this reason, it has become a necessity to deal with the work again in more detail and meticulously.

While preparing the critical text of the Zenân-nâme, firstly, the determination of the copies of the work was studied and 30 copies of the Zenân-nâme were obtained. Then, the identified copies were evaluated according to certain criteria. As a result of the evaluations, the copies that should be in the critical text were determined. Afterwards, the critical text was established with 8 selected copies. Each couplet in the established text was carefully emphasized and the couplets were checked by meter control. The apparatus of the 8 copies used in the critical text is shown in the footnote.

Keywords: Zenân-nâme, Enderûnlu Fâzıl, critical text, Divan Literature

ÖNSÖZ

Enderûnlu Fâzıl, 18.yüzyılda yaşamış divan şairlerimizden biridir. Divanı ve mesnevileri bulunan Fâzıl, asıl şöhretini gündelik hayatın izlerini taşıyan mesnevileriyle kazanmıştır. Kaleme aldığı eserler sanatsal açıdan devrinin en iyi örnekleri olarak gösterilmese de içerik bakımından oldukça dikkat çekici bulunmuştur. Zenân-nâme’de bu eserlerden biridir. Günümüze kadar Zenân-nâme üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bu çalışmaların birçoğu eserin sadece belli başlı bölümleri üzerinde durmuştur. Eser üzerine ilk detaylı çalışma Nebiye Öztürk tarafından 2002 yılında hazırlanmıştır. Hazırlanan çalışma Zenân-nâme’nin tenkitli metnini de içermektedir. Ancak tenkitli metin hazırlanırken nüshaların büyük bir kısmına ulaşılamamıştır. 8 nüsha incelenmiş ve 3 nüsha kullanılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Tenkitli metin oluştururken farklı nüshaları görmenin önemi göz önünde bulundurulduğunda bu kayda değer bir eksikliklerdir. Çünkü bir nüshada eksik veya yanlış olan kısımlar diğer nüshalar sayesinde tamamlanabilir ve bunun yanı sıra şüphe duyulan bölümler eldeki diğer nüshalar kullanılarak doğrulanabilir.

Nüshaların birçoğuna ulaşılamaması bir kenara bırakılırsa, hazırlanan çalışmadaki asıl büyük problem metin okunurken yapılan okuma hatalarıdır. Yapılan bu hatalarda eserin tam olarak anlaşılmasını engellemekte ve eser hakkında yapılacak yorumların güvenilirliğini zedelemektedir. Belirttiğimiz bu sebepler neticesinde eserin yeniden ele alınması gerektiği aşikardır. Bu çalışmadaki amacımız kesinlikle daha önce yapılan çalışmaları eleştirmek değil, eserin en doğru ve en güvenilir şekilde ortaya konmasını sağlamaktır.

Eserin eksiksiz ve doğru okunabilmesi için çalışmaya ilk olarak nüshaların tespiti ve teminiyle başlanmıştır. Her ne kadar daha önceki senelere göre teknoloji ileri bir boyuta ulaşmış olsa da, koronavirüs gibi birtakım sebeplerden ötürü nüshaların temini oldukça uzun bir zaman almıştır. Daha sonra temin edilen nüshalar detaylı bir biçimde incelenerek aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar başta olmak üzere belirli kriterlere göre iki gruba ayrılmıştır. İncelenen 30 nüsha içerisinden seçilen 8 nüsha ile tenkitli metin oluşturulmuştur. Karşılaştırılan 8 nüshanın birbirleriyle olan ilişkileri ve ayırıcı özellikleri aparatta verilmiştir.

Nüshaların toparlanmasının yanı sıra, metnin hazırlanması sırasında da belli başlı zorluklarla karşılaşmıştır. Her ne kadar Enderûnlu Fâzıl mesnevilerinde oldukça sade bir dil kullanmış olsa da bazı beyitlerde bu sadelik anlaşılması zor ifadelerle yol açmıştır. Fâzıl’ın zikrettiği bazı örf ve adetler, bugünkü ismi farklı olan şehir adları ve bazı özel isimler bunlardan birkaçıdır. Bu tip beyitlerin çözümü de oldukça uzun zaman almıştır.

Enderûnlu Fâzıl ve eserleri bugüne kadar beklediği ilgiyi görememiştir. Bu ilgisizliğin temelinde, şairin sanatsal yönünün çok kuvvetli olmamasının yanı sıra özellikle mesnevilerinde kullandığı argo/müstehcen ifadeler yatmaktadır. Ancak Fâzıl'ın eserlerini değerli kılan başka unsurlar vardır. Bunların da ortaya çıkması için eserlerinin okunup anlaşılması ve detaylıca incelenmesi gerekmektedir.

En nihayetinde bu çalışmanın asıl amacı elimizde bulunan nüshaları kullanarak Enderûnlu Fâzıl'ın kaleminden çıkmış olan orijinal Zenân-nâme metnine en yakın metni oluşturmaktır. Bu sebeple de her bir beyit özenle incelenmiş ve tekrar tekrar vezin kontrolü ile sağlanması yapılmıştır.

Bu çalışmaya başladığım ilk günden itibaren derin bilgi ve birikimiyle benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, özellikle tenkitli metni kurarken ve metinde okumakta zorlandığım kısımlara çözüm ararken sık sık danıştığım değerli hocam sayın Doç. Dr. Furkan Öztürk'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca süreç boyunca beni maddi ve manevi her konuda destekleyen annem Gülcan Turan'a, babam Zeynel Turan'a ve ablam Ezgi Karaman'a teşekkürü borç bilirim.

Emircan Turan
Antalya, 2022

GİRİŞ

Uzun yıllar önce “ Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.” demiş Yunan filozof Herakleitos. Bu sözle değişimin kaçınılmaz bir gerçek olduğunu bireylerin, toplumların hatta ve hatta devletlerin değişime boyun eğeceğini, değişime boyun eğmeyip direnenlerinde akıntıya karşı kürek çekmekten başka bir şey yapmayacaklarını özetlemiş gibidir. Değişim bir anda gerçekleşebileceği gibi zamana yayılmış bir şekilde etkisini gösterebilir ancak her ne şekilde olursa olsun değişim kaçınılmazdır.

On sekizinci yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için başından sonuna kadar gerek sosyal gerekse kültürel hayatta değişimlerle dolu bir yüzyıldır. Osmanlılar bu yüzyıla Edirne Vakası olarak bilinen isyanla girmiştir. Bu olayın ardından devletin Osmanlı hanedanı tarafından idaresi tartışılmaya başlanmıştır. Edirne Vakası'nın ardından iç huzurun sağlanması 1718'leri bulmuştur. Bu tarihten sonra Avrupalıların askeri güçleri ve diplomasisi hakkında bilgi edinmek üzere Paris, Viyana gibi şehirlere elçiler gönderilmiştir. Avrupalılara karşı olan bakış açısı değişmiş sadece askeri-teknik alanda değil, sosyal ve kültürel hayatta da Batı'dan aktarmalar başlamıştır.

1718-1730 tarihleri arasında Lale Devri olarak adlandırılan dönemde Kağıthane merkez olmak üzere İstanbul'un her tarafında bir imar ve kültür faaliyetine girişilmiştir. Bu dönem zevk ve sefa yönünün yanında, bilim, kültür ve sanat faaliyetleri bakımından da önemli gelişmelere sahne olmuştur. Ancak Lale devrindeki bazı olumlu gelişmelere karşılık, devlet erkanındaki israf ve lüks merakı insanlarda tepki uyandırmış ve bu dönem Patrona Halil İsyanı'yla sona ermiştir.

Daha sonra yüzyıl boyunca gelişen olaylar neticesinde, Osmanlıların eskimiş yapısıyla Batı ile başa çıkamayacağı net bir şekilde anlaşılmış ve yeniden yapılanma ihtiyacına yönelik bir çok ıslahat tasarlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak çeşitli sebeplerden ötürü ıslahat çalışmalarından beklenen sonuçlar alınamamıştır.

Yüzyılın başından itibaren açık bir şekilde kendisini hissettiren sosyal ve siyasi yapıdaki çözülme, dönemin edebi ürünleri üzerinde de belirli etkiler göstermeye başlamış olmakla birlikte, klasik edebiyatın geçmişten gelen mutlak hakimiyeti karşısında bu etkiler oldukça sınırlı kalmıştır.

Geçmişten gelen edebi geleneğin gücünü koruduğu gerçeğine karşılık bazı şairlerdeki yenilik arzusu, gerek şekil gerekse içerik bakımından klasik estetiğin katı kurallarında çözümlere yol açmıştır. Klasik edebiyatın başlıca işlediği konular olan aşk, tasavvuf, rıhtlık

ve tabiat gibi konular bu asırda da devam etmekle birlikte, şairlerin yüzü iç ve dış gerçekliğe daha fazla dönmüş, sosyal hayatta ve zihniyet dünyasındaki değişimler az da olsa şiire yansımaya başlamıştır. Bu değişimler klasik estetikte bir kırılmaya yol açmış, daha canlı ve konuşma diline daha yakın bir üslup şairlerce benimsenmeye başlanmıştır (Horata, 2019: 419-425).

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Enderunlu Fâzıl, Klasik Türk Edebiyatına yeni bir renk, yeni bir ses getiren şairlerimizden biridir. Aslında edebiyatımızda ki değişim Fâzıldan ve 18.yüzyıldan çok daha eskiye dayanmaktadır. 15.yüzyıldan itibaren dilde atasözleri ve deyimlere yer verilmiş, yazılan eserlerde yerli konular da işlenmeye başlamıştır. Mahallileşmeye olan bu eğilim başlangıcından itibaren yer yer azalıp çoğalan bir çizgi hâlinde her dönemde varlığını hissettirmiştir. 18.yüzyılda mahallileşme artık döneme damgasını vurmuş ve dönemin baskın üslubu haline gelmiştir. Enderûnlu Fâzıl'da döneme hâkim olan bu üslubu benimsemiş, özellikle mesnevilerinde üslubun sınırlarını zorlayabildiği kadar zorlamıştır. Bu mesnevilerden biri olan Zenân-nâme, her ne kadar edebi açıdan bakıldığında yetersiz, sıradan bir eser olarak görülsede, Fâzıl'ın eseri telif ederken seçtiği konular ve konuları ele alış biçimiyle edebiyatımızın en orijinal eserlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bu orijinalliği ve biricikliği sayesinde de Fâzıl'ın adının geçtiği tezkire, edebiyat tarihi gibi kitaplarda ilginin çok büyük bir bölümünü Zenân-nâme çekmiştir. Nitekim Fâzıl'ın kendisi gibi, enderûna mensup olan şair ve tezkire yazarı Enderûnlu Mehmet Âkif Bey (??-??) tezkiresinde Zenân-nâme ve Hûbân-nâme'den söz ederken şu sözleri sarf etmiştir:

Te'lif-gerde-i kilik-i füsûn-sâzı Hûbân ve Zenân-nâme ismiyle velveve-endâz ve cilve-perdâz olan âsâr-ı faşâhat-medâr-ı 'uzûbet-nisârı inşâf bu kim ol vâdide te'lif-gerde-i beligân-ı selef Hamse-i Atâyi ve tarz-ı mesnevide şâ'ir-i nâ-dide-zebân merhûm Sâbit-i mu'ciz-zebânı ve sâir-i erbâb-ı ma'ârif ve kemâlin eserlerine rüçhâni hüveydâ ve cümleten keşide-i hatt-ı butlâna sezâ bir eser-i nâ-dide ve te'lif-i nâ-şinide ekser-i elsin-i erbâb-ı ma'ârifde dâ'ir olduğu (Kılıcı, 2001: 17)...

Mehmet Âkif Bey'in Zenân-nâme ve Hûbân-nâme için söylediği bu sözlerden hareketle Fâzıl'ın mesnevilerinin, bulunduğu dönemde oldukça fazla ses getirdiği ve dikkat çektiği sonucuna varabiliriz. Bunun yanı sıra Fâzıl'ı daha önceki dönemlerde yaşayan büyük şairler ile kıyaslamıştır. Âkif övgünün dozunu arttırarak böyle eserlerin daha önce hiç görülmediğini, hiç duyulmadığını, şiirden anlayan ilim sahibi kişilerin dillerinde bu eserlerin dolaştığını söylemiştir. Tezkire geleneğinin bir parçası olarak Âkif Bey'in Fâzıl'ı ve Zenân-nâme'yi zikr ederken abartılı bir derecede övmesi ve hakkında kötü yorum yapmaması oldukça anlaşılır bir durumdur. Ancak Fâzıl'un eserlerini değerlendiren herkes Âkif Bey kadar olumlu düşüncelere

sahip değildir. Bunlardan bir tanesinde Türk edebiyatının en güçlü araştırmacılarından biri olan Elias John Gibb'dir (1857-1901). Gibb, Fâzıl hakkındaki değerlendirmesini yaparken biraz daha sert ve nesnel davranmıştır.

Fâzıl Bey, gerçekte bir şair değildir; zira eserlerinde şiir pırıltısı bulmak son derece zordur. Bu sebeple eserleri modern Osmanlı edebiyat tarihçilerinin ilgisini çekmemiştir; şiir adına belki de bu tenezzülü bir tahkir addetmişlerdir. Hatta Ekrem ve Naci gibi yazarlar da bu cesur eserlere iltifat etmemiş olsalar da bizim açımızdan son derece ilginç eserlerdir. Zira bu eserlerde sadece damgası vurulmuş bir şahsiyetin tezahürlerini görmeyiz, aynı zamanda yazarın içinde yaşadığı çağın ve ülkenin gerçek folklor hazinesiyle karşılaşırız (Gibb, 1999: 418).

Gibb'in bu değerlendirmesinin üzerinden yüzyıldan daha fazla bir süre geçmesine rağmen Fâzıl ve eserlerine karşı olan bakışın değiştiği söylenemez. Bunun başlıca nedeni olarak Gibb'inde belirttiği gibi, özellikle mesnevilerinde üslubunun Divan şiiri geleneği içerisinde yetişmiş diğer şairlere nazaran kaba ve incelikten yoksun olması gösterilebilir. Ancak bu birazda Fâzıl'ın kendi tercihidir, Zenân-nâme'nin bir bölümünde de dile getirdiği gibi o bir farklılık yaratmak, yapılmayanı yapmak ve yeni bir mum yakmak gayesindedir. Her ne kadar Gibb, Fâzıl'ı söyleyiş bakımından başarısız bulmuş olsa da, farkettiği çok önemli bir nokta vardır. Fâzıl'ın eserleri, bize sadece onun yaşadığı hayattan kesitler sunmakla kalmaz, bize çok daha fazlasını anlatır. Fâzıl eserlerinde çevresinde bizzat gördüğü veya duyduğu bir çok mesele üzerinde durmuştur. Zenân-nâme'nin içinde bulunan imam ve mahalle sakinlerinin fahişenin evine baskın yaptığı bölüm ve kadınlar hamamı bölümü , sayısı oldukça fazla olan sosyal hayat tasvirlerinden sadece birkaçıdır. Zenân-nâme'de Gibb'in dikkatini çeken ve üzerinde durduğu diğer bir noktada Fâzıl'ın kadınları anlatış şeklidir, Gibb bu noktaya da şu sözlerle değinmiştir. "Fâzıl'ın, cins-i lâtfi bu şekilde takdir ve tayini yetersiz ve fakir olmakla birlikte, bu istikamette Zenan-name gibi bir eser yazmış olması önemsiz bir iş de sayılmaz." (Gibb, 1999: 423).

Gerçekten de Fâzıl'ın kadınları vasf ederken bazı noktalarda yetersiz kaldığı söylenebilir. Ancak Bu noktada şairin içinde bulunduğu devrin şartları göz önünde bulundurulmalıdır. 18.yüzyıl şartları göz önüne alındığında, Fâzıl'ın eserinde yer verdiği milletlere ait bütün kadınları bir antropolog edasıyla irdemelesinin mümkün olmadığı aşıkardır. Fâzıl zikr ettiği milletlere ait kadınların bir çoğunu belki de hiç görmemiştir. İstanbul kadınlarını dört bölüme ayırıp yüz beyitten fazla anlatırken, Amerikan kadınlarını sadece beş beyitle geçiştirmesi bu ihtimalin gerçek olabileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Fâzıl kadınları anlatırken fazlasıyla öznel bir tutum içerisindeydi. Gürcü ve Rum kadınlarından övgüyle söz ederken, Rus ve Mısır kadınlarını fazlasıyla alçaltmıştır. Olumsuz bazı yanlarına

rağmen yine de Zenân-nâme, Klasik edebiyatımızda kadın ve kadını işleyiş bakımından çok ama çok önemli bir yere sahiptir. Fâzıl kendisinden önce Nedim ve Sabit tarafından tereddütle işlenen bu konuyu cesur bir şekilde ele almıştır.

Enderûnlu Fâzıl ve Zenân-nâme hakkında yapılan değerlendirmelerin tamamı bu bölümde ele almak için epeyce fazladır ve bu değerlendirmelerin hemen hemen hepsi şu ortak görüşü paylaşmaktadır. Fâzıl'ın şiirleri teknik bakımdan kuvvetli olmasına rağmen, sanat bakımından belirli bir seviyeyi geçememiş ve yetersiz kalmıştır. Fâzıl'ın asıl dikkat çeken yönü şiirlerini iç ve dış gerçekliğe açması, günlük hayatı ve dış dünyayı şiirlerinde başarılı bir şekilde yansıtmasıdır. Nitekim Zenân-nâme bunun güzel bir örneğidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDERUNLU FAZIL BEY'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1 Hayatı

Enderûnlu Fâzıl 'ın hayatıyla ilgili bilgiler, adının geçtiği bütün kaynaklarda küçük farklar dışında aynıdır. Asıl adı Hüseyin, mahlâsı Fâzıl'dır. Enderûn'da yetiştiği için Enderûnî veya Enderûnlu diye anılır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmesede küçük kardeşi Hasan'ın ölümü üzerine söylediği tarih manzumesinden yola çıkarak bir tahminde bulunmak mümkündür. Kardeşi Hasan 1201'de (1786) yirmi sekiz yaşında öldüğüne göre 1173'te (1759-60) doğmuş olmalıdır. Fâzıl'ında ondan birkaç yaş büyük olduğu düşünülürse Fâzıl'ın 1170 (1756-57) yılı civarında doğduğu söylenebilir. Fâzıl'ın doğum yeri ise bugün Kuzey İsrail'de bulunan Safed şehri olmalıdır. Zira Fâzıl, Zenân-nâme'de bunu kendi dile getirmiştir.

O cevānibde Şafed büldānı

Cümle bî-cāzibedir nisvānı

Gerçi ol **maskaṭ-ı re'sim** vatanım

Söylemez lîk müdārā dehenim

Dedesı I. Abdülhamid zamanında devlete karşı isyan edip 1775'te Kaptanıderyâ Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından idam edilen Tâhir Ömer Beydir. Dedesinin öldürülmesinin ardından Fâzıl Bey'in babası Tâhir Alide isyanı sürdürmüş Akkâ'yı geri almak için harekete geçtiği sırada Şam Valisi Mehmed Paşa tarafından ortadan kaldırılmıştır. Olanlardan sonra Fâzıl ve kardeşi Hasan İstanbul'a getirilmiş ve Enderun'a alınmışlardır. (Alıntı girilecek)

Enderunun, Osmanlı Devleti'nde medrese dışındaki en önemli resmi eğitim kurumu olduğu söylenebilir. Enderûn mektebine alınan çocuklara, tefsir, hadis, kelam gibi dini dersler, edebiyat, şiir, dil bilgisi, Arapça, Farsça gibi dil ve edebiyat dersleri ve coğrafya, mantık gibi müspet ilimler dersleri okutulurdu. İçinde bulunduğu durum ve şartlar göz önünde bulundurulduğunda Fâzıl Bey büyük bir şansa ve fırsata sahip olmuştur.

Fâzıl, Enderûn'da bulunduğu süre boyunca eline geçen fırsatları değerlendirmiş, kendini geliştirmiştir. Anadili olmamasına rağmen Türkçeyi çok iyi bir şekilde öğrenmiştir. Fâzıl, içinde bulunduğu sosyokültürel ortamın özelliklerini, etrafında gördüklerini, şahit olduklarını eserlerinde işlemiştir. Diğer mesnevilerine nazaran daha kısa olan Defter-i Aşk

Fâzıl'ın hayatının önemli bir kısmını aydınlatmaktadır. Defter-i Aşk'da başından geçen aşk hikayelerini oldukça samimi bir dille cesurca anlatır. İlk sevgilisine bir bakışta aşık olduğunu, içinin aşk ile dolduğunu söyler:

Nazar-ı vâhidede ve'l-hâsıl
Aşk ile toldı derûn-ı Fâzıl

Düştü dil bir sanem-i mümtâza
Bir ocak-zâde-i âteş-bâza (Defter-i Aşk: 7)

Daha sonra sevgilisinin bir anda ortadan kaybolduğundan bahsetmiştir. Fâzıl bu delikanlının adını vermemiş, gizli tutmuştur.

Bir de gördüm ki o pâkize-vücûd
Nâ-gehân oldu o yerden nâ-bûd
(...)
Edelim ism-i şerifin mektûm
Levh-i endişede kalsun mersûm(DA: 8)

Fâzıl'ın yolunun kesiştiği ikinci sevgilisinin adı Süleyman'dır. Kader onu Süleyman'a götürmüştür:

Yine bir aşk ile medhûş oldum
Kaçdığım dâme yine dût oldum

Bir civan-pâreye oldum bende
Hoş edâ taze beden nâzende

Şöhret-i ismi Süleymân Bey idi
Yüreği aşıkta taşdan pek idi
(...)

Rüzigâr atdı Süleymâne beni
Hüdhüd etti ana bu nâle-zeni

Fâzıl'ın aşkla üçüncü imtihanı Şehla Hafız adıyla bilinen Hânende Şhlevendim Abdullah Ağa iledir. Şair ondan bahsederken özellikle sesinin güzelliğinden bahsediyor ve güzelliğinden ziyade sesine vurulduğunu ifade ediyor.

İsmi halk içre o sâhib-nahvet
 Şehlevendim ile buldu şöhret
 (...)

 Fart-ı teshir ile âvâzı bülend
 Nağmesi oldu dil-i zâre kemend

Hüsnü yoktur sesine düş oldum
 Ânı yok nâzına medhûş oldum(DA: 10-11)

Bu imtihanın ardından Fâzıl saraydan ayrılmış veya ayrılmak zorunda bırakılmıştır (1198/1783-84). Şairin gönül işlerine olan bu düşkünlüğü onun yaklaşık olarak 12 yıl boyunca İstanbul’da bekar odalarında sefalet, perişanlık içinde yaşamısına neden olmuştur. Bu sıkıntılı geçen seneler boyunca Fâzıl gerek III. Selim’e gerekse dönemin önemli siyaset adamlarına kasideler yazarak içinde bulunduğu durumu anlatmış, onlardan bir ihsan umut etmiştir. Muhtemelen yazdıklarının etkisiyle çabaları sonunda karşılık bulmuştur. Kendisine verilen memuriyetlerle III. Selim zamanında önce Rodos tevliyetine, ardında da haccanlık rütbesiyle Halep defterdarlığına, daha sonra da Maden-i Hümayun eminliğine getirilip Gürcistan ve bazı doğu illeri teftiş görevine gönderilmiştir. Gönderildiği doğu illerinde de hayat Fâzıl için çok kolay olmamış zorluklarla karşılaşmıştır ve İstanbul’a borç içinde dönmüştür. Başboş gezdiği yılların yanı sıra Fâzıl görevdeyken gittiği bölgelerde de istediği refaha kavuşamamıştır. İstanbul’da bulunduğu sıralarda hicivleri yüzünden hakkında şikayetler yapılmış, bunun üzerine 1214’te (1799) Rodos’a sürülmüştür (Küçük, 1995: 188-189).

Sürgünde bulunduğu sırada tam olarak bilinmeyen bir nedenden dolayı görme yetisini kaybetmiştir. Bu durumla alakalı olarak Fatin tezkiresinde şöyle bahsedilmektedir. “ iki yüz on dört târihlerinde cezire-i Rodos’a nefy ile izâc olunup bu esnada sâlifü’-t-terceme reisü’l-küttâb Râtıb Efendi’nin sûret-i idâmı âyine-i fezâda cilve-nümâ olduktan mûmâ-ileyh kemâliyle havfa tâbi olup o münâsebetle illet-i ummâya mübtelâ olarak...”

Bu ifadelerle bakacak olursak Rodos’a sürüldüğü zaman III.Selim’in itimat ettiği, Fâzıl’ında hamisi olarak gördüğü ve çok sevdiği Reisülküttap Ratip Efendi’nin idam edildiğini öğrenmek onu çok üzmüş ve bu durumdan dolayı hissettiği yoğun korku gözlerinin kör olmasına sebep olmuştur. Bir başka kaynakta ise Rodos’ta iken gözlerine bir hastalık geldiği ve iki gözünü birden kaybettiği belirtilmektedir. Gözlerini kaybetmesiyle ilgili daha çeşitli varsayımlar olsa da kesin olarak ne zaman ve neden kör olduğu bilinmemektedir.

Daha sonra gözlerinin kör oluşu ve çeşitli hastalıklara tutulması sebebiyle İstanbul'a dönmesine izin verilmiştir. Hayatının son yıllarını yatakta geçirdiği bilinmektedir. Kör ve yatalak haldeyken bile caize alabilmek için padişaha ve dönemin büyük devlet adamlarına kasideler sunmuştur. Ölümünden bir iki yıl önce gözlerinin açıldığı belirtilmektedir.

Enderûnlu Fâzıl Bey Aralık 1810 tarihinde (H. Zilhicce 1225) İstanbul'da vefat etmiştir. Fâzıl Bey'in naaşı Eyüp'te bulunan Kızılmescit kabristanındaki Nakşibendi türbesindedir.

1.2 Sanatı

Enderûnlu Fâzıl, edebiyat tarihimizde daha çok mesnevileriyle ün yapmış bir şairdir. Mesnevilerinin gördüğü ilgiyi Divan'ı görmemiştir. Fâzıl'dan bahseden kaynakların hemen hemen hepsinde en çok üstünde durulan konu mesnevileridir. Bu ilginin sebebi de Fâzıl'un bu vadiye getirmiş olduğu orijinal konu seçimi ve kendine has söyleşidir. Fâzıl'ın kendisi de Zenân-nâme'de bu orijinalliğe vurgu yapmıştır:

Buña şimden gerü taqlîd olmaz

Olsada nâ'il-i ümmîd olmaz

Kaatre almak gibi deryâmızdan

Zerredir mâh-ı şeb-ârâmızdan

Bir çerâğ evvel olursa sūzân

Yağmak andan neçe biğ mûm âsân (Zenân-nâme, 1092-1094)

Fâzıl, Zenân-nâme'nin hatime bölümünde böyle bir esere benzer bir eserin artık olmayacağını, olsa bile bekleneni veremeyeceğini dile getirmiştir. Ayrıca bir mum yandıktan sonra o mumdan bin mumu yakmanın zahmetsiz bir iş olduğunu, kendisinin o ilk mumu yaktığını belirtmiştir.

Fâzıl mesnevi sahasında daha çok Sâbit çizgisine yaklaştırılırken, gazel ve kasidelerinde Nabi, Nedim gibi şairlerin etkisi görülmektedir. Ancak yapılan değerlendirmelerin birçoğunda şiirlerinde etkisinde kaldığı büyük şairlerin zarafetinden ve inceliğinden yoksun olduğu dile getirilmiştir.

Fâzıl hakkındaki en detaylı değerlendirmelerden biri Elias John Gibb'e aittir. Gibb'e göre Fâzıl gerçek bir şair değildir. Fâzıl'ın eserlerinde şiir pırlıtsı bulmak fazlasıyla zordur. Ancak her ne kadar şiirsel açıdan zayıf olsalar da bu eserlerde sadece şairin kendi iç dünyasını

görmeyiz, aynı zamanda yazarın içinde bulunduğu çağın ve ülkenin gerçek folklor hazinesiyle karşılaşırız. Bazen detaylı bir biçimde anlatılan bazen de sadece adı geçen şeylerin çoğu ilginç adet ve geleneklerdir. İfadelerinin fazlaca açık olması her ne kadar şiirsellik ve sanat yönünden eserine zarar veriyorsa da bazı şeylerin kesinliğini ve muğlaklıktan kurtulmasını sağlamıştır.

Eserleri içerisinde geleneğe en uygun olanı diğer çağdaşlarının tertip ettiğine benzer bir şekilde tertip ettiği Divan'ıdır. Bir bütün olarak bakıldığı zaman Divan'ının devrinin üzerinde olduğu bile söylenebilir. Fakat Divan'ı, şairin edebi kariyerinin en az ilgi çeken noktasıdır. Ortaya koyduğu diğer eserleri ele alınmadığı takdirde Fâzıl'ın çağdaşlarından pek de önemli bir farkı bulunmamaktadır. Fâzıl'ın en önemli özelliklerinden birisi kadını ele alış biçimidir. Her ne kadar kadınları anlatırken yaptığı değerlendirmeler yetersiz ve sığ olsa da Fâzıl, Nedim ve Sâbit tarafından çekingen ve mütereddid işlenen bu konuyu son derece cesur bir biçimde ele almıştır. Mesnevilerinde Fâzıl bir şair değil, bize birinci elden bilgi veren bir nâzımdır. Verdiği bilgiler sadece mahalli adetler ile ilgili bilgiler olmayıp o dönemdeki birçok farklı fikir ve görüşle ilişkilidir.

Gibb'e göre, Fâzıl'ın dili temiz ve yer yer zarif bir şekilde ifadesini bulan açık ve tamamıyla kesin ifadeler taşımaktadır. Üslubu da aynı şekildedir ve yüksek seviyede şiir kalitesi olmamakla birlikte bütünüyle zarif, parlak, canlı ve arasıra konuşma dilinden ifadelerde bulunmasına rağmen işlenen konuya tıpatıp uymuştur. Geleneksel ifadeler yer veriliyor olması o dönem şiirinde oldukça yaygın görülen bir özelliktir. (Gibb 1999: 417-426)

Yöntem'e göre XVIII. Asırdan itibaren hemen hemen bütün divan şairleri Nâbi ve Nedim etkisinde kalmışlardır. Çağdaşlarında ve sonradan yetişenlerde Nâbi ve Nedim taklitçiliğiyle birlikte Nedim'deki gerçek hayata doğru gidiş ve soyut kavramları aşma eğilimi sezilir. Tam olarak Fâzıl'ın manzumeleri bu soyut kavramları aşma özellikleri gösterir. Özellikle Zenân-nâme ve diğer mesnevileri gerçek hayattan ilham alma düşkünlüğünü ifade eder. Ancak Nedim'deki zevk ve nezâhatten uzaktır. Edebi kalitesi düşük olmasına rağmen, divan şiiri içerisinde başka bir kapı aralaması ve bize her türlü hayat manzarası göstermiş olması Fâzıl'ı dikkate değer bir şair yapmıştır (Yöntem 2001:530).

Küçük, Fâzıl'ın Nâbi, Nedim ve Şeyh Galib ayarında bir şair olmamaklar beraber Fâzıl'da gerçek hayata yönelişin ve mücerretlikten mümkün olduğu kadar kaçışın çok daha ileri bir dereceye vardığını söyler. Eserlerinde o günkü hayatı, kendi çevresini ve içinde bulunduğu çevrede yaptığı gözlemleri geniş ölçüde yansıtmıştır. Klasik şiirin tekniği ve estetiği dairesinde kalarak şiirlerinde ve özellikle mesnevilerinde gerçek hayatı ve günlük yaşayışı basit ve sathi zevklerin içinden göstermesini bilmiştir. Nâbi ve Sabit'te olan ağır başlılık ile Nedim'deki ince zevk ve nezahet Fâzıl'da yoktur. Düşünce ve duygu bakımından derinliğe sahip olamaması ve

üsluptaki laubaliliği şiirlerinin sanat değerini azaltsa da yaşadığı hayatı ve çevreyi gerçekçi çizgilerle ortaya koyması ona divan edebiyatında önemli bir yer sağlamıştır (Küçük 1995:188).

Reşat Ekrem Koçu, Enderunlu Fâzıl'ı Türk divan edebiyatının en renkli şairlerinden biri olarak görür. Türkçeyi belli bir yaştan sonra öğrendiği göz önüne alındığında büyük bir şair olduğu kabul edilmelidir. Edebi kıymetinin yanı sıra eserleri o devrin giyim, kuşam ve süslenmesi üzerine çok zengin kaynaklardır. Ayrıca Koçu Fâzıl Bey'in dar görüşlü kişiler tarafından anlaşılamadığını, dört eseri toplu olarak basılırken aynı vadede bir eser sanılarak sonuna Sünbülzâde Vehbi Efendinin bayağılıklar dolu Şevk-engiz isimli eserinin de eklendiği yorumunu yapmıştır (Koçu 1971:5590).

Banarlı'ya göre oldukça hacimli bir Divan'ı olmasına rağmen Fâzıl, edebiyatımızda mesnevileriyle iz bırakmış bir şairdir. Divanında ki manzumelerinde Nef'i, Nabi, Nedim ve Sabit tarzının pek de değerli olmayan yansımaları görülür. Teknik bakımdan iyi olmakla birlikte nerdeyse her şiirinde yer yer parıldayan yer yer de adileşen söyleyişleri, onun şiirini herhangi bir şahsiyetden mahrum gösterir (Banarlı 1983:783).

Kocatürk, Fâzıl'ın kasidelerinde daha çok Sâbit yolunu izlediğini, Sâbit'in de sade ve mahallif tarafını basitleştirerek genişlettiğini ve buna Nedim'den, zamanından ve kendi ruhundan gelen vasıfları da eklediğini söyler. Ancak bu eserlerde belli bir miktarda hususiyet varsa da tam ve mükemmel bir şahsiyet yoktur. Titiz bir sanatkar zevkinin seçimine tabi tutulmayan bu şiirler canlılıklarına rağmen kuvvetli bir cazibeden uzaktırlar.

Gazelleri içinde nezih ve samimi edalı, bazen Nedim'e benzemeye çalışan, bazen de Nabi'yi andıran ağır ve vakur ruhlu parçalara rastlanmaktadır. Fakat bunların hiçbiri devamlı bir şahsiyet teşkil etmiyor. Daha çok Sabit yolunu temsil eden bir ruhla işlenmiş mısralar göze çarpıyor ve biraz önce nezih ve samimi görünen şiir çok geçmeden bayağılaşıyor. Fâzıl bir çok mısrasıyla hakiki şair ruhundan nasipli olduğuna şüphe ettirmese de, Nabi'nin derinliğine, Nedim'in coşkuluğuna, Sabit'in zarifliğine varamamıştır (Kocatürk 1964:538).

Fatin, Hâtimetü'l- Eş'âr adlı tezkiresinde çok kısa bir değerlendirmeye Fâzıl'ı erdem ve olgunluk sahibi bir insan olarak vasıflandırmıştır. Ayrıca eserleri içinde rengin-beyân sıfatını kullanmıştır (Çiftçi 2017:383-384).

Horata'ya göre Fâzıl çok güçlü bir şair olmasa da, iç ve dış gerçekliğe açtığı şiirleriyle klasik estetikte ilk ciddi başkaldırı yapan şairlerden biridir. Günlük hayatı, çevresini ve iç dünyasını, mahalli motiflerle zaman zaman incelik ve nezaketten yoksunlaşan iddiasız bir üslupla eserlerine yansıtmıştır. Şiirin, insanın gerçek dünyasına ve sosyal çevreye açılması bakımından, Nedim'den ziyade Sâbit, Kâni gibi şairlerin etkisinde kalmış, onların mahalli tarafını daha da genişletmiştir. Fakat güçlü bir şair olmaması ve eserlerinin gerekli titizlikten

yoksun olması, şairin eserlerini sadece sosyal olaylar, âdetler, gelenekler, inançlar, halk tabir ve deyişleri gibi folklorik özellikler bakımından değerli kılmıştır. Üslubundaki canlılık ve renkliliğe karşılık, şiirinin kuvvetli bir cazibeden mahrum olması, Fâzıl'ın klasik edebiyatın üstat şairleri arasına girmesine yetmemiştir.

Oldukça hacimli bir Divan'ı olan şair, mesnevilerinden farklı olarak daha çok klasik estetik çizgisinde şiirler yazmıştır. Kasidelerinde Nef'i, Nabi ve daha çok Sâbit etkisi hissedilmektedir. Realist özelliklerine karşılık kasideleride türünün çok üstün örnekleri arasına girememiştir. Divanında en başarılı olduğu şiirleri ise gazelleri ve şarkılarıdır. Gazellerinde, Nabi ve Nedim etkisi görülmektedir. Nedim etkisinde yazdığı gazellerde güçlü ve canlı bir söyleyiş vardır.

Fâzıl, gazelleri ve şarkılarının yanında, asıl kişiliğini yerli, orijinal mesnevilerinde göstermiştir. Asrının üstat şairleri arasına girebilecek güçlü bir şair olmamakla birlikte, realist şiirleri ve mesnevileriyle klasik estetiğin çözülme sürecinde önemli isimlerden biridir (Horata 2019:461-463).

Yapılan değerlendirmeler göz önüne alındığında Enderunlu Fâzıl'ın şiiri teknik biçimden oldukça başarılı bulunsa da, genel kanı üslup bakımından belirli bir seviyeyi aşmadığı yönündedir. Bunun yanı sıra diğer bir ortak görüşte Fâzıl'ın edebiyatımızdaki asıl yerini gündelik hayattan yansımalarla bezeli olan mesnevileriyle kazandığıdır.

1.3 Eserleri

1.3.1 Divân

Şairin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerini bir araya topladığı eseridir. Mesnevilerine nazaran Fâzıl Divân'ının klasik edebiyat çizgisine daha yakın olduğu söylenebilir. Divân'ın içindeki manzume sayıları nüshadan nüshaya farklılık göstermektedir. Matbu olarak basılan Divân'ın ilk otuz iki sayfası Allah, peygamber, dört halife ve büyük şeyhler için yazılmış münacât ve na'tları içermektedir. Daha sonra "İbtidâ-i Kasâid" başlığı altında III.Selim ile devrin önde gelenlerine sunulmuş kasidelerin bulunduğu 159 sayfalık bölüm gelmektedir. Fâzıl kasidelerinde içinde bulunduğu dönemi ve durumları çok iyi aksettirmiştir. "İbtidâ-i Tevârih" başlığını taşıyan elli altı sayfalık tarih manzumelerinde ise çeşitli günlük olaylara düşürülen tarihlerden başka bazı mizahi parçalar da bulunmaktadır. "İbtidâ-i Gazeliyyât" bölümünde 164 manzume yer almaktadır. Gazellerinde Nâbi ve Nedim gibi büyük şairlerin etkileri hissedilmektedir. Son olarak "İbtidâ-i Şarkiyât" adlı kısımda şarkılarından sonra az sayıda muhammes, müseddes ve kıtalar yer almaktadır. Divan 1842'de basılmıştır.

1.3.2 Hûbân-nâme

Hûbân-nâme 796 beyit uzunluğunda bir mesnevidir. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Eserde Yemen, Yahudi, Tunus, Tatar, Şam, Rus, Rumeli, Rum, Mısır, İstanbul, İspanyol, İran, İngiliz, Hindistan, Hicaz, Halep, Habeş, Gürcü, Fransız, Felemenk, Ermeni, Çingene, Çerkes, Cezayir, Boşnak, Bağdat, Avusturya, Arnavut, Anadolu, Amerika erkeklerinin özellikleri anlatılmaktadır. Hûbân-nâme'nin çeşitli baskıları bulunmaktadır. Eser 1837 ve 1869 yıllarında Defter-i Aşk, Zenân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile birlikte, 1839 yılında Rakkâs-nâme ve Zenân-nâme ile birlikte yayımlanmıştır.

1.3.3 Zenân-nâme

Bizim çalışmamızın asıl konusu olan Zenân-nâme, Enderûnlu Fâzıl'ın en uzun mesnevisidir. Eserin birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Yazmadan yazmaya değişiklik göstermekle birlikte eser 1117 beyitten oluşmaktadır. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Şair sebep-i telif bölümünde kadınlara karşı ilgi duymadığını, kadınlardan bahsetmenin uygun olmayacağını ancak zorda olsa bunu yapmak zorunda olduğundan bahsederek söze başlar. Sırasıyla Hindistan, Acem, Bağdat, Mısır, Sudan, Habeşistan, Yemen, Fas, Cezayir, Tunus, Hicaz, Şam, Halep, Anadolu, Akdeniz Adaları, Kıbrıs, İspanya, İstanbul, Rum, Ermeni, Yahudi, Çingene, Rumeli, Arnavut, Boşnak, Tatar, Gürcü, Çerkes, Boğdan, Bulgar, Hırvat, Polonya, Avusturya, Rus, Avrupa, İngiliz, Hollanda ve Amerika kadınlarını anlattıktan sonra evliliğin zahmetli bir iş olduğunu anlatan bir manzume ekler. Daha sonra kadınlar hamamını ilgi çekici detaylarıyla birlikte anlattığı bir bölüm ile mahalle ahalisinin fahişenin evini bastığı mahalle baskınını anlattığı bölüm gelir. Arkasından da aşırı cinsel ilişkiye girmenin yararlı bir eylem olmadığını belirttiği bir bölüm yer alır. Eser son olarak hatime bölümüyle biter.

Zenân-nâme ilk olarak 1837'de Defter-i Aşk, Hûbân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile birlikte basılmıştır. Daha sonra 1839 yılında Hûbân-nâme ve Rakkâs-nâme ile birlikte ikinci kez basılmıştır. Eser son olarak 1869'da yine Defter-i Aşk, Hûbân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile birlikte yayımlanmıştır.

1.3.4 Defter-i Aşk

Fâzıl'ın mesnevilerinden biri olan Defter-i Aşk 438 beyit uzunluğundadır. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbı kullanılarak yazılmıştır. Şair hayatının belli bir bölümünde yaşadığı aşk maceralarını oldukça samimi bir üslupla anlatmıştır. Eser şairin hayatı hakkında bazı önemli bilgileri açıkça içermesi açısından ayrıca kıymetlidir. Defter-i Aşk ilk olarak 1837'de Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Çengi-nâme ve Şevk-engiz ile beraber basılmıştır. Daha sonra 1842'de Bulak Matbaası'nda Divanı'nın sonuna eklenerek ikinci kez basılmıştır. Eser

üçüncü kez 1869'da Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Çingi-nâme, ve Şevk-engiz ile birlikte İstanbul'da basılmıştır.

1.3.5 Çengi-nâme

Eserin diğer adı Rakkâs-nâmedir. Murabba nazım biçimiyle 118 bent olarak yazılmıştır. Aruzun fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbı kullanılmıştır. Eserde Ermeni, Rum ve Yahudi gibi milletlere mensup, o dönem İstanbul'unda meşhur olan köçekler isim isim sayılarak tasvir edilmiştir. Çengi-nâme adıyla 1837'de ve 1869'da Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Defter-i Aşk ve Şevk-engiz ile birlikte basılmıştır. Eser Rakkâs-nâme adıyla 1839'da Zenân-nâme ve Hûbân-nâme ile yayımlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM İNCELEME

2.1 Zenân-nâme'nin Yeniden Neşri

Zenân-nâme üzerine günümüze kadar çeşitli incelemeler yapılmıştır. Ancak bu incelemelerin birçoğu eserin belli başlı beyitlerini çevirip örneklemekten öteye geçmemiştir. Eserin akademik neşri 2002 yılında Nebiye Öztürk tarafından yapılmıştır. Ancak bu çalışmada bazı eksiklikler bulunmaktadır. Öncelikle metin tenkidi yaparken çalışılacak eserin nüshalarının tespiti ve değerlendirilmesi gerekir. Çalışma ilk olarak bu yönden eksiktir. Naşir 8 (matbu olanlar hariç) nüshadan yararlanmış, bunların da sadece 3 tanesini tenkitli neşirde kullanmıştır. Kullanılan nüshaların hepsi İstanbul kütüphanelerindedir. Günümüzde bile nüshalara erişmek bir hayli zorken, yaklaşık 20 sene önce daha zor olduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun önemli bir eksiklik olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim bir nüshada eksik veya hatalı olan bölgeyi diğer nüshalarla tashih etmek mümkündür.

Nüshaların temini ve değerlendirilmesindeki eksikliğin yanı sıra asıl büyük problem, metnin kayda değer bir kısmının hatalı okunmuş olmasıdır. Tamamından bahsedilemeyecek kadar fazla olan hatalı okumaların büyük bir kısmı aruz vezninin inceliklerine hakim olmamaktan ve beyitlerin dil içi çevirisini yaparak doğru olup olmadıklarını kontrol etmemekten kaynaklanmıştır. Örnek vermek gerekirse:

Yoluña işte fedâdır dil ü cân
Saña Fâzıl-ı dil fâzıl kurbân

Yeter zenpâreye amaç virür
Kîse-i muhtesibe bâc virür

Gerçi ol musakkaat re'sim vaţanım
Söylemez lîk medâr-ı edhenim

Başka emriñ var ise bir serv-i cân
Dikime pek gider evşâf-ı zenân

Ola bir t ze zem n-ı hoşg 
Dimeye her iki s zde  b 

Teniņ ola dest-i
as s n gibi
Olmaya v s'at ile
 n gibi

Beyitleri sırasıyla

Yoluņa işte fed dır dil   c n
Saņa **f zıl dil-i F zıl** kurb n

Tir-i zen-p reye  m c v rir
K se-i mu
tesibe b c v rir

Gerçi ol **maskaş-ı re'sim** vaşanım
S ylemez l k **m d r  dehenim**

Başka emriņ var ise **ber-ser   c n**
Dikime pek gider evş f-ı zen n

Ola bir **t ze-zeb n-ı** hoş-g 
D meye her iki s zde  b 

Teng ola dest-i
as s n gibi
Olmaya v s'at ile
 n gibi

Şeklinde okunabilirdi. Yine hatalı okunan

Kaņı yerde evi him yesi kim
Anası kimdir  niņ d yesi kim

Turur f tt rı vaķ r ne řaķ l
C nb ş-i cismi za'if ne ' l l

Ey benim d y-i reviş c n nım
Kaşram nım g lşenim arslanım

Batqın emvāl-āra muḳadder ḫālī
Ne bilür evdeki batqın mālī

Ḥirtā ḫūn gibi gerdişler ider
Sā'iriñ nef'ine gūşişler ider

Ne zemān zevḳ idecek o telviş
Tā ki bu ṭama'ı māl-ı ḫabīs

Zen ü ğilmānı saña rām olmaz
O hümādāne kişi dām olmaz

'Ārife berbüt olur sermāye
Olamaz leylesi biñ leylāya

Cümlesi şırma bıyıklı mehler
Hep ṭosun ḍāy-ı güleş eşbehler

Beyitleri düzgün bir vezin kontrolü ve dil içi çeviriyle

Ḳaḅgı yerde evi **hem-sāyesi** kim
Anası kimdir anıñ dāyesi kim

Ṭavr-ı reftārı vaḳūrāne şaḳīl
Cünbiş-i cismi za'īfāne 'alīl

Ey benim **dayı-reviş** cānānım
Ḳahramānım **keleşim** arslanım

Batqın **emvāl aramaḳdır** ḫālī
Ne bilür evdeki batqın mālī

Ḥar-ı tāḫūn gibi gerdişler eder

Sā' iriñ nef' ine gūşişler éder

Ne zemān zevk édecek ol telviş
Tā-be-key bu ʔama' -1 māl-1 ḥabīş

Zen ü ğilmānı saña rām olmaz
 O **hümā dāne-keş-i dām** olmaz

'Ārife **bir bit** olur sermāye
 Olamaz leylesi biñ leylāya

Cümlesi şırma bıyıklı mehler
 Hep ʔosun **dayı keleş** eşbehler
 Şeklinde okunabilirdi.

Sayı sı bir hayli fazla olan yanlış okumaların diğer bir bölümü de Osmanlı Türkçesinde benzer yazılışlı kelimelerle ilgilidir. Bu yanlış okumalara örnek vermek gerekirse:

Ancak āşüftelerine maḥşūş
 Taht-1 zānīde iken ' **ırz-1 ḥulūs**

Açılur dergehi ḥass u 'āma
 Başırır bulduğunu **ena'ma**

Ey ḥinā-yı **sırr-1** engüşt-i cihān
 Revnaķ-rū-yı 'arūs-1 devrān

Yazalım **mıhr-i nikāḥūñ** evvel
 ʔālibi kā'il olursa ne güzel

Sīmā-yı leyle-i vaşl u idḥāl
 Cem 'olur ol gece nisvān ricāl

Sīmā yaşlı ola bir 'avrat
 ʔuru 'unvān ile gelür mi zīnet

Şeklinde okunan beyitler

Ancak âşüftelerine maḥşûş
Taht-ı zânîde iken ‘arz-ı ḥulûş

Açılır dergehi ḥâş u ‘âma
Baṭırır buldığını in ‘âma

Ey ḥınâ-yı ser-i engüşt-i cihân
Revnaḳ-ı rûy-ı ‘arûs-ı devrân

Yazalım mehr-i nikâḥı evvel
Ṭâlibi ḳâ’il olursa ne güzel

Sıyyemâ leyle-i vaşl u idhâl
Cem’ olur ol gece nisvân u ricâl

Sıyyemâ yaşlı ola bir ‘avret
Ḳuru ‘unvânla gelür mi zînet

Biçiminde okunabilirdi. Burada verdiğimiz örnekler söz konusu yanlış okumaların sadece bir kısmıdır. Okuma hatalarının bu denli fazla olması, eserin anlaşılmasına, müellifin anlatmak istediklerine ve en önemlisi eserin içeriği hakkında yapılan incelemelerin güvenilirliğine gölge düşürmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü eserin yeniden neşredilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Amacımız kesinlikle bizden önce Zenân-nâme üzerine çalışan kişi veya kişileri eleştirmek değil, eserin en doğru, en güvenilir ve en anlaşılır biçimde ortaya koyulmasını sağlamaktır.

2.2 Zenân-nâme Nüshalarının Tavsifi

Eserin tespit edilen 30 nüshası ayrıntılı bir biçimde tavsif edilmeye çalışılmıştır. Her nüshaya bulunduğu kütüphaneye bağlı olarak bir kod verilmiştir.

2.2.1 Ankara Milli Kütüphane, 653, MK

Zilbahar şemseli kahverengi meşin cilt içerisinde. Nesih hat kullanılmıştır. Serlevha tezhiplidir. İlk iki sayfanın cetvelleri yaldızlıdır. Satır sayıları yazmanın büyük bir kısmında 17 olmakla birlikte kısım kısım 15 ve 16 satır yazılmıştır. Müstensih bazı kelimelerde yanlışlıklar

2.2.7 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1949, İÜ4

Salbekli şemseli kahverengi deri bir cilt içerisindedir. Talik hat kullanılmıştır. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Serlevha tezhiplidir. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar cetvellidir. 19 satır olarak yazılmıştır. Ön zahriyede İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür ve eserin şair Kazım Efendiye ait olduğunu bildiren bir temellük kaydı bulunmaktadır. 1v-27r arasında Hubân-nâme, 29v- 59v arasında Zenân-nâme, 61v- 81r arasında Sünbül-zâde Vehbi'nin Şevk-engiz'i bulunmaktadır. Zenân-nâme'nin sonuna Arap rakamlarıyla 1250 tarihi düşülmüştür, bu da nüshanın 1834/1835 yıllarında yazılmış olduğunu göstermektedir.

Baş (29v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(59v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.8 Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R 512, T1

Vişnerengi deri cilt içerisindedir. Rika hat ile yazılmıştır. Eserin ön zahriyesi boştur. Serlevha tezhiplidir. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varaklarda çoban/müşir bulunmaktadır. Sayfalar yaldızlı cetvellidir. Başlıksız tam bir sayfada 15 satır bulunmaktadır. 1v-29r arasında Hubân-nâme, 30v-68r arasında Zenân-nâme, 73v-81v arasında Çengi-nâme bulunmaktadır. Müstensihin pek titiz olmadığı söylenebilir, bir çok yerde kelimeler hatalı yazılmıştır, yapılan hatalar sonucunda da çok farklı anlamlar ortaya çıkmıştır. Bu nüshada 655.beyitden itibaren bölümler diğer nüshalardan farklı bir biçimde sıralanmıştır. Eserde istinsah veya temellük kaydı bulunmamaktadır.

Baş (30v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(68r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.9 Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 3730/1, AÖ

Mavi bez kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Rika hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yaprakları hasar görmüştür. Bazı başlıkların üst kısmına latinceleri eklenmiştir. 1v-46r arasında Zenân-nâme, 48v-58r arasında Çengi-nâme yer almaktadır. Nüshada Sudan ve Habeş kadınlarının anlatıldığı

2.2.12 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ

Şemseli, salbekli, köşebentli, zencirekli miklepli meşin bir cilt içerisinde. İç kapağın zemin rengi bordo olup zilbahar cilt tekniği kullanılmıştır. Eserin müstensihisi Seyyid İhyâ'dır. Talik hat kullanılmıştır. Bu nüsha minyatürlü olması nedeniyle Zenân-nâme nüshaları içinde nadide bir yere sahiptir. Sayfalar oldukça özenli bir şekilde süslenmiştir. Zenân-nâme'nin serlevhası (73v) barok üslûpla tezhiplidir. Başlıksız tam bir sayfa 15 satırdır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1v-71r arasında Hübân-nâme, 73v-152v arasında Zenân-nâme yer almaktadır. Eser 1208 tarihinde istinsah edilmiştir.

Baş (73v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(152v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.13 Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mehmed Asım Bey, 422/4, K

Rika hat kullanılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Manzumeler siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıksız tam bir sayfada 17 satır bulunmaktadır. Sayfalarda çoban/müşir vardır. Nüsha baştan sona sırasıyla, Hevaiyyat-ı Süruri, Letaif-nâme, Şevk-engiz, Zenân-nâme, Hübân-nâme, Çengi-nâmeden oluşmaktadır.

Baş (111v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(145v): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.14 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5701, İÜ3

Açık kahverengi meşin cilt içerisinde. Nesih hat kullanılmıştır. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 23 satırdır. Nüsha Fâzıl'ın Defter-i Aşk mesnevisiyle başlamaktadır, alışılmadık olarak metin 1r'nin sağındaki sayfadan yazılmaya başlanmış ve sadece bu sayfada rika hattı kullanılmıştır. Baştan, 10v'ye kadar olan kısımda Defter-i Aşk, 10v-29v arasında Hübân-nâme, 30v-57r arasında Zenân-nâme, 57r- 62r arasında Çengi-nâme, 62v-80r arasında Şevk-engiz yer almaktadır. Eserin sonunda 1276 yılına ait bir ketebe kaydı bulunmaktadır, bu da bize nüshanın 1859/1860 yıllarında istinsah edilmiş olduğunu göstermektedir.

Baş (30v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre

Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(57r): Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.15 Ankara Milli Kütüphane, 403/2, MK6

Desenli kağıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Nesih hat ile yazılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yaprakları rutubet lekeli. Sayfaların bazılarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfada 20 satır bulunmaktadır. Sayfalar cetvelsizdir. 1v-21r arasında Şevk-engiz, 21r-49v arasında Zenân-nâme, 49v- 75r arasında Hûbân-nâme, 75r-81v arasında Çengi-nâme yer almaktadır. Çengi-nâmenin alt kısmında kırmızı mürekkeple yazılmış beş beyitle nüsha son bulmaktadır. Bu beyitlerde müstensih kendisi için dua ve hayırla anılma istemediktir.

Baş (21r): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(49v): Hâtime ola sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.16 Ankara Milli Kütüphane 1526/2, MK7

Sırtı kahverengi meşin, siyah kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Cetvelsiz sayfalarda 12 satır bulunmaktadır. Sayfalarda çoban/müşir bulunmaktadır. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin kimi kısmında harekeli nesih kimi kısmında rika hat kullanılmıştır. Eserde bir sıra takip edilmemiş Zenân-nâmenin bölümleri karışık bir sırayla verilmiştir.

2.2.17 Ankara Milli Kütüphane, 2413/3, MK2

Sırtı bordo meşin, kapakları ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Yaprakları rutubet lekeli. Rika hat ile yazılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cetvelsiz sayfalarda 15 satır vardır. Sayfalarda çoban/müşir bulunmaktadır. 1v-33v arasında Hûbân-nâme, 34v-41v arasında Çengi-nâme, 42v-81r arasında Zenân-nâme yer almaktadır.

Baş (42v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
 Zen-i dünyâyı eden mekkâre
 Sonu(81r): Hâtime ola sezâ-yı taḥsîn
 Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.24 Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/278, TDK

Vişnerengi zencirekli meşin bir cilt içerisindeydir. Rika hatla yazılmıştır. Sayfalar cetvelsizdir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Satır sayıları değişkenlik göstermektedir. Manzumeler siyah, başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1v-21v arasında Hübân-nâme, 22v-47r arasında Zenân-nâme, 47v-52v arasında Rakkas-nâme, 52v-62r arasında Defter-i Aşk yer almaktadır. Eserin Müstensihî veya istinsah tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Baş (22v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(47r): Hâtîme olsa sezâ-yı taşîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.25 Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsni Paşa, 1009, S

Sırtı ve kenarları kahverengi deri üzerine ebru kaplı, şirazesî dağılmış cilt içerisindeydir. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Rika hat kullanılmıştır. Eserin cetvelleri kırmızıdır. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 19 satırdır. Eserin varak numaraları müstensih tarafından yazılmamıştır. 1r-24v arasında Hübân-nâme, 25r-54r arasında Zenân-nâme, 54v-67v arasında Rakkâs-nâme yer almaktadır.

Baş (25r): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(54r): Hâtîme olsa sezâ-yı taşîn
Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.2.26 Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4537, S1

Şemselî, miklepli kahverengi deri cilt içerisindeydir. Talik hat kullanılmıştır. Manzumeler ve başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar için boşluk bırakılan bazı yerler doldurulmamış, boş bir şekilde kalmıştır. Bazı istisna sayfalar dışında sayfalar cetvelsizdir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 13 satırdan oluşmaktadır. Bazı sayfalar mürekkep lekelidir. 1v-42v arasında Zenân-nâme, 42v-52r arasında Çengi-nâme, 52r-83r arasında Hübân-nâme yer almaktadır.

Baş (1v): Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(42v): Hâtîm olsa sezâ-yı taşîn
Bu Zenân-nâme lafz u âmîn

2.2.30 Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 132/2, İBB

Talikh hat kullanılmıştır. Manzumeler siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Başlıksız tam bir sayfa 19 satırdan meydana gelmektedir. Varak sonlarında çoban/müşir bulunmaktadır. 1v-27v arasında Hübân-nâme, 28v-33r arasında Fâzıl'a ait şiirler, 35v-66v arasında Zenân-nâme, 67v-73v arasında Hübân-nâme başlığı altında Çengi-nâme yer almaktadır.

Başı (35v):	Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre Zen-i dünyâyı eden mekkâre
Sonu(66v):	Hâtime olsa sezâ-yı taḥsîn Bu Zenân-nâmeye lafz-ı âmîn

2.3 Nüshaların Değerlendirilmesi ve Tenkitli Metin Hazırlanırken İzlenen Yol

Zenân-nâme'nin tenkitli metni hazırlanırken öncelikle nüshalar tespit edilmiştir. Daha sonra tespit edilen nüshalardan bir kısmı karşılıklı okunarak bir aparat oluşturulmuştur. Bu şekilde eserde olması gereken beyit sayısı ortaya çıkmıştır. Oluşturulan aparat sayesinde nüshalarda bulunan ve bulunmayan beyitler belirlenmiştir. Ayrıca nüshalar arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenerek nüsha grupları oluşturulmaya çalışılmıştır. Nüsha grupları oluşturulurken aşağıdaki temel özellikler dikkate alınmıştır:

- Nüshalardaki manzume sayıları
- Bölümlerin başlıkları
- Nüshalardaki manzumelerin sırası
- Ortak müstensih hataları
- Nüshalarda fazla veya eksik olarak yer alan manzumeler
- İstinsah kayıtları

Nüshalar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, nüshaların temel olarak iki gruba ayrılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Nüshalar birbirlerinden çok farklı özellikler sergilememesine rağmen belli başlı ayırıcı özellikleri bulunmaktadır. Beyit sayıları, müstensihlerin atlamaları, kafalarına göre beyit eklemeleri veya kasıtlı olarak eksik yazmaları nedeniyle her nüshada farklı olmakla birlikte nüshaların gruplandırılmasında en önemli rolü oynamaktadır.

1. Grup Nüshalar

1. Ankara Milli Kütüphane, 653, MK
2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1
3. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1062/2, AE
4. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1949, İÜ4
5. Ankara Milli Kütüphane, 2324/1, MK1
6. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2991, İÜ5
7. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ
8. Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mehmed Asım Bey, 422/4, K
9. Ankara Milli Kütüphane, 403/2, MK6
10. Ankara Milli Kütüphane, 2413/3, MK2
11. Ankara Milli Kütüphane, 5014/3, MK4
12. Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G
13. Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M
14. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5740, İÜ2
15. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A/278, TDK
16. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4537, S1
17. Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 132/2, İBB

Bu grupta bulunan nüshalar kendi içlerinde de alt gruplara ayrılmaktadır. G, MK2, İÜ1, İÜ4, İÜ5, AE, İBB, S1, MK6, MK1 nüshaları bir alt grubu oluşturmaktadır. Bu nüshalar tercih edilen kelimeler, eksik beyitler ve ortak hatalar bakımından genel olarak birbirleriyle tutarlıdır. Bu alt grup içerisindeki en eski ve en eksiksiz olan nüsha G nüshasıdır. Diğer nüshalar G nüshasından veya G ile doğrudan ilişkili bir nüshadan istinsah edilmiş olmalıdırlar. Diğer bir ihtimal de birbirlerinden istinsah edilmiş olabilecekleridir. Nitekim İÜ1, MK6, AE nüshaları, bu alt gruptaki diğer nüshalara göre çok daha fazla birbirleriyle tutarlıdır. Bu da zikredilen nüshaların ya müşterek bir nüshadan kopya edildiklerini ya da birbirlerinden kopya edildiklerini ortaya koymaktadır. Örneğin İstanbul kadınlarının anlatıldığı bölümde şu şekilde olması gereken iki beyit;

Evvelâ fırka-i ehl-i perde

Ki görünmez dahı hiç maşerde

Ya'ni ol fırka-ı erbâb-ı büyü

Dürc-i sîm içre mişâl-i yâküt

G, MK2, İÜ1, İÜ4, İÜ5, AE, İBB, S1, MK6, MK1 nüshalarının tamamında tek bir beyit haline gelmiş ve şu şekilde yazılmıştır.

Evvelâ fırka-ı erbâb-ı büyü
Dürc-i sîm içre misâl-i yâkût

Yine Kadınlar hamamınının tasvir edildiği bölümde

Bir direkliyi begenmez cânı
Balaban iskelesi limânı

Şeklinde olan beyit G, MK2, İÜ1, İÜ4, İÜ5, AE, İBB, S1, MK6, MK1 nüshalarının hiçbirinde bulunmamaktadır. Bu nüshaların hemen hepsinde ortak olan hatalar, eksiklikler ve kelime tercihleri dışında da, nüshaları kendi aralarında ayıran hatalar ve kelime tercihleri bulunmaktadır. Misalen İÜ1, MK6, AE nüshaları sırası değiştirilen beyitler, kelime tercihleri ve eksik beyitler bakımından birbirlerinin kopyası gibidirler. Bu da bu nüshaların birbirlerinden istinsah edilmiş olabileceğini göstermektedir.

Diğer bir alt grubu da İÜ, MK4, İÜ2, MK, TDK, K nüshaları oluşturmaktadır. İÜ nüshası Zenân-nâme'nin ve bu alt grubun en eski nüshalarından biridir, ayrıca minyatürlü olması bakımından dikkat çekicidir. İÜ2 ve MK4 nüshalarının, İÜ veya doğrudan İÜ nüshasıyla bağlantılı bir nüshadan istinsah edilmiş olma olasılıkları yüksektir. Ayrıca MK, TDK, K nüshalarının da bazı ufak farklar dışında İÜ nüshasıyla oldukça tutarlı olduğu görülmektedir. Ancak İÜ nüshasında bulunmayan bir beyitin MK, TDK, K nüshalarında yer alması, bu nüshaların İÜ'ye kaynaklık eden ve elimizde bulunmayan bir nüshadan istinsah edilmiş olabileceğini göstermektedir. Başka bir ihtimalde, MK, TDK, K nüshalarının, İÜ nüshasının yanı sıra farklı nüshalar da kullanılarak istinsah edilmiş olabileceğidir. M nüshası kelime tercihleri bakımından bu gruptaki diğer nüshalarla tutarlıdır. Ancak diğer nüshalarda olup, M nüshasında olmayan bazı beyitler bulunmaktadır. Bu eksiklik müstensihden kaynaklı olabileceği gibi M'nin istinsah edildiği nüshadan da kaynaklı olabilir.

2.Grup Nüshalar

1. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T
2. Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3
3. Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL
4. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R 512, T1

5. Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 3730/1, AÖ
6. Ankara Milli Kütüphane, 10105, MK5
7. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 1061/3, AE1
8. Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa, 1009, S
9. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Bey, 3492, S3
10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 218, İÜ6
11. Konya Mevlana Müzesi, 1160, MM
12. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5701, İÜ3

Bu gruba dahil edilen nüshaların en belirgin özelliği birinci gruptaki nüshalarda yer almayan bazı beyitleri içermeleridir. Bu ayrımın yanı sıra ikinci gruptaki nüshalar bazı beyitlerdeki kelime tercihleri, beyitlerin sırası ve mısraların tersine olması gibi özellikleriyle de birinci gruptan ayrılmaktadırlar. Grubun en eski nüshalarından biri T nüshasıdır. İÜ6, T1, MK5, AE1, S nüshaları muhtemelen T nüshasından veya birbirlerinden kopya edilmişlerdir. İÜ6, T1, MK5, AE1, S nüshalarının T nüshasıyla olan bağlantısına bir örnek verecek olursak, eserin mukaddime bölümünde sıralı bir şekilde bulunması gereken şu beyitler;

Dağı lā-büd ola cānā ma‘lūm
Sana evşāf-ı maḥall-i mektūm

Hükemādan dēdi eslāf-ı kirām
Der beyān-ı şıfat-ı bāb-ı merām

Anda üç nesne gerekdir evvel
Üçü de anda olursa ne güzel

Teng ola dest-i ḥasīsān gibi
Olmaya vūs‘at ile ḥān gibi

Huşk ola meşreb-i zühhād-āsā
Olmaya dīde-i ḥussād-āsā

Germ ola pūte gibi āteşnāk
Şanki ālet olacağ anda helāk

T, İÜ6, T1, MK5, AE1, S nüshalarının hiçbirinde bulunmamaktadır. Beyitlerin eksikliği ve beyitlerin konumunun yanı sıra belirtilen nüshaların hepsi kelime tercihleri bakımından da T nüshasıyla oldukça tutarlıdır.

BUL nüshasıyla T nüshası arasında da bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu iki nüsha, bazı mısraların tersine olması, bazı beyitlerin sırası ve kullanılan kelime tercihleri bakımından birbirine oldukça benzemektedir. Ancak T nüshasında eksik olan beyitlerin birçoğu BUL nüshasında mevcutken, BUL nüshasında eksik olan beyitler de T nüshasında mevcuttur. Bu da bu iki nüshanın elimizde olmayan bir nüshadan kopyalanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Bu gruptaki MM nüshası kelime tercihleri bakımından T nüshasıyla benzerlikler göstermesine rağmen T’de bulunmayan bazı beyitleri içermektedir. Muhtemelen MM nüshası birden fazla nüsha kullanılarak kopyalanmıştır.

AÖ nüshası bu grubun genel özelliklerini taşımakla birlikte kendine has büyük hatalar barındırmaktadır. Örnek vermek gerekirse Sudan ve Habeş kadınlarının anlatıldığı bölümler birbirine karışmış ve beyitler diğer nüshalardan oldukça farklı sıralanmıştır.

MK3 nüshası, bu grup içerisindeki en eski nüshalardan biridir. Kelime tercihlerinde kimi zaman farklılıklar bulunmasına rağmen BUL ve T nüshasıyla benzerlikler göstermektedir.

Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler doğrultusunda Zenân-nâme’nin tenkitli metni hazırlanırken kullanılmış olan 8 nüsha ve kısaltmaları şunlardır:

- Ankara Milli Kütüphane, 653, MK
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 672, İÜ1
- Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 1023, T
- Ankara Milli Kütüphane, 2517/2, MK3
- Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, 373/1, G
- Bibliothèque Universitaire Des Langues et Civilisations, MS. Turc. 40, BUL
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 5502, İÜ
- Manisa İl Halk Kütüphanesi, 2670/2, M

İÜ nüshası en eski nüshalardan biri olmasının yanı sıra minyatürlü ve değerli bir nüsha olduğu için tenkitli metne dahil edilmiştir. MK nüshası içerdiği manzume sayısı neredeyse eksiksiz olduğu için metne alınmıştır. G ve İÜ1 nüshaları kendi grupları içerisinde ayrı bir kol ihtiva ettikleri ve intinsah tarihleri sebebiyle metne dahil edilmiştir. M nüshası da kendi grubu içerisindeki en eski tarihli nüshalardan biridir ve bu sebeple metne dahil edilmiştir. T nüshası diğer nüshalara göre daha az manzume içermesine rağmen grubu içerisindeki en eski

nüshalardan biri olması nedeniyle metne dahil edilmiştir. Yine BUL ve MK3 nüshaları da kendi grupları içerisindeki en eski nüshalar olmaları sebebiyle tenkitli metne dahil edilmiştir.

Tenkitli metin için kullanılan nüshalar dışındaki nüshalardan da gerektiği yerde istifade edilmiştir. Tenkitli metin hazırlanırken seçilen nüshalar bir arada değerlendirilerek müellif elinden çıkan orijinal Zenân-nâme metnine ulaşmaya çalışılmıştır. Nüshalar arasındaki farklar dipnotta gösterilmiştir. Tercih edilen ifade ile diğer nüshaların arasında bulunan farklar “:” ile ayrılmıştır ve farkların yanına nüshaların kısaltmaları verilmiştir.

Nüshalarda bulunmayan beyitler “-İÜ“, “-BUL”, eksik olan kelimeler “-bir”, “-var” şeklinde belirtilmiştir. Beyitlerinin sırasının farklı olduğu kısımlar “↔” ifadesiyle gösterilirken mısraların sırasının tersine olduğu kısımlar ise “a↔b” şeklinde gösterilmiştir. Nüshalar arasındaki bir farkın tamamlanıp diğer bir farka geçildiğini belirtmek amacıyla “;” ifadesi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TENKİTLİ METİN

ZENÂN-NÂME*

- 1 Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâre
Zen-i dünyâyı eden mekkâre
- 2 Çifte kıldı zeker ü ünşâyı
İbtidâ Âdem ile Havvâyı
- 3 Anlara vèrdi o şâhib-ķudret
Âteş-i sîne-güdâz-ı şehvet
- 4 Aldı âgûşa o nâzik-bedeni
Çide kıldı taraf-ı pîreheni
- 5 Penbede la‘l-i Bedaḥşân ḥufte
Şekl-i bādāmı henüz nâ-süfte
- 6 Birbiriyle edicek lu‘be-i nâz
Feth olup revzene-i ḳubbe-i nâz
- 7 Ne güzel lu‘be-i ḥüb-fercâm
Bâ‘iṣ-i ḥilķat-i efrâd-ı enâm

* Zenân-nâme: Zenân-nâme-i Fâzıl İÜ1, G

³ vèrdi: kıldı İÜ1; sîne-güdâz: sîne-güzâr M

⁵ ḥufte: çifte İÜ1, G

⁶ lu‘be-i nâz: lu‘bde-i nâz M

⁷ ḥüb-fercâm: ḥüb u fercâm MK, İÜ1, T, G, BUL, İÜ

- 8 Nesline oldu o lu‘be mīrās
Nēçe bāzīçeler oldu iḥdās
- 9 Oldı mānend-i zemīn ü dāne
Raḥmler mezra‘adır insāne
- 10 Ol sebep vērdi ḥakīm-i ḳudret
Fırḳa-ı cins-i zenāne zīnet
- 11 Ḳıldı ḥatdan ruḥ-ı zībāsını pāk
Mūydan eyledi a‘zāsını pāk
- 12 Tā ki meyl eyleye nefis-i ḡilmān
Münḳarız olmaya nev‘-i insān
- 13 Vērdi bu ṣehveti her ḥayvāna
Tā ki ma‘mūr ola bu kār-ḥāne
- 14 Vērdi ḥayvāna daḥı ḥubb-ı veled
Ola tā kim bu teselsül mūmted
- 15 Bu teselsül erişür encāma
Ḥālīḳuḡ istedigi hengāma
- 16 Ne zemān istese maḥv-ı iḥdās
Hep ‘aḳīm ola mevālīd-i selās

⁸Nesline oldu: Ehline oldu BUL; bāzīçeler: bāzīçeleri İÜ1

¹⁴-İÜ; ḥayvāna daḥı: her rūḥa daḥı T, her zāta daḥı BUL

¹⁵15↔16 T

DER-BEYÂN-I SEBEB-İN TE'LİF*

- 17 Bes ki bu Fâzıl-ı mestâne-i 'aşk
Rind-i sāgar-keş-i mey-ḥâne-i 'aşk
- 18 Ol ḥaber-dâr-ı rümûz-ı her-fen
Böyle eyler yine āgâz-ı sühen
- 19 Dêr ki bir gün o belâlı yârim
O benim dil-şikenim dildârim
- 20 'Ömrümüñ varı benim cānānem
Rûy-ı dünyāda benim bir dānem
- 21 Serve ta'lîm-i ḥurām eyleyerek
Deheni tûti gibi söyleyerek
- 22 Baġteten geldi faķîr-ḥānemize
Şāh-bāz indi yine lānemize
- 23 Nerdübān ḳat ḳat olup şevķinden
Pāyine yüz sürêcek zevķinden
- 24 Ben de cān atmışam āhūcasına
Şöyle uçdum ki piristūcasına

* Der-Beyân-ı Sebeb-İn Te'lîf: Der-Beyân-ı Sebeb-i Te'lîf İÜ1, Sebeb-i Te'lîf M

²² Baġteten geldi: Nā-gehān geldi T; indi yine: andı yine MK, T, G, BUL

²³ olup: olur MK

- 25 Dīdeme geldi yine şevkle cān
Tā ki seyr eyleye rūy-ı cānān
- 26 Vērdi biñ şīve-i nāz ile selām
Eyledi kām̄et-i ham-geştemi lām
- 27 Halka-ı bāba hemān dest urdı
Şöyle dīvāra tayandı durdı
- 28 Dēdim ey şūh-ı kamer-çehre buyur
Hāne-i tūremi eyle pūr-nūr
- 29 Sūzdi çeşmiñ daḥı bilmem n'ētdi
Tā cigergāhıma oḫ işletdi
- 30 Dēdi ey küşte-i çeşm-i siyehim
Sīnesi terkeş-i tūr-i nigehim
- 31 Haste-i ğuşşa-keş-i hicrānım
Beste-i cezbe-i hūsn ü ānım
- 32 Fāzılıım lāle gibi pūr-dāğım
Būlbūl-i velvele-sāz-ı bāğım
- 33 Bir niyāz étmege geldim ammā
Göreyim işte zemān-ı da'vā

²⁵ Dīdeme geldi: Çeşmime geldi T, BUL

²⁶ şīve-i nāz: şīve vü nāz İÜ1

²⁷ Halka-ı bāba: Halka-ı pāye MK3; Şöyle dīvāra: Şīve ile dīvāra MK3

- 34 Korqarım bu sözüm étmez te'şîr
Geçmeye sîne-i ihlâşa bu tîr
- 35 Eşer étmez ise hâr-ı sühënim
Açmayam gonce-i nâzik-dehenim
- 36 Dëdim ey dâver-i vâlâ-yı kulüb
Vâlî-i milket-i şahrâ-yı kulüb
- 37 Goncesin hârîña kurbân olayım
Şu'lesin nârına kurbân olayım
- 38 Yoluña işte fedâdır dil ü cân
Saña fâzıl dil-i Fâzıl kurbân
- 39 Sen niyâz eyleme fermân eyle
Tek beni luţf ile şādân eyle
- 40 Görelim her ne ise fermânıñ
Himmetiñle buluruz imkânıñ
- 41 Tâğı delmek ise Ferhâd gibi
Himmet-i 'aşka göre bād gibi
- 42 Bu sözümde o gül-i nâzende
Eyledi gonce dehâni hânde

³⁵ gonce-i nâzik-dehenim: gonce-i nâzik sühënim dehenim İÜ1

³⁷ Goncesin: Goncesiñ İÜ1; nârına kurbân: nâziña süzân İÜ1

³⁸ fedâdır dil ü cân: fedâdır dil ü cânım İÜ1

⁴¹ Tâğı delmek: Tâg delmek MK

- 43 Elini açdı dèdi var olasın
Zevk-i vaşlımla feraḥ-kār olasın
- 44 Saña göstermeye Mevlā-yı ‘azīz
Beni aḡyārıñ ile diz-be-diz
- 45 Hāḡ emīn eyleye hicrānımdan
Seni ayırmaya hiç yanımdan
- 46 Şimdi ey nādire-pīrāy-ı suḡen
Budur ancak ki niyāzım senden
- 47 Tatlu geldi baña Hūbān-nāmeñ
Çok şekerler yedi murḡ-ı ḡāmeñ
- 48 Emrim üzre anı te’lif ètdiñ
Cümle ḡūbānı da ta’rīf ètdiñ
- 49 Benim ammā ki bilürsin ḡālim
Ki nisā zümresine meyyālim
- 50 Zühreye mā’ il olur Mirrīḡim
Şaplanur öyle kebāba sīḡim
- 51 İsterim kim o siyāḡ üzre yine
Bir kitāb ola zenānıñ ḡāḡına

⁴⁶ ey -MK3

⁵⁰ sīḡim: şışim G

⁵¹ İsterim kim: İsterim ki MK3; zenānıñ ḡāḡına: zenıñ ḡāḡına MK3, zenān ḡāḡına^M

- 52 Ya'ni her cinsiñ ola arısı
Ki şafā kesb  de her ārīsi
- 53 Evvelā vaşfını eyle tefhīm
Ba'dehū şūretini ıl tersīm
- 54 Cūmleniñ ola abīhi gūzeli
'Ālemiñ şālihası mūbtezeli
- 55 ab'-ı zen-pāreye v rs n şādī
Ki Zenān-nāme d nils n adı
- 56 Bil r m ab'ına ağırdır bu
Meşreb-i pāke muğāyirdir bu
- 57 Hātırım'c n ekesin bunda te'ab
Ne adar olsa hilāf-ı meşreb
- 58 Bu da tekmīl olıca ve'l-hāşıl
Ben seniñ sen de benimsin Fāzıl
- 59 İşidince bunı ol āfetden
Ben toğurdum o zemān sıletden
- 60 D dim ey şūh bu h lyādan ge
Fikr-i Leylā v  Z leyhādan ge

⁵² 52a↔52b T

⁵⁵ v rs n şādī: v rsin şādī İ 1

⁵⁹ 59↔60 İ 1

⁶⁰ ge -MK

- 61 Saḡa ‘ālem dēr iken meh-pāre
Şimdi lāyık mı dēsün zen-pāre
- 62 Şorma ol zümreyi bu dā‘iden
Ben güzār étmedim ol vādīden
- 63 Ben o bāğ içre fidān dikmemişim
Öyle meydāna nişān dikmemişim
- 64 Şā‘iriz raḡne vèrir şānımıza
Giremez fāḡişe dīvānımıza
- 65 Zenneler vaşfi degildir kārım
Gerçi hep karnı yarık eş‘ārım
- 66 İşte bu yolda benim çamurum
Hep bataççılar ise menfūrum
- 67 Vèremem şūret-i āşūfteye süs
Baḡa bu bābda istersen küs
- 68 Başka emriḡ var ise ber-ser ü cān
Dikime pek gider evşāf-ı zenān

⁶¹ mı dēsün: mı dēsünler MK3, G

⁶⁴ vèrir şānımıza: vèr şānımıza İÜ1

⁶⁶ 66a↔66b T, BUL; Hep bataççılar: O bataççılar BUL

⁶⁷ Baḡa: Belki İÜ1, G

⁶⁸ -T

- 69 Dèdi şoldurma gül-i gülşenimi
Gönceyim üzme şu nâzik tenimi
- 70 Sen benim ‘âşık-ı nâ-kâmımsın
Beste-i zülf-i siyeh-fâmımsın
- 71 Râz-ı mektûmı saña fâş édeyim
Halvet-i vaşlıma sırdâş édeyim
- 72 Nergis-i çeşmimi nemnâk étme
Gönce-i hâtırımı çâk étme
- 73 Başladı böyle o şûh-ı gül-ğand
Yine ben ‘âşıkına vèrmege and
- 74 Dèdi luţf eyle iki dîdem için
Mest olan gamze-i düzdîdem için
- 75 Leyle-i vuşlatımıñ hürmetine
Eşref-i sâ‘atimiñ hürmetine
- 76 Kadehimdeki üzüm şuyı için
Terledikçe o yüzüm şuyı için
- 77 Câme-ğ‘âbım için olsun bârī
Ben güle eyleme bu âzārī

⁶⁹ gülşenimi: gülşeni G

⁷² 72↔73 İÜ1

⁷³ Yine ben ‘âşıkına: Dağı ben ‘âşıkına BUL

⁷⁴ gamze-i düzdîdem: gamze-i zer-dîdem İÜ1

- 78 Beni gönderme emān ḥasret ile
Başla nazm-ı suḥene sür‘at ile
- 79 Saḡa bir hefte eger söyler isen
İşte benden aralık ister isen
- 80 Sen gibi māhe dedim ola fedā
Cümle āşüfte zenān-ı dünyā
- 81 Şorma benden güzelim kār-ı zeni
Ben bu bahriñ degilim ġavṭa-zeni
- 82 Ben bu bāġiñ degilim ma‘hūdı
Baḡa yuṭdurma şu ḥām emrūdı
- 83 Saḡa bir söz ebesi mekkāre
Bir ‘acūze bulayım seḥḥāre
- 84 Aḡa her cinsi su‘āl et kol kol
Söylesün ḥāl-i nisāyı bol bol
- 85 Bu kelām oldu o cānāne ile
Baḡdı bir çeşm-i ġazūbāne ile

⁷⁸ emān ḥasret ile: emān bu ḥasret ile İÜ1

⁷⁹ bir hefte eger söyler: benden aralık ister T; benden aralık ister: bir hefte eger söyler T

⁸⁰ gibi māhe dedim ola: māhe dedim ola cān M; Cümle āşüfte zenān-ı dünyā: Sevdigim cümle zenān-ı dünyā T, BUL, Cümle āşüfte-i zenān-ı dünyā MK3

⁸² emrūdı: armudı MK3, İÜ

⁸⁵ -bir MK

- 86 Āl āl oldu gül-i ruḥsārı
 Ser-bedīd oldu ğāzab āṣārı
- 87 Dèdi ŧimden gerü hicrān èdeyim
 ‘Ahdim olsun seni giryān èdeyim
- 88 İki çeŧmim kılıcı ḥaḳḳı içün
 Ġamzemiḡ cān alıcı nuṭḳı içün
- 89 Bir nighle seni ŧād ètmeyeyim
 Tā kıyāmet seni yād ètmeyeyim
- 90 Düşmeniḡle olayım düş-be-düş
 Ṭutmayım nāle vü feryādıḡa ğüş
- 91 Ne zemān olsa temām bu te’līf
 Eylerim ḥāneye ol dem teŧrīf
- 92 Yola düşdi diyerek ol bed-ḥū
 Sizi ŧimden gerü yā hū yā hū
- 93 Ol zemān ben daḡı irŧād oldum
 Emr-i cānāneye münḳād oldum

⁸⁶ oldu: oldı o İÜ1

⁸⁸ alıcı nuṭḳı içün: alıcı ḥaḳḳı içün MK3, M

⁸⁹ seni yād: seni ŧād İÜ1, MK3, daḡı yād T, BUL

⁹⁰ Ṭutmayım nāle vü feryādıḡa: Ṭutmayım nāle-i feryādıḡa MK, T, MK3, BUL, Ṭutmyayım nāle-i feryādına G

⁹¹ Eylerim ḥāneye: Eylerim ḥāneḡi MK, Eylerim ḥāneyi İÜ1

⁹² Yola düşdi: Düşdi yola T; Sizi: Seni M

⁹³ Ol zemān: O zemān MK; Emr-i cānāneye: Emr-i cānāneme İÜ1

- 94 Dèdim el-leyletù-ḥublā dèrler
Bulunur tâze ‘arûsa erler
- 95 Başla ey ḥāme-i gūyā suḥene
Saḡa bol ḳāfiye gözükdî yine
- 96 Z̤ikr-i ḥübānı çıḳardım aradan
Şu getürdüm zen içün her dereden
- 97 Aldım āğūşa ‘arûs-ı fikri
Oldı zāyīde bu fikrim bikri
- 98 İşte bir bākiredir bu nāme
Anı bozdı bu siyāh-ı ḥāme
- 99 Bulmadı ḡaḳ bu ki fikr-i eslāf
Bu iki nāme gibi el-inşāf
- 100 Şanki oḡlan gibi Ḥübān-nāme
İşte hemşiresidir bu nāme

Z̤IKR-İ MUḲADDİME-İ MANZŪME

- 101 Ey ki ‘aşḳ ile cihān-āvāre
Şeh-levendim güzelim zen-pāre

⁹⁵ ḳāfiye gözükdî: ḳāfiye gönderi MK, ḳāfiye getürdi MK3

⁹⁷ Oldı zāyīde bu fikrim: Ola zāyīde bu fikrim MK, Oldı zāyīde bu fikriḡ M

⁹⁸ bozdı bu siyāh-ı ḥāme: bozdı gū siyāh-ı ḥāme MK3

- 102 Çünki bu mekr ile medhüş olduñ
Zenne vādīlerine dūş olduñ
- 103 Evvelā lāzımı taqdīm édeyim
O қaranlık yolu tefhīm édeyim
- 104 Zenne oldur ki ola tāze fidān
Degmemiş cismine cism-i insān
- 105 Ya‘ni on beş ola ancak yaşı
Siyeh olsun iki çeşm ü қаşı
- 106 Қaddi ammā ki nihālī olsun
Ne қadar istese ‘ālī olsun
- 107 Nāzenīn ola vücūd-ı pākı
Olmaya Anaṭolı Etrākı
- 108 Ola şāyeste-i āğūş-ı ḥayāl
Olmaya cismi mūlahḥam baṭṭāl
- 109 Ṭavr-ı reftārı ḥırāmı nāzik
Ola güftār-ı kelāmı nāzik
- 110 Ola bir tāze-zebān-ı ḥoş-gū
Démeye her iki sözde ābū

¹⁰⁴ cism-i insān: çeşm-i insān İÜ1

¹⁰⁵ 105↔110 İÜ1

¹⁰⁶ ki nihālī: ki nihāl MK3; istese: esnese İÜ1

¹⁰⁸ şāyeste-i āğūş-ı ḥayāl: şāyeste-i āğūş-ı vişāl MK

¹⁰⁹ Ṭavr-ı reftārı : Ṭavr u reftār u M; güftār-ı kelāmı: güftār u kelāmı MK, BUL, güftārı kelāmı MK3

- 111 Olmaya tavrı vaqūrāne gibi
Ya'ni etvār-ı qadīmāne gibi
- 112 Karının sāhte vaqārı beddir
Anlara şīve henüz lā-büddür
- 113 Ola bir bākire-i nev-reste
Mühr-i kudret ola anda beste
- 114 Bākire olmaz ise nāfiledir
Çünkü revnaq belī hep kan iledir
- 115 Ola yāhud ki henüz üşküfte
Olmaya oynaşı çok āşüfte
- 116 Olmamış hāmile hiç 'ömründe
Olmaya bir iki pīç ardında
- 117 Ben de bilmem ki gürüh-ı zānī
Nēce āgūşa alurlar anı
- 118 Bir iki def'a toğurmuş 'avret
Tutalım olsa dağı hoş-şüret

¹¹¹ tavrı vaqūrāne: tavr-ı vaqūrāne İÜ1, MK3

¹¹⁴ -hep MK3

¹¹⁵ oynaşı: on beşi İÜ3

¹¹⁶ 116↔117 İÜ1

- 119 Dağı lâ-büd ola cānā ma'lūm
Sana evşāf-ı maḥall-i mektūm
- 120 Hükemādan dēdi eslāf-ı kirām
Der beyān-ı şıfat-ı bāb-ı merām
- 121 Anda üç nesne gerekdir evvel
Üçi de anda olursa ne güzel
- 122 Teng ola dest-i ḥasīsān gibi
Olmaya vüs'at ile ḥān gibi
- 123 Hışk ola meşreb-i zühhād-āsā
Olmaya dīde-i ḥussād-āsā
- 124 Germ ola pūte gibi āteşnāk
Şanki ālet olacağ anda helāk
- 125 Sen de istersen eyā rūḥ-ı revān
Ki saña meyl ēde eşnāf-ı zenān
- 126 Ḥamdülillāh saña kılmış Mevlā
Ḳuvvet-i cāzibe-i ḥüsni 'atā

¹¹⁹ -T

¹²⁰ -T

¹²¹ -T

¹²² -T; Teng ola dest-i ḥasīsān: Teng olsa dest-i ḥasīsān MK3

¹²³ -T

¹²⁴ -T; ālet: ālāt İÜ1

¹²⁵ istersen eyā: istersen eyā MK, MK3, G, BUL, ister isen ey M; Ki saña meyl ēde eşnāf-ı zenān: Ki saña meyl ēde envā' -ı zenān T, BUL, Ki saña meyl ēde evşāf-ı zenān G, Saña meyl ēyleye eşnāf-ı zenān M

- 127 Mevsim-i gülde buyur seyrāne
Bā-ḥuşūş cānib-i Kāğıdhāne
- 128 ‘İtr-ı şāhīleri sür kaç üzre
Şāl-ı lāhūri ola baş üzre
- 129 Belde bir telli puşu müsteşnā
Bir tulum dizine düşsün ammā
- 130 Ola mercānlı yelek şırma-tırāz
Ola belde yaţağanıñ mümtāz
- 131 Ola gögsünge mücevher köstek
Saña ol ağ ile gelsün küs tek
- 132 Açık olsun iki bāzū o bacak
Biri sīm külçe biri tolma kabaķ
- 133 Nūş édüb bir iki cām-ı gül-gūn
Tā ki olsun iki çeşmiñ pür-ḥūn
- 134 Kānğı meclisde ki var cem‘-i zenān
Yürü ol cānibe ey serv-i revān

¹²⁷ Mevsim-i gülde: Mevsim geldikde MK3

¹²⁸ Şāl-ı lāhūri ola baş:Şāl-ı farmāşi şar baş M

¹²⁹ tulum: toplam G, İÜ

¹³² iki bāzū o bacak: iki bāzū ancaķ İÜ1, G

¹³⁴ Yürü ol cānibe: Yürü ol meclise T

- 135 Üft ü hîzân yürüme pîr gibi
Ola hep hâvveleriñ şîr gibi
- 136 Yürüdükçe yere bir zelzele vèr
Şalladıkça koluñı velvele vèr
- 137 Dem çeküp hışm ile ejdercesine
Na're ur şîr ü ğazanfercesine
- 138 Zîr-i fesden dañı perçem göster
Anlara hey'et-i Rüstem göster
- 139 Çünkü hep Zührevîdir tab'-ı zenân
Tavr-ı Mirrîhe vèrir şevk ile cân
- 140 Meyl éderler güzeliñ eşbehine
Cân vèrirler dañı anıñ rehine
- 141 Cā-be-cā ol fesi bir nāz ile aç
Perçemiñden güzelim 'anber saç
- 142 Arada dest ile bir şey göster
Cümlesinde ola tā kim kūs ter

¹³⁵ Üft ü hîzân: Üft-i hîzân İÜ1, MK3, M; Ola hep: Ola her İÜ1

¹³⁶ koluñı: koluñ İÜ1

¹³⁸ Anla ra hey'et-i Rüstem: Anlara hâlet-i Rüstem T

¹³⁹ -T

¹⁴⁰ -T; vèrirler dañı anıñ: vèrir hâşılı anıñ BUL

¹⁴¹ 141↔142 BUL

¹⁴² -T

- 143 Hîç nigâh eyleme sağ u soluğa
Pür-ğazab böyle güzâr êt yoluğa
- 144 Var leb-i cûda nişîn ol tenhâ
Ol zemân hep saña eyler îmâ
- 145 Kimi şöyle kimi eyler böyle
O temennâları hep seyreyle
- 146 Zîr-i yaşmağdan o eyler hânde
O biri hâke bakar şermende
- 147 O gülüşler kırılışlar o nigâh
Göz ucuyla saña bağıdıqça o âh
- 148 Birisi şarkıya eyler âğâz
Saña tâ kim olalar harf-endâz
- 149 Saña nâz etmek için kimi koşar
Arkasından dahı ferrâce düşer
- 150 Serve gâhîce şalıncağ kurula
Oturur anda iki mübtezele

¹⁴³ böyle güzâr: öyle güzâr T

¹⁴⁴ Ol zemân: O zemân MK, İÜ1

¹⁴⁶ o eyler: êderler MK

¹⁴⁷ -M; bağıdıqça o âh: bağıdıqça âh vâh G

- 151 Biri nāz ile şalıncağ şallar
Oğunur anda güzel şarkılar
- 152 Şalladıkça açılır kaftanı
Sağa göstermek için her yanı
- 153 Gösterir 'uğde-i şalvāri sağa
Belki gencīne-i esrāri sağa
- 154 Sevdigim sen yine bakma dūr ol
Cilve étdikçe vağūr ol nūr ol
- 155 Sağa cāriye gelūr āheste
Bir elinde getūrūr gül-deste
- 156 Sağa dēr işte selām étdi hānım
Eline al sağa ā bū cānım
- 157 Sen kabūl eyleme dest-āvīzi
Göster ol çehre-i hışm-engīzi
- 158 Vêrmesün gonce femiñ aña cevāb
Kıl gāzūbāne kıyām eyle şitāb
- 159 Ola üç çifte kayık āmāde
Seni görsünler o dem deryāda

¹⁵¹ Oğunur anda güzel şarkılar: Görinür āh o muhānā eller T, BUL

¹⁵³ -M

¹⁵⁴ -M; -yine MK3

¹⁵⁶ hānım: cānım G; al sağa ā bū cānım: al sağa ā bū a cānım T, MK3, G, BUL

- 160 Ol zemān anda opar bir avgā
Bir ıyāmet daı bir vāveylā
- 161 Dillerinde seni ismi olanur
Seni adıka dehānı ulanur
- 162 Nerelidir ‘aceb ol tāze civān
aı bā gūli ol once-dehān
- 163 aı yerde evi hem-sāyesi kim
Anası kimdir anı dāyesi kim
- 164 Birbirine vēreler cerb ü ‘itāb
Sen o gūl-ehreyi ıldı ızāb
- 165 Āh yetime gidi kāfir cādū
Baına uduum oynaq rospu
- 166 Birbirine daı pābūcu baar
Hep seni’ūn bu ayā nūr-ı baar
- 167 Sen daı māh gibi aām ēt
Cāme-wābıda uyu ārām ēt
- 168 Dūsūn anlar heves-i tefie
Anlara lāzım ise bir tīe

¹⁶² tāze civān: tāze fidān İÜ1, T

¹⁶⁴ cerb ü ‘itāb: cerb-i ‘itāb İÜ1

¹⁶⁶ 166a↔166b İÜ1, G

¹⁶⁸ heves-i tefie: heves naıma İÜ1, G

- 169 Karn-ı sevr içre olursañ pinhân
 Seni elbette bulurlar o zemân
- 170 Sînelerde tutuşur âteşler
 Gelür ol demde tuhaf peşkeşler
- 171 Kimisi hâneye eyler da‘vet
 Kimisi gūşe-nişîn-i hasret
- 172 Sen hemân eyle ‘inād u ihmāl
 Hüccet-i hâneyi eyler irsāl
- 173 O zemân eyle kadem-rencîde
 Nā‘il ol istediğın ümmîde
- 174 Zevk ü şevk ile hemân nâz eyle
 Çok telef étme şakın âz eyle
- 175 Olma bir ‘avrata ammā mahşûş
 Saña olsun zen-i dünyâ mahşuş
- 176 Pek unutma arada ğilmânı
 O dağı rūha şafâ-yı sâni

¹⁷⁰ Sînelerde: Sîneler İÜ1; tuhaf peşkeşler: tuhfe peşkeşler MK3

¹⁷² eyler irsāl: eylerse irsāl MK3

¹⁷³ O zemân: Ol zemân T, MK3; Nā‘il ol: Mā‘il ol İÜ1

¹⁷⁴ telef étme şakın: telef étme hemân İÜ1, tama‘ étme şakın T

¹⁷⁶ 176↔177 T; O dağı: O ruğı MK

- 177 Zenne şeklinde konulsa maḥbūb
Cümlesinden daḥı ḡāyet ile ḥūb
- 178 Varma āşūfteye ‘ömrüm varı
Seni ḥıfz eyleye andan Bārī
- 179 Saḡa tertīb ile şimdi cānā
Söyleyim ben de zenān-ı dūnyā

DER-BEYĀN-I ZEN-İ HİND-İ ŞARQĪ*

- 180 Ey benim yer güneşi māh-veşim
Eşbehim yoşma civānım keleşim
- 181 Açalım rāz-ı suḡen ser-bendi
Ėdelim vaşf-ı zenān-ı Hindī
- 182 Yüzi gözi ḡara ‘avretlerdir
Şanki dīvārda şüretlerdir
- 183 Olamaz nefsi cimā‘a tālīb
Çünkü ḡāyetle şovukdur ḡālīb
- 184 Gerçi zāhirde ḡarāretleri var
Līk bātında bürüdetleri var

¹⁷⁷ şeklinde: şekline İÜ1, G, M; Cümlesinden daḥı ḡāyet ile ḥūb: Cümlesinden daḥı ḡāyet ile maḥbūb MK, Cümleden ḡāyet ile luḡ u ḥūb T, BUL

¹⁷⁸ Varma āşūfteye: Var āşūfteye İÜ1; andan Bārī: anda Bārī İÜ1, G

* Der-beyān-ı Zen-i Hind-i Şarḡī: Der-beyān-ı Zen-i Hind ü Şarḡi M

¹⁸¹ suḡen ser-bendi: suḡen der-bendi MK3, M

- 185 Şanki buzḥāne gibidir o mekân
Bel şovukluğuna uğrar insân
- 186 Öyle bārid o maḥal kim şorma
Kīr-i bī-çāre olur tondurma
- 187 ‘Ālemi yaḳsa daḥı faşl-ı bahār
Yine dūnyā-yı kūsinde kış var
- 188 Aḡa meş‘al ola ālet yerine
Daḥı pūlād gerek et yerine

ŞIFAT-I ḤĀLET-İ NISVĀN-I ‘ACEM*

- 189 Ey nisā zūmresiniḡ mültezemi
Ki henüz fenn-i zināda ‘acemi
- 190 ‘Acemiḡ cāzibe-i nisvānı
Āḡa dūnyāda bulunmaz şānī
- 191 Nedir ol cāzibe-i müsteşnā
Nedir ol çeşm ü ruḡ-ı bī-hemtā
- 192 Çeşm-i mestāneleri bādāmī
Çatık ebrūları kavş-endāmī

¹⁸⁶o maḥal kim: o maḥal hiç T, BUL

¹⁸⁷faşl-ı bahār: faşl-ı temmūz T; Yine dūnyā-yı kūsinde kış var: Yine fercinde anıḡ berd-i acüz T, Kūs-i dūnyāda yine şan kış var M

* Şıfat-ı Ḥālet-i Nisvān-ı ‘Acem: Şıfat-ı Ḥāl-i Nisvān-ı ‘Acem İÜ1, MK3

- 193 Cümle peymāne-keş-i 'iştredir
Mest-i şevk-i heves-i ülfedir
- 194 Rāz-dān-ı reviş-i nāz u niyāz
Hoş-edā hoş-hareket hoş-āvāz
- 195 Kimi şā'ir kimisi mīr-i kelām
Kimi nessāḥ u kimisi ressām
- 196 Ehl-i idrāk ü firāsetdirler
Cümle erbāb-ı şınā'atdirler
- 197 Cümlesinde bu da eski 'āde
Koyalar sol etegi bālāda
- 198 Cānib-i semt-i 'Acemde ammā
Mübtezeldir bu zemān nev'-i nisā
- 199 Mıḥlanup cümleleri ğılmāna
Kırık ekser mi düşer nisvāna
- 200 Her biri olmuş iken bir hūrī
Ne revādır ki çeke mehcūrī

¹⁹³ Mest-i şevk-i heves-i ülfedir: Āşinā-yı reviş-i şöhbetdir T, Mest-i şevk ü heves-i ülfedir M

¹⁹⁵ 195↔197 T

¹⁹⁶ -BUL

¹⁹⁷ Koyalar şol etegi: Koya şol etegi MK, Koyarlar şol etegi İÜ1

¹⁹⁸ nev'-i nisā: nev'-i zinā M

- 201 Cümle çekmekte bu yoldan elemi
 H̄asret-i vaşl ile çatlar şikemi
- 202 Uğraşur rüz ile şeb pīşi ile
 Eri bulsa şarılur dişi ile
- 203 Ğurebādan geçinürler her bār
 Yoğsa eylerler idi terk-i diyār
- 204 Ğurebā urmasa ol h̄āke kadem
 Münkarız olur idi cins-i ‘Acem
- 205 Bu hesāb üzre baqınca ammā
 Bulunan şimdi hep evlād-ı zinā
- 206 Özbegiñ h̄üb olamaz insānı
 Ne zenānı ne dağı ğilmānı
- 207 Buruşuğ çehreli bed ‘avretler
 Kocağarı gibi ol h̄āletler
- 208 Bākire kızları seyr eylersiñ
 İki yüz yaşına girmiş dersiñ

²⁰¹ -M; bu yoldan: bu yolda MK, İÜ; H̄asret-i vaşl: H̄asret-i kīr T, BUL

²⁰² rüz ile şeb: rüz-ı şeb İÜ1, G

²⁰³ Yoğsa: Yoğsa İÜ1, M

²⁰⁴ cins-i ‘Acem: nev‘-i ‘Acem T, BUL

²⁰⁶ ne dağı ğilmānı: ne dağı nisvānı T

ŞİFAT-I HĀL-İ NİSĀ-YI BAĞDĀD*

- 209 Ey kamer-şafvet ü hurşîd-çehre
Ġıbtâ-fermâ-yı ıtbâ‘-ı Zühre
- 210 Esmerîdir zen-i Bağdâd u ‘Irâk
Ruĥ-ı esmerleri ammâ berrâk
- 211 Āl ruĥsâr olamaz nisvânı
Yetişür cezbe-i ĥüsn ü ânı
- 212 O nisâsında olan cezbe-i saĥt
Dil-i zen-pâreyi eyler şad-laĥt
- 213 Neyleyim âdeme nermîn olmaz
Bağçesinden kişi gül-çîn olmaz
- 214 ‘Āşıkâ çāk-i rızâ göstermez
Tırnaĥ ilişdirecek yer vërmez
- 215 Zevk-i şoĥbetde ĥamâkatleri var
Bir ġidâ ile kanâ‘atleri var
- 216 Çünki sâbıkda Hülâgü Kaan
Şehr-i Bağdâdı édince vîrân

* Şıfat-ı Hâl-i Nisâ-yı Bağdâd: Şıfat-ı Hâlet-i Nisvân-ı Bağdâd İÜ1

²⁰⁹ Ġıbtâ-fermâ-yı ıtbâ‘-ı Zühre: Ġıbtâ fermân-ı ıtbâ‘-ı Zühre MK3

²¹¹ olamaz nisvânı: olamaz nisvân İÜ1

²¹⁴ Tırnaĥ ilişdirecek yer vërmez: Tırnaĥ için daĥı yer göstermez M

²¹⁶ Hülâgü Kaan: Hülâgü Ĥân MK3

- 217 Hep helāk oldu o dem sükkānı
Geldi zabt eyledi çöl ‘urbānı
- 218 Oldılar şanki o şehriñ ehli
Bulunan şimdi o kavmiñ nesli
- 219 Ol sebep cümleleri hayvāndır
Sālik-i kā‘ide-i ‘urbāndır
- 220 Zen ü ğilmānı şafādan maħrūm
Ādem oldukları da nā-ma‘lūm
- 221 Anda ammā ki benāt-ı A‘cām
Teni sīmīn ü ‘izārı gül-fām
- 222 Çekmiş anlar neseb-i ecdāde
Ruħleri bāde vücūdı sāde
- 223 Dergeh-i vaşlı küşād etmişler
Ya‘ni tefrīc-i ‘ibād etmişler
- 224 Ol kızıl yüzli Kızılbāş kızısı
Aña dūş etmeye Allāh sizi
- 225 Anlara her kim olursa müştāk
‘Āşıkā şanma ki Bağdād ırak

²²¹ sīmīn ü ‘izārı gül-fām: sīmīn ‘izārı gül-fām M

²²² Ruħleri bāde: Ruħleri verd MK

²²⁵ Bağdād ırak: Bağdādı ırak İÜ1, G

DER BEYÂN-I ZEN-İ ÜMM-İ DÜNYÂ

- 226 Diñle ey Yūsuf-ı Mısr-ı devrân
Ey ciger-süz-ı Züleyhâ-yı zemân
- 227 Şehr-i Mısrıñ revîş-i nisvânı
Anlara mevhibe-i şeytânî
- 228 Yatur âşüfteleri yol üzre
Kimi sağ üzre kimi şol üzre
- 229 Vêrilür bir pul ile fezlekesi
Narh-ı gavrı bu imiş kâ'idesi
- 230 Ten-i esmerleri hoşdur rengi
Olmasa cüssede ol efrengi
- 231 Aña Mısr içre mübârek dêrler
Mübtelâdır aña hep dil-berler
- 232 Görinür gözleri maħmûr şehlä
Lîk diğkat ile baķsañ a'mâ
- 233 O nisâsındaki nâr-ı şehvet
Hwâhiş-i bûs-ı kenâr-ı şehvet

²²⁷ revîş-i nisvânı: revîşi nisvânı G

²²⁹ 229↔235 T

- 234 O tulumbacıları yanında
Şanki âteş tutuşur karnında
- 235 Nîl olursa küsine hep cārī
Yine itfâ edemez ol nārī
- 236 Ne kadar zenleri şehvet-āyīn
O kadar ṭab‘-ı zükūrī ‘innīn
- 237 O maḥalde daḥī nisvān-ı kibār
Hep olur merkebe çār-sūda süvār
- 238 Nêce ḥānım diyem ol murdāra
Nêce cānım diyem ol bī-‘āra
- 239 Arḳasında o münakkaş çārşeb
Daḥī altında tūvānā merkeb
- 240 Ayaḡı yêrle berāber sūrīnūr
Kūsi de baldırī da hep görīnūr
- 241 Ḳuvvet-i māsikesi insānıḡ
Ḳala mı seyr edicek her yanıḡ
- 242 İki yanında nêce fellāḥı
Ki ḥarāretle yapar timsāḥı

²³⁴ O tulumbacıları: O tulumbacıları İÜ1

²³⁸ ol murdāra: ol bī-‘āra BUL; ol bī-‘āra: ol murdāra BUL

²⁴¹ 241a↔241b BUL

- 243 Şağ u şolunda tutar zānūdan
O kıyāfetle geçer çār-sūdan
- 244 İki cānibde eşekcilerine
O kaṭır cilveleri her birine
- 245 Hācıyatmaz da baḳar kōr gibi
Atılır merkeb-i pūr-zūr gibi
- 246 Kīr-i menhūsesi yerde şarḳar
Daḫı şalyanası ağızından aḳar
- 247 Aṇa göstersün açılmış incīr
Eyva yā seydi dēmez mi o faḳīr
- 248 İki zānīyi ēder dil-beste
Seyr-i Nīle gider ol āşūfte
- 249 ‘Arab oyununa eyler āgāz
Kırılır eyler iken nāz u niyāz
- 250 Tolaşur meclisi ol hālet ile
Her kucağa oturur nevbet ile
- 251 Şanasın Zühredir ol ümm-i fūrūc
Aṇa āgūş-ı muḫibbānı būrūc

²⁴³ zānūdan: zānūzan G

²⁴⁴ İki cānibde: İki cānibinde MK3

²⁴⁶ Kīr-i menhūsesi: Nēce menhūsesi M; şalyanası: şalyaları MK, İÜ1, şalyası da MK3, G, M

- 252 Dile āvāzı olur şu 'le-figen
Bā-ḥuşūş nağme-i yā seydi ḥasen
- 253 Mısrın āvāzesi hoşdur ḥakkā
Vergidir ehline te'şir-i şadā
- 254 Nağme-i ḥüb ile dërse yā leyl
Murğ-ı tã'ir dahı eyler aña meyl
- 255 Ancağ āşüftelerine maḥşūş
Taht-ı zānide iken 'arz-ı ḥulūş
- 256 O makāmāt ile nāz ol kırılış
O uşul ile niyāz ol şarılış
- 257 Açılır dergehi ḥāş u 'āma
Batırır buldığını in'āma
- 258 Cümlede kalmayacak hiç tākāt
Merkebe belki düşer bir nevbet
- 259 Bu dahı anda bir ağreb ḥālet
Ki her āşüftede var bu şan'at
- 260 Yüzi koyun yatur ol fāḥişegān
Göti üzre kıya iki fincān

²⁵² Dile āvāzı: Dil-āvīzi M

²⁵⁸ -BUL; belki düşer bir nevbet: belki düşürür nevbet M

²⁵⁹ bir ağreb ḥālet: bir ağır ḥālet M; var bu şan'at: var bir şan'at İÜ1

- 261 Biri boşdur biri ammā memlū
Başlaya çalkamağa ol cādū
- 262 Birbirine boşadur fincānı
Bu dağı bir meded-i şeytānī
- 263 Dağı pek ‘ucbe-şifātın birisi
Bağa naql ètdi şikātın birisi
- 264 Görmüş aşüfteyi kettān toğur
Dağı ferci ile mevvāl oğur
- 265 Bağ belā bunda nedir bu ‘ucbe
Nèce āvāze gelür ol kùbbe
- 266 Var mıdır anda ‘aceb bir sāhir
Yoğsa bir dilli düdük mi kāfir
- 267 Yoğsa ālātlı sâ‘at gibidir
Anda ol nağme muvağğit gibidir
- 268 Gerçi anın da lisānı vardır
Nuğka ammā nèce cānı vardır

²⁶¹ çalkamağa ol: çalkamaya ol MK3

²⁶² boşadur: bulaşır M

²⁶³ -ètdi İÜ1

²⁶⁵ kùbbe: kağbe İÜ1

²⁶⁶ Var mıdır anda: Var mı fercinde T

²⁶⁷ Yoğsa: Yoğsa İÜ1, M

- 269 Tatalım kılsun anıñla āvāz
Néce ol nağme olur zemzeme-sāz
- 270 Böyle gūş eylemedim dünyāda
Baña geldi bu hārik-i ‘āde
- 271 Ümm-i dünyāya ne dەرlerse inān
Özge bir fāhişe-i eski zemān

ŞIFAT-I HĀL-İ ZENĀN-I SŪDĀN

- 272 Ey ruħı şubħ-dem-i Rŭmīyān
Zŭlfi ammā şeb-i tār-ı Sŭdān
- 273 Şimdi vaşf olması bu Sŭdānıñ
Artırır ‘illetini sevdānıñ
- 274 Zikrini kıomayalım te’līfe
Ki ne hācet gēceyi ta’rīfe
- 275 Cümlesi gerçi olur şeb-sīmā
Şıbgatullāha sözüm yok ammā
- 276 Şāf olur sīne-i kıalbi el-ħaķ
Şūrete kıılma nazar sīrete baķ

²⁶⁹ zemzeme-sāz: demirime saz MK3

²⁷⁰ Böyle: Bunı MK

²⁷¹ fāhişe-i eski zemān: fāhişedir eski zemān MK

²⁷² Ey ruħı: Ey daħı MK3

²⁷³ Şimdi vasf olması: Şimdi zıkr olması T

²⁷⁴ Zikrini kıomayalım: Vaşfını kıomayalım T, Zikrini kıomayalım MK3

- 277 Cühelā-yı selef ammā dërler
Sām bin Nūḥa ḥalefdir bunlar
- 278 Çün siyāh idi o zātın rengi
Oldı zürriyyeti de hep zengī
- 279 Ḥikmet erbābı dëdiler lākin
Her kim olursa o yerde sākın
- 280 Muḳtezāsınca tıbā‘-ı iḳlīm
Ëder ol rengle insānı vesīm
- 281 Nedir ol şābıḡa-i ḳatrānī
Nedir ol reng-i şeb-i hicrānī
- 282 Reng alınmış tenine Leylādan
Memeler her biri bir ṭop lāden
- 283 Ten-i şeb-rengi ser-ā-pā ābnūs
Ḳaplamış cismine gūyā ābnūs
- 284 Yüz sürü zengi gibi ben göreyim
Néce ol gerdene ben yüz süreyim
- 285 Gözleri şu‘le-i āhım gibidir
Ruḥları baḥt-ı siyāhım gibidir

²⁸¹ reng-i şeb-i hicrānī: mashara-ı şeyṭānī T, BUL

²⁸⁴ -ben M; Yüz sürü: Yüz sür MK3

²⁸⁵ Gözleri: Yüzleri T

- 286 Sevemem reng-i şeb-i deycürü
Var iken işte nehârîñ nürü
- 287 Gecedden şanki mürekkeb o beden
Meşkten şanki süzölmüş gerden
- 288 Şaçını vaşf edemem ben heyhât
Zulümât içre görünür zulümât
- 289 Cāme-ḥwāba olamaz şāyeste
Ola maṭbaḥda hemān pā-beste
- 290 Belî ḥanımların ardında sezā
Çünkü zıddıyla bilinür eşyā
- 291 Vāy ol cāhil-i bī-idrāke
Ki şarılır gece ol nā-pāke
- 292 Ērtesi gün aṇa kadınlık eder
O siyāh çehresi aydınlık eder
- 293 Ḥanımlıyla eder evvel ġavġā
Şoṇra aġasına dēr bī-pervā

²⁸⁸ ben heyhāt: ki heyhāt MK

²⁹¹ Vāy ol: Vāh ol T

²⁹² kadınlık: karılık M; O siyāh çehresi: Ol siyāh çehresi İÜ1, O karanlık yüzi BUL, O siyāh çehresini M

²⁹³ eder evvel: evvel eder MK3

294 Baḡa āmāde kıl ey dīvāne
Başka bir dā'ire başka ḡāne

295 Olamaz ḡānede iki usta
İki arslan olamaz bir posta

ŞIFAT-I HĀLET-İ NİSVĀN-I HĀBEŞ*

296 Ey semā-yı dīl ü cāniḡ māhı
Āteşistān-ı derūnuḡ şāhı

297 Hābeşin ḡızları nāzende olur
Tavr-ı reftārı ḡoş-āyende olur

298 Bir iki fırka olur nisvānı
Bir siyāk üzre degil elvānı

299 Cümleñ münteḡabı ol fırka
Ki olur cüşsesi ḡāyet yufka

300 Her gece bakiredir zenneleri
Feth olunmaz der-i gencīneleri

301 Gūyiyā ḡonce-i vaşlı utanur
Açılursa gece gündüz kapanur

²⁹⁴ başka ḡāne: başka bir ḡāne MK3

²⁹⁵ -İki G

* Şıfat-ı Hālet-i Nisvān-ı Hābeş: Şıfat-ı Hābeş MK3, Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Hābeş M

²⁹⁶ Āteşistān-ı derūnuḡ şāhı: Āteşistān-ı derūnuḡ āhı MK, Āteştan-ı derūnuḡ şāhı G

³⁰¹ Gūyiyā: Gūyā MK3

- 302 Anlara bint-i Hıfâyî dërler
Reng-i şâfîleri hoş dil-berler
- 303 Reng-i ruhsâreleri aḥmer olur
Aḥmer ile qarışık esmer olur
- 304 Olsa da bir iki üç evlâdı
Yine bozulmaz imiş mu‘tâdı
- 305 Kâfirin ḥoḳkası tılsımlı mıdır
Ġaybden yâresi merhemli midir
- 306 Hıketin söylemesem şübhe kalur
Dil-i zen-pârede bir ‘uḳde kalur
- 307 Hükemâdan dëdi ehl-i idrâk
Bunların rahmi olur âteşnâk
- 308 Gūyiyâ şu‘leli bir maḥzendir
Ġeçe gündüz tutuşur külhandır
- 309 Der-‘akab yâresi elbet bitişür
Ol sebebden ki ḥarâret tutuşur

ŞIFAT-I HÂLET-İ NİSVÂN-I YEMEN*

³⁰³ ruhsâreleri: ruhsârları İÜ1

³⁰⁹ elbet bitişür: elbet yetişür İÜ, İÜ1, elbet de bitişür MK3; ḥarâret tutuşur: ḥarâretten tutuşur MK3

* Şıfat-ı Hâlet-i Nisvân-ı Yemen: Şıfat-ı Hâl-i Nisvân-ı Yemen MK, Şıfat-ı Aḥvâl-i Zenân-ı Yemen MK3

- 310 Ey hınā-yı ser-i engüşt-i cihān
Revnağ-ı rüy-ı ‘arūs-ı devrān
- 311 Yemen içre olamaz hüs-n-i zenān
Ol tarafından Yemen iklimi yamān
- 312 Cümlesi haste-beden efgende
Teni nāzende degil nā-zinde
- 313 Şanasın cümlesi müstesķidir
Anda bu hālet-i bed-hulķidir
- 314 Hep zebūn cüşşeli kuzgun-hālet
Hep şoluğ çehreli bozgun-hey’et
- 315 Tavr-ı reftarı vaķūrāne şaķıl
Cünbiş-i cismi za’ifāne ‘alīl
- 316 Dağı Şan ‘ā-yı Yemende ķānūn
Hāneden zennesi olmaz bīrūn
- 317 Gēce hammāma çıkar ehliyle
Ķubhunu şaķlamağa bir hīle

³¹¹ hüs-n-i zenān: hüs-n ü zenān İÜ1

³¹² Teni nāzende degil nā-zinde: Teni nāzik de degil nā-zinde İÜ1, Teni nāzik değıl nā-zinde G

³¹³ bu hālet-i bed-hulķidir: bu hāletler hulķidir MK3, bu hālet-i her hulķidir M

³¹⁴ bozgun-hey’et: bozķun-hey’et G, İÜ

- 318 Bu şıfatlarla ki hep beddirler
İrzına cümle muḳayyedirler
- 319 Çünki cellād-ı nigāh-ı ḫübān
Dā'imā ādemi başdan çıkararı
- 320 Dil-rübā olmayıcaḳ kim vère dil
Nēce maḳtül ola yoḳken ḳātıl
- 321 Kime vèrsün dilini āşüfte
Kime zen-pāre ola dil-beste
- 322 Cezbe-i ḫüsn o maḫalde nā-yāb
Meyl-i şehvet neden eyler icāb
- 323 Cümle bed-çehre zenān u ḡilmān
Budur ancaḳ sebeb-i işmet olan
- 324 Sen de bu ḫüsn ile bir kez cānā
O diyāra güzer ètseḡ farzā
- 325 Saḡa cāndan hep olurdı bende
Kimi dehşet ile eyler secde
- 326 Kimi 'İsā kimisi dèr Cibrīl
Şekl-i insānda olmuş tebdīl

³¹⁸ Bu şıfatlarla ki hep: Bu şanāyi'ler ile ki hep M

³²⁵ Saḡa cāndan hep olurdı bende: Saḡa tā cāndan olurlar bende MK

³²⁶ Kimi 'İsā: Kimi 'İsī İÜ1, T

ŞİFAT-I HĀL-İ ZENĀN-I MAĠRĪB*

- 327 Ey Sitānbulda gezen serv-i sehī
Ki siyeh perçemi Fas pādişehi
- 328 Maġribiñ zenneleri bed-rūdur
Bed-zebān bed-ḥareket bed-ḥūdur
- 329 Tilmisān içre zenān u ğılmān
Ol kadar cāhil-i zevk-i ‘irfān
- 330 Gitse bir ehl-i nazār bīgāne
Sehv ile baḡsa ruḡ-ı cānāne
- 331 Gözine mīl çeker ol küffār
Yere geçsün dēyelim öyle diyār
- 332 Belī Faslılar olur dānende
Bu reviş cümlesiniñ başında
- 333 Neyleyim zīnet ü ārāyişi yoḡ
Ten-i ‘üryānı hiç ālāyişi yoḡ
- 334 Cum‘aya gitse daḡı sultānı
Fes ü iḡrām iledir ‘unvānı

* Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı Maġrib: Şıfat-ı Hālet-i Zenān-ı Maġrib MK, Şıfat-ı Aḡvāl-i Zenān-ı Maġrib MK3

³²⁸ zenneleri bed-rūdur: zenleri hep bed-ḥūdur T, zenleri hep bed-rūdur BUL

³²⁹ zevk-i ‘irfān: zevk ü ‘irfān İÜ1, BUL, M

³³² olur dānende: olur yanında MK

335 Gerek ednā gerek a‘lā herkes
Bir beyāz burnus ile bir dal fes

ZİKR-İ NİSVÂN-I CEZÂYİR TUNUS*

336 Ey benim dayı-reviş cānānım
Ḳahramānım keleşim arslanım

337 Hoşcadır semt-i Cezâyirde nisā
Cümle pākīze-edā müsteşnā

338 O seri üzre ki altun tāsı
İşte başdan çıkarar hep nāsı

339 O kalemli futa kaftān üzre
Sürinür gūşe-i dāmān üzre

340 Perdeden çıkısa eger bir maḥrem
Olur üftāde-i deryā-yı ‘adem

341 Belī āşüfteleri me’zūndur
‘Askerī cümlesine merhūndur

³³⁵ ile bir dal fes: ile bir dali fes İÜ1

* -BUL; Zıkr-i Nisvān-ı Cezâyir Tunus: Şıfat-ı Aḥvāl-i Cezâyir Tunus MK3

³³⁶ -BUL

³³⁷ pākīze-edā müsteşna: pākīze-beden müsteşna BUL

³⁴⁰ Perdeden çıkısa: Bürdeden çıkısa MK

³⁴¹ cümlesine: cümlesinden İÜ1, zümresine T, MK3, BUL

- 342 Dağı bir fırçası var pâyelidir
Hân mân şâhibi ser-mâyelidir
- 343 Dergehinde üserā-yı Maltız
Néce bir ‘abd-ı siyāh-ı hūn-rīz
- 344 Şehrīye ancak olur bahşende
‘Askerī kısmına étmez hānde
- 345 Tunusuñ fāhişegānı çokdur
Belki hiç perde-i ‘işmet yokdur
- 346 Fısk ile Mışra berāber aqrān
Mısr-ı şāni dēnilürse şāyān

ŞIFAT-I HĀLET-İ NİSVĀN-I HİCĀZ*

- 347 Ey ki hāli hācer-i esveddir
Kā‘be-i hūsnüne olmuş benddir
- 348 Zen-i bed-çehre-i nisvān-ı Hicāz
Olamaz zīver-i āğūş-ı niyāz
- 349 Cismi lāğar dağı rüyı esmer
Hūsn ü endām u kelāmı bed-ter

³⁴² -var İÜ1, G

³⁴⁵ perde-i ‘işmet: şāhib-i ‘ismet BUL

* Şıfat-ı Hālet-i Nisvān-ı Hicāz: Şıfat-ı Ahvāl-i Zenān-ı Hicāz MK3, Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı ‘Urbān BUL, Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Hicāz M

³⁴⁷ olmuş: dāim BUL

³⁴⁹ rüyı esmer: rüy-ı esmer İÜ1, MK3; endām u kelāmı: endām-ı kelāmı İÜ1, M

- 350 Mekkeniñ gerçi nisāsı hoşdur
Sā'iri toptolu ammā boşdur
- 351 Hep gümüş tenli zenān-ı Mekke
Gümüş ammā ki urulmaz sikke
- 352 Pākdir 'ırzı degil ālūde
Olamaz fāhişe hīç ol sūda
- 353 Ne zemān Mısrıñ içinde ammā
Olsa bir fāhişe-i bed-rüsvā
- 354 Nefy ederler anı tā ol hāke
Ne revā öyle maħall-i pāke
- 355 Şimdi telvīş eden ancağ o yeri
Ehl-i Mısrıñ giden āşüfteleri
- 356 'Arab-ı bādiyeniñ nisvānı
'Ucbedir her reviş-i erkānı
- 357 Cümleñiñ fi'li ħarīķ-i 'āde
Mekkedden tā ħaraf-ı Bağdāde
- 358 Dökdürür cismine vesm-i mā'ī
Ancağ anıñla bulur ārāyı

³⁵¹ -M

³⁵⁶ reviş-i erkānı: reviş u erkānı T

³⁵⁷ Cümleñiñ fi'li: Cümleñiñ naqli İÜ1, G, Cümleñiñ na'li BUL

- 359 Cümlesi mavi tudaqlı o nisā
Hep münakkaş görünür ser-tā-pā
- 360 O alaca ten ile mār gibi
Şanki mecmū‘a-ı sehhār gibi
- 361 Néce āgūşuna alsun dostu
Görinür cüşsesi kaplan postu
- 362 Sīneden tā-be-maḥall-i ma‘hūd
Anda envā‘-ı tezahruf mevcūd
- 363 Nāfesi üzre yapar mümtāzı
Resm-i tavşan ile resm-i tāzī
- 364 Gūyiyā fercine tavşan kaçıyor
Eñsesinden daḥı tāzī uçuyor
- 365 Naqşı ol şūret-i bed-elvāniñ
Ḥoş gelür dīdesine ‘urbāniñ
- 366 Ne o burnunda aşılımış ḥalkā
Néce zībā görünür ol ḥalkā
- 367 O kabā’ilde gürūh-ı nisvān
Öyle bir mertebede ‘ālī-şān

³⁶⁰ 360↔364 T

³⁶¹ Néce āgūşuna: Néce āgūşa MK3; Görinür: Gūyiyā BUL

³⁶³ ile resm-i tāzī: ile şekl-i tāzī T

³⁶⁴ Gūyiyā fercine: Gūya fercine MK3, G

- 368 İki kavm eylese ğavġā-yı cidāl
Ola vaqt-i ser-i āġāz-ı kıtāl
- 369 Çıkarır her biri bir duġter-i pāk
Giydirirler aña her zīver-i pāk
- 370 Oturur her biri bir maġfilde
Çekilür nākası tā evvelde
- 371 Hüner ol duġteri maġrūs etmek
Kaçmayup ġayret ü nāmus etmek
- 372 Ol zemān ceng ü cidāli seyr et
‘Arab içre o kıtāli seyr et
- 373 Hıfz için her birisi duġterini
Deve yanında vèrir hep serini
- 374 Ğālib olsa birisi āhir-i kār
Eylemez fırka-ı maġlūbe firār
- 375 Cem‘ olurlar o kızıñ yanlarına
Kırılır cümle kıyar cānlarına

³⁶⁸ Ola: Evvelā G, M

³⁶⁹ aña her: aña hep MK, İÜ1, aña çok T

³⁷⁰ Çekilür nākası: Çekilü nākası M

³⁷¹ 371↔373 T

³⁷³ vèrir hep: vèr hep İÜ1

³⁷⁵ Cem‘ olurlar: Cem‘ olur İÜ1

- 376 Fırkadan kalmaya t̄a kim bir ten
Kızı ol demde alur ol d̄üşmen
- 377 Maḥfil içre o da gerden kıarak
Kavmine n̄az ile ğayret v̄ererek
- 378 O zaġarit denilen naĝmesine
Can v̄erir fırka-ı ‘urb̄an sesine
- 379 Diyemem raḥmet o aḳv̄am için
C̄an v̄ere on biḡi bir am için
- 380 Öyle ‘usretli daḡı emr-i zev̄ac
T̄alibiḡ m̄alını eyler t̄ar̄ac
- 381 Her ki oldı iki kız babası
Olur anıḡ sebab-i iḡȳası
- 382 Kızını isteseler çüb̄anıḡ
D̄er budur k̄a’idesi ‘urb̄anıḡ
- 383 Yazalım mehr-i nik̄aḡıḡ evvel
T̄alibi k̄a’ il olursa ne güzel
- 384 Evvel̄a yüz deve v̄ersün amm̄a
Ola üstünde birer yük ḡurm̄a

³⁷⁸ O zaġarit denilen: O ri‘āyet denilen İÜ1, O zaġāyit denilen MK3

³⁷⁹ Diyemem raḥmet: V̄eremem raḥmet İÜ1; v̄ere: v̄erir M

³⁸⁰ Öyle ‘usretli: Öyle sür‘atli M; m̄alını eyler: ḡalini eyler MK3

³⁸¹ Olur: Oldı İÜ, M

- 385 İki memlūk-ı siyeh-çehre-i hūb
Vere biñ dāne daḡı zer maḡbūb
- 386 On iki biñ koyun êtsün peydā
İki de esb-i küheylān-sīmā
- 387 Ne kadar hışm u ‘aşiretleri var
Her biriniñ daḡı hil‘atleri var
- 388 Nêce hil‘at yetişür her birine
Yok nihāyet o eḡāriblerine
- 389 Görseñ ammā kızını bir kerre
Kara çingāne gibidir çehre
- 390 Bā-ḡuřuř istediğiniñ duḡter-i řüm
O ‘aşiretde olursa ma‘lūm
- 391 Saña dēr duḡterimiz pāk-nihād
Daḡı ecdādını eyler ta‘dād
- 392 Nesebi işte fülān bint fülān
Nesl-i pākīzesi āl-i Sāsān

³⁸⁶ -êtsün M

³⁸⁸ Nêce hil‘at yetişür her birine: Nêce ol qavme yeter hil‘atler BUL; Yok nihāyet o eḡāriblerine: Qum şayısı o eḡāriblerine T, Qum şayısı gibi ol nekbetler BUL

³⁸⁹ Görseñ ammā kızını: Görseñ ammā ki kızını İÜ1, Kızını görseñ eger T, Görseñ ammā kızını G; çingāne gibidir: çingāneye beñzer T, BUL

³⁹¹ pāk-nihād: pāk-nejād T

³⁹² āl-i Sāsān: āl-i Sāyān MK3

- 393 Vêresin aña meger dünyâyı
Tâ ki vêrsün saña ol faḥşâyı
- 394 Vêrir ol duḡteri ammâ çıplak
Ne belâ başı açık yalın ayak
- 395 Bir kara çerge vêrir aña cihâz
İster ammâ kızına mâl-ı Hicâz
- 396 Kaḡı milletde bu olmuş maḥsûs
Kara pîrâhen ile gire ‘arûs
- 397 Hüsni yok şerveti yok bir hızlân
Adı ammâ ki fülân bint fülân
- 398 Cezbedir şehvete ancak bâdî
Neyleyim silsile-i ecdâdî
- 399 Ya ‘ni ne mâlî ne hüsni ola hem
Rûḡ-ı ecdâdına bilmem ne dèsem
- 400 Daḡı âyîn-i zifâf-ı duḡter
Cümleden resmi ‘acîb ü bed-ter

³⁹³ Tâ ki vêrsün: Tâ ki vêrsin İÜ1

³⁹⁵ kara çerge: kara çehre M

³⁹⁸ silsile-i ecdâdî: silsile vü ecdâdî İÜ1

³⁹⁹ ne mâlî ne hüsni: ne mâl u ne hüsni T

⁴⁰⁰ ‘acîb ü bed-ter: ġarîb ü bed-ter T, çü ‘acîb bed-ter M

- 401 Kız eder bir deve üstünde karar
Akrabası hep olur esbe süvâr
- 402 Hışm ü hıwîş ile gelür talib olan
Hamle eyler o 'arūs üzre hemân
- 403 Kurulur hâşılı bir ceng-i dirâz
İki cânibden ederler tek ü tâz
- 404 Şanki ol fırka-ı bî- 'aql u hüda
Édecek sūr-ı zifâfi icrâ
- 405 Arada bir iki âdem geberir
Dağı gitdikçe o fitne kabarrı
- 406 Nêçe bir merd-i kavî yârelenür
Nêçe bir esb-i zehî pârelenür
- 407 Urulur gâh kazâ ile 'arūs
Gâhice talibi olan menhūs
- 408 Birbiriyle düşe pîç-â-pîçe
Hezl iken cidde döner bâzîçe
- 409 Siyyemâ leyle-i vaşl u idhâl
Cem ' olur ol gece nisvân u ricâl

⁴⁰¹ Kız eder bir: Kız eder bu G

⁴⁰⁶ esb-i zehî: esb-i rehi İÜ1, G, İÜ

⁴⁰⁹ -olur İÜ1; nisvân u ricâl: nisvân ricâl MK, MK3, nisvân u cidâl M

- 410 Dizilür halka gibi hep şaf şaf
O gelin bezme çıkar tîğ-be-kef
- 411 Koyalar çehresine ince nikāb
Başlaya rakşa meyān-ı aḥbāb
- 412 Girdi şimşîr ile nāz u rakşa
Āh ol saçı uzun ‘aklı kışa
- 413 Üstüne rakş arasında geleler
Tā ki şimşîri elinden alalar
- 414 Urmağa ol daḥı olmuş me’zūn
Ki ‘aşā’irde bu eski kânūn
- 415 Kiminiḡ burnı düşer kanı aḡar
Kiminiḡ desti kesilür şarḡar
- 416 Bu sürūr olmadı mātendir bu
Buḡa şādî diyemem ḡamdır bu
- 417 Allah Allah bu ne iḡbāl-i cünūn
Ne feraḡdır ne düḡündür bu düḡün

ŞIFAT-I HĀLET-İ NİSVĀN-I DİMİŞK*

⁴¹¹ 411↔412 T

⁴¹² Āh ol: Āh o İÜ1

⁴¹⁶ 416a↔416b T

* Şıfat-ı Hālet-i Nisvān-ı Dimişk: Şıfat-ı Aḥvāl-i Nisvān-ı Dimişk MK3

- 418 Ey meh-i yek-şebih-i istiğnā
Hacle-pīrāy-ı ‘arūs-ı dünyā
- 419 Şāmın aşüfteleri bī-gāye
Anda ifrāt ile çok bed-māye
- 420 Ehl-i ‘işmetleri nā-ma‘lūmdur
Olsa en-nādirü ke’l-ma‘dūmdur
- 421 Bir iki hānesi var ma‘müre
Anda şāyed buluna mestüre
- 422 Anda bu ‘ādet-i bed nā-şāyān
Hep kubbür üzre yatur fāhişegān
- 423 Bü’l-‘aceb kande ki var bir kubbeye
Bulunur anda iki üç kaḥbe
- 424 Dergeh-i kubbeye çārşeb aşılur
Anda ol fāhişe dā’im başılur
- 425 Gider ol kubbelere bī-pervā
Her kişi mürdesin eyler ihyā
- 426 Hāzret-i ‘Ātikenin merkadıdır
Cümle aşüftelerin mevrıdıdır

⁴¹⁹ çok bed-māye: çok bī-māye İÜ1

⁴²¹ buluna: bulunur BUL

- 427 Bā-ḥuşūş maḳbere-i bāb-ı şaġır
Açılır anda nēce bāb-ı kebīr
- 428 Ehl-i ‘ırzı da o şehvetle gelür
Gūyiyā ḳaşd-ı ziyāretle gelür
- 429 Yine ol zevḳe berāberdir hep
Bu ziyāret mi ticāret mi ‘aceb
- 430 Ḥabbezā vesvese-i şeytānī
Ḳıldı kār-hāne mezāristānı
- 431 Nēce eyler kişi bu kübrāyı
Yapmadan farkı mı var mevtāyı
- 432 Cümle mevlūdleri bundan nāşī
Kimi çarpık kimisi de şaşı
- 433 Zışt olur hep zen ü ğilmān-ı Dimişḳ
Şanma hüsnā ola nisvān-ı Dimişḳ
- 434 Kehribār cesedi āteşīdir
Şīve-i zenleri hep Şām işidir
- 435 Gül-i ruḥsārı solar ğonce iken
Biter ol tāze fidān üzre diken

⁴²⁸ Ehl-i ‘ırzı da: Zen-i a‘yānī T, BUL

⁴³² Cümle mevlūdleri: Cümle evlādları T, MK3, BUL

⁴³⁴ 434↔436 T, BUL; Kehribār cesedi: Keh-rübāy cesedi MK, İÜ1; Şīve-i zenleri hep Şām işidir: Şīve-i zenneleri Şām işidir T, BUL

⁴³⁵ -tāze M; üzre diken: üzre iken G

- 436 Örtünür sâde kumâşî her zen
Var mı farkî kefen-i mevtâdan
- 437 Çāk olur perde-i ehl-i perde
Bā-ḥuşûş mevsim-i ḥacc u cerde
- 438 Tîr-i zen-pāreye âmâc vèrir
Kîse-i muḥtesibe bāc vèrir
- 439 Ḳaysî vaḳtinde éder bâğa revîş
Pestil eyler anı Ḥâcî Mişmiş
- 440 Çünkü baş koydı anıḡ yaşdıḡına
Baḡdı çākîde olan fistiḡına
- 441 Dèdi kim bir sıra ‘aḳlîm ḳaldı
Bāḡıma bir ḳarı Şâmlı geldi
- 442 Zevḳlerden dahı bir şoḡbet var
İki ma ‘nāya gider bir güftār
- 443 ‘Avreti anda çağırsa ehli
Aḡa elbet diyecek yā Şâmlı

⁴³⁶ sâde: tâze M; Var mı farkî: Farkî var mı BUL

⁴³⁷ perde-i ehl-i perde: bürde-i ehl-i perde MK, BUL

⁴⁴¹ bir sıra: bu sıra MK; Bāḡıma bir: Bāğa bir MK

⁴⁴² bir: bu BUL

⁴⁴³ -yā MK

- 444 O nevāhīde bilād-ı Havran
Hüsni-ni nisvānı mişāl-i hūrān
- 445 Kābil-i şīve degildir ammā
Vaḥşīdir hem-çü gāzāl-ı şahrā
- 446 Meşreb-i zenneleri ferzāne
Şu taşır ma‘reke de yārāna
- 447 Nāzenīn olmaz o kūhistānī
Meyve-i hüsni belī yābānī
- 448 Görmüşüz biz defa‘āt ile bunı
Zennesi tağda keserken oṭunı
- 449 Toğurur bir iki pīç sür‘at ile
Hem keser nāfesin ol ḥālet ile
- 450 Anı pīçīde eder hırkasına
Yüklenür oṭun ile arkasına
- 451 Ağlamaz çeşmi o it oğlu it
Dağı gitdikce olur bir ‘ifrīt
- 452 O cevānibde Şafed büldānı
Cümle bī-cāzibedir nisvānı

⁴⁴⁸ keserken oṭunı: keserken odunı İÜ1, keser oṭunı MK3

⁴⁵⁰ oṭun: odun İÜ1

⁴⁵² cevānibde Şafed: cevālibde Şafed İÜ1; Cümle bī-cāzibedir: Cümleyi cāzibedir İÜ1, Cümle bī-cāzibe M

- 453 Gerçi ol maskaṭ-ı re'sim vaṭanım
Söylemez lîk müdārā dehenim
- 454 Tūtalım olsa da ḥüsn ü ānı
Neyleyim ḥoşca degil erkānı
- 455 Suḥen-i telḥī degil gūş-ārā
Olamaz tūṭī gibi şekker-ḥā
- 456 Anda ammā bu 'acā'ib kânūn
Fuḳarāsı da alur dört ḥātun
- 457 Çünkü bir oṭalıdır ḥāneleri
Birbiri üzre yatur zenneleri
- 458 Birini çekse de isti'māle
Cümle ḥasretle baḳar ol ḥāle
- 459 Eylemez nevbete bir kerre nazār
Yine ğavgā edemez 'avratlar
- 460 Daḥı ol ḥıttada bir bed 'ādet
Birisi kılsa cihāndan rıḥlet
- 461 Çıkar ardında nisā nāle-kūnān
Cāmesin çāk ederekden giryān

⁴⁵⁵ degil gūş-ārā: degildir ḥoş-edā M

⁴⁵⁸ Cümle ḥasretle: Cümle 'usretle İÜ1

⁴⁵⁹ nevbete bir kerre: birbirine hīç MK

- 462 Akrabāsı da gider sür‘at ile
Bir iki zenne tutar ücret ile
- 463 Zenneler hep kara cāme örter
Destine her biri bir tīg tutar
- 464 Raqş eder nale-i feryād ederek
Haqdan şekve-i bīdād ederek
- 465 Esbi meydāne gelür ol zātıñ
Giydirirler aña hep ālātıñ
- 466 Soñra şimşir ile bir kaħbe gider
Esb-i bī-çāreyi biñ pāre eder
- 467 Ben de bilmem bu nece mātemdir
Bu haqīkatde ğam üzre ğamdır
- 468 O sevāhilde Tarablus şehri
Anda cārī o mübārek nehri
- 469 Zeni ol hākde mişli nā-yāb
Olmasa çehrede ol kara niqāb
- 470 Cümlesi zevke olur hūwāhiş-kār
Bāğda her biriniñ hānesi var

⁴⁶² gider: varır T, BUL

⁴⁶⁴ nale-i feryād: nale vü feryād İÜ1, İÜ

⁴⁶⁵ aña hep: hep aña M

⁴⁶⁷ -BUL

⁴⁶⁹ 469↔470 T; Zeni ol: Zenne ol MK; Olmasa: Olmasa da G

- 471 Mevsim-i tutda çıkar seyrāne
 Kocasıyla taşınur büstāne
- 472 Kurt besler o ipekden nermīn
 Kurtludur meyve-i vaşlı taḥmīn
- 473 Böyle yaprak döşedi aḥbāba
 O ḥarīri getüren dülāba
- 474 O nevāḥīde o toprağ üzre
 Dürzīler milleti var tağ üzre
- 475 Özge bir millet-i bed-kār u ḥabīs
 Kılmış ol ḥāk-i ‘azīzi telvīs
- 476 Çünkü kühsarı bülend ü bālā
 Olur elbette hevāsı ra‘nā
- 477 Şekl-i insānı ḥılāf-ı kânūn
 Zerd olur çehreleri hem gül-gūn
- 478 Bulunur anda nêçe serv-i sehī
 Sīmden cümlesiniḡ var külehi
- 479 Gösterir ḥalka faḡaḡ bir dīde
 Daḡı bir çeşmi ḡalur pūşīde

⁴⁷⁸ Bulunur anda nêçe: Zenlerinde bulunur T, BUL

⁴⁷⁹ Daḡı bir çeşmi ḡalur pūşīde: Ḳalur ol dā’irede tā maḡşerde M

- 480 Birisi görse o çeşmiñ bir gün
Şanki ol ādeme olur medyūn
- 481 Çizsen eṭrāfına bir halka eger
Ḳalur ol dā'irede tā maḥşer
- 482 Tā ki bozsun yine anı ol zāt
Ne ṭaleb ētse vērirler iki ḳat
- 483 Daḥı var anda nēçe bed-āyīn
Öyle bir millet-i merdūd u la'īn

ŞIFAT-I ḤĀLET-İ NISVĀN-I ḤALEB*

- 484 Ey mühim-sāz-ı reh-i zen-dūstān
Çehre-perdāz-ı nikāt-ı nisvān
- 485 Ḥalebiñ zenleri ḥoş-sīmādır
Ya'ni Şehbā gibi hep şehbādır
- 486 Çünkü gāyetle hevāsı ḥoşdur
Olur elbette nisāsı ḥoşdur

⁴⁸⁰ -M

⁴⁸¹ -M

⁴⁸² Ne ṭaleb ētse: Her ne isterse T

⁴⁸³ merdūd u la'īn: merdūd-ı la'īn MK, MK3, M

* Şıfat-ı Ḥālet-i Nisvān-ı Ḥaleb: Zıkr-i Ahvāl-i Nisā-yı Şehbā T, MK3, BUL, Şıfat-ı Ḥāl-i Nisvān-ı Ḥaleb M

⁴⁸⁴ nikāt-ı nisvān: nigār-ı nisvān MK

⁴⁸⁵ zenleri: zenneleri MK3, zennesi M

⁴⁸⁶ Olur: Anıñ MK

- 487 Ruḥleri üzre nedir ol yāre
Berg-i gülde görünür sīm-pāre
- 488 Şu‘le-i ḥüsni cihān-tābīdir
Ḥalebiñ her biri meh-tābīdir
- 489 Tıolmuş āşüfte ile her yanı
Bā-ḥuşūş anda ki Ḥummuş Ḥānı
- 490 Bulunur bunda neçe nāzende
Ḥaleb anda ise arşın bunda
- 491 Ol kadar fāḥişesi rüsvāyī
Şimdi tıoldurdı bütün dünyāyı
- 492 Bir ḳumāşı birisi işletdi
Üstüne kīr ü küsi resm etdi
- 493 Kendüye kesdi anı entārī
Var ḳıyās et reviş-i bī-‘ārı

ŞIFAT-I ḤĀL-İ ZENĀN-I ANAṬOL*

- 494 Ey ṭaleb-kār-şıfāt-ı nisvān
Fāris-i ma‘reke-i zen-dūstan

⁴⁸⁷ nedir ol: olur bir BUL

⁴⁸⁹ 489↔491 T

⁴⁹² kīr ü küsi: kīr dikişi İÜ1

⁴⁹³ -et İÜ1

* Şıfat-ı Ḥāl-i Zenān-ı Anaṭol: Şıfat-ı Ḥālet-i Zenān-ı Anaṭolu MK, Şıfat-ı Ḥāl-i Zenān-ı Anaṭolu İÜ1, MK3, M

⁴⁹⁴ ṭaleb-kār-şıfāt-ı nisvān: ṭaleb-kār-ı şafā-yı insān M

- 495 K̄udemā kārı zenān-ı Anaṭol
 Cāhil-i nev-reviş-i şīvedir ol
- 496 Nā-tirāşīde olur bed-girdār
 Her biri şanki dirahṭ-ı kuhsār
- 497 Evvelā ḥüsni ciger-süz degil
 Şāniyen şīvesi dil-düz degil
- 498 Ḥüsni yok şīvesi yok bir ‘avrat
 Meyl eder mi aña ehl-i fiṭnat
- 499 Meyl ederse birisi ol veche
 Yine hem-cinsi eder bī-şübhe
- 500 Cins-i ḥayvānda ‘Allām-ı Ğayüb
 Gösterir birbirine cümleyi ḥüb
- 501 Bā-ḥuşuş vaḳt-i zifāf-ı duḥter
 Nêçe ‘âdetleri vardır bed-ter
- 502 Ya‘ni bī-çāre ‘arūsı şoyalar
 Süreler cismine dürlü boyalar

⁴⁹⁵ zenān-ı Anaṭol: zenān-ı Anaṭolu İÜ1, G; şīvedir ol: şīvedir olı İÜ1

⁴⁹⁷ şīvesi dil-düz: şīvesi dil-süz İÜ1, şīve dil-düz G

⁴⁹⁸ -bir MK3

⁴⁹⁹ veche: cebhe İÜ1

⁵⁰⁰ Cins-i ḥayvānda: Nev‘-i ḥayvānda T, Cins-i ḥayvānede G

⁵⁰¹ Nêçe ‘âdetleri vardır bed-ter: Cümleden resmi ğarīb ü bed-ter T

- 503 Cümle alaca olur çeşm ü lebi
Çobaniķoya çıkan zāt gibi
- 504 Ola sağdıcnı elinde karga
Ne eziyetler eder ol murğa
- 505 Cem´ olur anda o hem-ıab´-ı vuhüş
Şanki tevħid edecekdir ol kuş
- 506 Kıoya meydāne o dem ol zāğı
Bestedir rişte ile ayağı
- 507 Murğ-ı bī-çāre eger dēse kaķ
Cümle birden diyeler Allah haķ
- 508 Dēdigin haķ kelamın haķ diyeler
Haclegāha o ´arūsı koyalar
- 509 Bāreka´llāh zehī nādānī
Zādeka´llāh behī hayvānī
- 510 Nēce ´ādetleri var böyle şaķīl
Baņa düşmez anı etmek tafşīl

⁵⁰³ çeşm ü lebi: cismi veli İÜ1, cismi ü lebi MK3

⁵⁰⁵ o hem-ıab´-ı vuhüş: vehm-i ıab´-ı vuhüş İÜ1, hem ıab´-ı vuhüş G, hem ol ıab´-ı vuhüş M

⁵⁰⁷ diyeler: dēler İÜ1

⁵⁰⁸ 508↔509 M

⁵⁰⁹ nādānī: nādān İÜ1; hayvānī: hayvān İÜ1

⁵¹⁰ -M; anı etmek: anı kıлмаķ T

511 Bu cevāb-ı suhenim şāfīdir
Ehl-i zevke şu kadar kāfīdir

ZİKR-İ AHVĀL-İ ZEN-İ BAHR-İ SEFĪD

512 Ey ki rüyunda siyāh hāli
Olmuş ol baħr-ı sefīde vālī

513 Aṭalar kızları hep dil-keşdir
Burc-ı ābīde bütün mehveşdir

514 Cānib-i baħr-i sefīde güzer  t
Aṭalar kızlarına bir nazar  t

515 Kıbrıřıñ zenleri ammā beddir
Beli ğilmānları hoş bī-ħaddir

516 Şimdi ağızda gezen hep Őakız
Anda bir g nl k otursan cā'iz

517 Kān-ı ālāt-ı şafā Őakızdır
Sen hemān zenlerine y z kızdır

518 Dağı her bir aṭanıñ nisvānı
Başkadır cāme-i Şekl   Őānı

⁵¹¹ 511a↔511b T, BUL

⁵¹⁵ ğilmānları: ğilmānı MK

⁵¹⁶ -hep İ 1

⁵¹⁷ zenlerine: zenlerini M

- 519 Aṭalar her biri bir bāğ-ı cinān
Anda nisvānı bütün ḥūrīyān
- 520 Zeni ḥūrī daḥı ḡilmānı melek
Bu nazarla aṭa firdevs gerek
- 521 Belī çok şu götürür vaşfa maḥal
Korḡarım nāmem olur müsteşkal
- 522 Daḥı sā'irleri cümle bu siyāk
Degil ıṭnāba maḥal bu evrāk
- 523 Fehm éder 'ārif olan ĩmādan
Yetişür kaṭre bize deryādan

ŞIFAT-I ḤĀL-İ ZEN-İ İSPANYA *

- 524 Ey ṭaleb-kār-ı nikāt-ı 'ālem
Bürḡa'-endāz-ı benāt-ı 'ālem
- 525 Zen-i İspanya bütün müsteşnā
Her biri velvele-sāz-ı dünyā
- 526 Ṭavr-ı endāmı güzel dil-berdir
Cümleniḡ kāmety bālāterdir

⁵¹⁹ Aṭalar: Aṭanıḡ MK; Anda nisvānı: Anda nisvān İÜ1

⁵²¹ vaşfa maḥal: vaşfa bedel M

⁵²² Daḥı sā'irleri: İşte sā'irleri BUL; ıṭnāba maḥal bu: ıṭnāba sezā bu T, aḡbāba maḥal bu M

* Şıfat-ı Ḥāl-i Zen-i İspanya: Şıfat-ı Ḥālet-i Zenān-ı İspanya MK, Şıfat-ı Ḥāl-i Zenān-ı İspanya İÜ1, T

⁵²⁶ -İÜ1

- 527 Nedir ol ten o vücūd-ı sīmīn
Māyesi berg-i semendir taḥmīn
- 528 Şanki incüyi eritmişlerdir
Tīnet-i pākine katmışlardır
- 529 Ğonce-i vaşlı olur üşküfte
Cümlesi fāhişedir āşüfte
- 530 Neyleyim anda zinā menfidir
Erlerin şehveti hep ḥalfidir
- 531 Zen ü ğilmānını isti‘ māle
Ehl-i mağrib gideler her-şāle
- 532 Ehl-i Fas hep o maḥalde tolmuş
Anda mağribli define bulmuş

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ İSLĀMBOL*

- 533 Ey tırāzende-i ma‘ müre-i nāz
V’ey nevāzende-i kehvāre-i nāz
- 534 Revnaḳ-ı rüy-ı cihān İslāmbol
Genc-i ğilmān u zenān İslāmbol

⁵²⁹ fāhişedir āşüfte: fāhişedir bī-şübhe MK3, M

⁵³⁰ zinā menfidir: zenān menfidir MK3, M

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i İslāmbol: Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i İstanbul İÜ1, Aḥvāl-i Zıkr-i Zenān-ı İslāmbol MK3, Zıkr-i Aḥvāl-i İslāmbol M

⁵³⁴ Genc-i ğilmān u zenān: Genc ü ğilmān u zenān MK, MK3, G, M, Kān-ı ğilmān u zenān T

- 535 Zen-i dünyāya budur māye-i hūsn
Çehre-i ‘āleme pīrāye-i hūsn
- 536 Ümm-i Dünyā dedi Mısrā kudemā
Şimdi ammā bu ‘arūs-ı dünyā
- 537 Vêrdi bu şehre cenāb-ı Hāllāk
Hūsn-i hilkat ile hūsn-i ahlāk
- 538 Āb u hākinde nedir bu hālet
Yā hevāsında ne bu hāşiyet
- 539 Penbedendir ten-i her-mevlūdı
Ġoncedendir ruḥ-ı sürḥ-ālūdı
- 540 Şanki a ‘zāsı evān-ı tertīb
Penbenden Ġonceden olmuş terkīb
- 541 İşte iklīm-i nezāketdir bu
Menşe’-i zevḫ ü zarāfetdir bu
- 542 Ya ‘ni her ḥurde-i esbāb-ı şafā
Bu maḥalden olur evvel peydā
- 543 Hoş gelür ol reviş-i nā-dīde
Aḡa dünyā çalışur taḫlīde

⁵³⁷ Hūsn-i hilkat: Hūsn-i hil’ at MK

⁵³⁸ -ne İÜ1

⁵³⁹ -sürḥ MK3

⁵⁴² olur evvel: evvel olur MK3

⁵⁴³ Aḡa dünyā: Aḡa ‘ālem T, BUL

- 544 Bir degil kim ola taqlide sezā
Her biri başka reviş başka edā
- 545 ‘Ālemin çünki budur mu ‘tādı
Bir maħalde ki ola ābādı
- 546 Ne kadar olsa ‘imāret mümted
Çogalur ehl-i şafā ehl-i ħired
- 547 Her biri bir reviş eyler icād
Her gün olmağda nezāket müzdād
- 548 Olur erbāb-ı şınā‘at māhir
Olur envā‘-ı tefennün zāhir
- 549 Bed gelür tab‘ına rāh-ı kudemā
Görinür çeşmine ol bāb kaba
- 550 Bā-ħuşuş kim bu sevād-ı a‘zam
Oldı mecmū‘a-ı cins-i ‘ālem
- 551 Çünki hem Zühre bunuğ aħteridir
Zührevī olsa zenānı yeridir
- 552 Nedir ol velvele-i nāz u niyāz
Nedir ol turfe-edā-yı mümtāz

⁵⁴⁴ kim ola taqlide: kim hiç o taqlide M

⁵⁴⁸ envā-ı tefennün: erbāb-ı tefennün İÜ1, BUL

⁵⁵¹ aħteridir: aħteride İÜ1; yeridir: yeride İÜ1

- 553 Nigeḥi āfet-i cān-ı 'işve
Suḥeni şu'le-zebān-ı 'işve
- 554 Daḥı bu şehriñ içinde cānā
Bir iki fırqa olur nev'-i nisā
- 555 Êdelim cümlesini zıkr ü beyān
Tā ki temyîz ola nîkân ü bedān
- 556 Cümleyi birbirine kıılma kıyās
Bir midir seng-i siyehle elmās
- 557 Evvelā fırqa-i ehl-i perde
Ki görünmez daḥı hiç maḥşerde
- 558 Ya'ni ol fırqa-ı erbāb-ı büyüt
Dürc-i sîm içre mişāl-i yâķüt
- 559 Ğoncedir şîşede olmuş maḥrûs
Tûfîdir şanki kafeşde maḥbûs
- 560 Her biri Meryem-i 'İmrānîdir
Ḥazret-i Rābi'aya şānîdir
- 561 Degmemiş turesine bād-ı şabā
Görmemiş rûyını ḥürşîd aşlā

⁵⁵³ āfet-i cān-ı 'işve: āfet ü cān-ı 'işve İÜ1

⁵⁵⁴ nev'-i nisā: anda nisā İÜ1

⁵⁵⁷ -İÜ1, G

⁵⁵⁸ Ya'ni ol fırqa-ı erbāb-ı büyüt: Evvelā fırqa-ı erbāb-ı büyüt İÜ1, G

⁵⁶⁰ 560↔561 T

- 562 Şāhib-i ğayret ü nāmūs-ı vaķār
Hānesinde oturur leyl ü nehār
- 563 Daĥı bir fırkası şāhib-ĥurde
Görinür zāhiri ehl-i perde
- 564 Şekl-i ‘işmetde gezer āşüfte
Hey’et-i muĥşinede ālüfte
- 565 Giyer envā‘ libās-ı zīnet
Şanki bir serv-i muraşşa‘-ķāmet
- 566 O mücevher çiçek o ĥallī nefis
Her biri ğıbtā-ı rūĥ-ı Belķīs
- 567 O felātünī yeĥi ferrāce
‘Aķl-ı insānı vèrir tārāce
- 568 Āh o ker nāmeli ol debdebeli
O mücevherli o elmās küpeli
- 569 Hüsüne böyle vèrince ziynet
Éder ol demde şikāre niyyet
- 570 Bir iki cāriye ardında revān
Tolaşur çār-süyü dükkān dükkān

⁵⁶² Şāhib-i ğayret ü nāmūs-ı vaķār: Şāhib ü ğayret ü nāmūs-ı vaķār İÜ1, Şāhib-i ğayret ü nāmūs u vaķār İÜ

⁵⁶⁶ ol ĥallī nefis: o ĥallī nefis İÜ1, o ĥulķı nefis MK

⁵⁶⁷ 567↔568 T; -BUL; ‘Aķl-ı insānı: ‘Aķl-ı dānāyı T

⁵⁷⁰ dükkān dükkān: dükkān-be-dükkān İÜ1, G

- 571 Öyle nāzende yürür haste gibi
Ayağı birbirine beste gibi
- 572 Kağı dükkānda ki maḥbūb oturur
Şīve-i nāz ile ol semte yürür
- 573 Dēr aḡa bilmek için aḡvāliḡ
Var mıdır hīç baḡa uygun mālīḡ
- 574 Māl yatḡm ise hīç gösterme
Baḡa cānım çeledi kīrlenme
- 575 Gel seniḡle edelim aḡz u ‘aḡā
Çıkar endāzeḡi evvel cānā
- 576 Bu rumūz ile o māha toḡunur
Her sözi fi‘l-i günāha toḡunur
- 577 Bu suḡenle açar ol ḡonce-lebi
Ne kadar olsa da maḡcūb çeledi
- 578 Göricek ol kınalı parmaḡlar
Anı şeyḡān o zemān parmaḡlar
- 579 Sīneden aḡa açılsun bustān
Göre bustānıḡ içinde pistān

⁵⁷² Şīve-i nāz: Şīve vü nāz İÜ1, G

⁵⁷³ Dēr aḡa bilmek: Aḡa dēr bilmek T, BUL

⁵⁷⁴ yatḡm: yatḡm MK, MK3, BUL

⁵⁷⁹ Sīneden aḡa açılsun: Sīnede aḡa açılsun, Sīnesinden aḡa açılsun BUL

- 580 Şayd eder 'ākıbet ol cānāmı
Götürür hāneye elbet anı
- 581 Kūfl-ı dergāhı degildir memhūr
Bir anahtara olur mı maḥşūr
- 582 Kocası yoḡ olası dīvāne
Gēce nıṣfında gider dükkāne
- 583 Kār u kesbinde gezer bī-çāre
Ne bilür neyledi ol mekkāre
- 584 Gelür aḥşām evine ol ḥayvān
Loḡmadan ṣonra yatur bī-dermān
- 585 Yine çār-sūya gider vaḡt-i seḥer
Bu ḥırāş ile eder 'ömrü güzer
- 586 Hırlaşur ḥalk ile dā'im ol it
Günde maşrūfi iki aḡçe simit
- 587 Çalışur herkese zālīm bulaşır
Dā'ima maḥkemelerde tolaşur
- 588 Günde biḡ dürlü yalanlar söyler
Her yalana ḡasemullāh eyler

⁵⁸¹ Kūfl-ı dergāhı: Fi'l-i dergāhı MK3; anahtara olur mı maḥşūr: anahtarı olur mu maḥşūr MK3, anahtara olur mı maḥşūr G

⁵⁸⁴ 584↔590 BUL

⁵⁸⁶ Günde maşrūfi: Maşrūfi günde M

- 589 Vāh medyūnı olan müflise vāh
Pençe-i şırde düşmüş rübāh
- 590 Baṭkın emvāl aramaqdır hāli
Ne bilür evdeki baṭkın mālı
- 591 Māl-ı Kārūna daḡı mālīk olur
Bu siyāk üzre yine sālīk olur
- 592 Gelse dükkānına farzā sā'il
Yaş olur iki gözünden sā'il
- 593 Zevki ammā ki eder hātūnı
Dā'ima zevk ü şafā meftūnı
- 594 O meşakḡat ile dükkāndadır
Bu da dostı ile seyrāndadır
- 595 Hār-ı t̄ahūn gibi gerdişler eder
Sā'iriñ nef'ine gūşişler eder
- 596 Yayı seccāde cehennem içine
Mālı cem' eyledi ancaḡ piçine

⁵⁸⁹ rübāh: eyvāh M

⁵⁹⁰ Baṭkın emvāl aramaqdır: Baṭgın emvāl aramaqdır İÜ1, G, BUL, Baṭkın emvāli aramaqdır MK3, Baṭkın emvāli mukadder M; baṭkın: baṭgın İÜ1, G, BUL

⁵⁹² gözünden sā'il: gözünden mā'il MK3

⁵⁹³ Dā'ima zevk ü şafā: Rūz u şeb zevk ü şafā T, BUL

⁵⁹⁵ gūşişler eder: gerdişler eder M

⁵⁹⁶ Mālı cem' eyledi ancaḡ: Māl-ı cem' eyledi ancaḡ İÜ1, Mālını cem' eyledi ancaḡ MK3

- 597 Ne zemān zevk ēdecek ol telvīs
Tā-be-key bu tama‘-ı māl-ı ḥabīs
- 598 Gēce ārām ēdecek bir sā‘at
Andada görmeye rūy-ı rāḥat
- 599 Aña biñ ğuşşa bulur ol kāfir
Görmeye tā ki şafā-yı ḥātır
- 600 Evvelā dēr hey aġam sulṭānım
Seni hiç görmeye yoġdur cānım
- 601 Söylesem rişte gibi söz uzanur
Öyle aġalıġa göñlüm bulanur
- 602 Qalmanı ḥānede yaġıñ balıñ
Yandı dükkānı ‘aceb baqqālıñ
- 603 Yine miskīn gibi şolduñ be ḥerīf
Ey ne şalkım şaçak olduñ be ḥerīf
- 604 Beni küsdürme emān nolsun bū
Şonra vallāhi barışmam ābū
- 605 Qonşumuz işte tekerlekçi kıızı
Qoşu yapırdı aña ol kekezi

⁵⁹⁹ biñ ğuşşa bulur: biñ iş de bulur MK, bir ğuşşa bulur MK3; Görmeye: Bulmaya T, BUL

⁶⁰² Yandı dükkānı ‘aceb: Yandın mı dükkānı ‘aceb MK3, Yandı mı dükkānı çün M

⁶⁰³ Yine miskīn gibi şolduñ: Neye miskīn gibi şolduñ T, Be ne miskīn gibi şolduñ BUL, Be ne miskīn olduñ M

⁶⁰⁵ Qonşumuz: Qomşumuz İÜ1, MK3, G; Qoşu yapırdı: Qoçu yapırdı İÜ1, G, Qoçu yapırmış MK3, M

- 606 Āh o cānım ‘araba zevraqlı
Bütün altunlı güzel revnaqlı
- 607 Bu da sīnemde benim dāğ olsun
Be seniñ başına toprağ olsun
- 608 İsterim bir ‘araba tā o siyāķ
Cigerim yoksa beni eyle ƫalāķ
- 609 Anı yapıdırmağa elbet muhtāc
Ne kadar olsa o nekbet muhtāc
- 610 Öyle ben şervete hızlān mı dēsem
Öyle insāna da hayvān mı dēsem
- 611 Dağı bir fırkası bāzār içre
Dā’im āşüfte gezer kār içre
- 612 Gözleri sürmeli yumşak yüzli
İki çeşmiñ süzerek hoş sözli
- 613 Bunlarıñ bir bölügi bed-terdir
Her biri şūr u şer-i maşşerdir
- 614 Siyyemā yaşlı ola bir ‘avret
ƫuru ‘unvānla gelür mi zīnet

⁶⁰⁸ ‘araba tā o: ‘araba ammā o İÜ1; beni eyle ƫalāķ: beni ét ıtlāķ İÜ1, beni eyle ıtlāķ G

⁶⁰⁹ olsa o nekbet: olsa da o nekbet İÜ1

⁶¹² Gözleri sürmeli: Gözleri sürme İÜ1

⁶¹³ bir bölügi: fırkası pek BUL; şūr u şer-i maşşerdir: şūr-ı şerer-i maşşerdir İÜ1, şūr-ı şer-i maşşerdir MK3

⁶¹⁴ ƫuru ‘unvānla: ƫuru ‘unvān MK3

- 615 İtr-ı şāhī süre ol bed-rūya
Rāstıklar çeke ol ebrūya
- 616 Koya envā‘-ı ‘ilāc-ı humre
Tā kıızılık bula ol bed-çehre
- 617 Gösteren rosbuyı çün çehresidir
Mevki‘-i nazra-i āvāresidir
- 618 Birbirine ne zemān hışm eyler
O fevāhiş bu kelāmı söyler
- 619 Bire çingāne kılıkılı cādū
Be gidi fışkıcı sürtük rosbu
- 620 Ayağımda seni ètmem pābūç
Tarlām içre olamazsın hāvuç
- 621 Bire tāğ üstü bütün bāğ olsun
Şu benim dostlarım sağ olsun
- 622 Dağı bir fırkası oldı peydā
Sevici zümresi dèrler cānā
- 623 Degil eslāf-ı nisā hāletidir
Bu nisā-yı halefiñ bid‘atıdır

⁶¹⁷ Gösteren: Göster İÜ1;

⁶²¹ Mevki‘-i nazra-i āvāresidir: Mevki‘-i nazra olan āvāresidir MK, Bürka‘-i nazra-i āvāresidir İÜ1

⁶²² -M

⁶²³ nisā-yı halefiñ: zenān-ı halefiñ T, BUL, nisā-yı halkıñ MK3

- 624 Dil vèrir birbirine ‘āşık olur
Vaqt-i vuşlatda dahı hîle bulur
- 625 Hîlesi vaşla hemān bir ālet
Ya‘ni taqlîd-i zükûret-hâlet
- 626 Lafzı ol āletin olmaz taḥrîr
Bu lügazla meger olsun ta‘bîr
- 627 Ḥalli bu mışra‘ ile ol kârın
Nāzı bıkdırdı beni dil-dârın
- 628 Her kim ammā ki buna sâlikdir
Ṭab‘ı pākîze olur nâzıkdır
- 629 Mā‘ili bu revîş-i zîbânın
Ehl-i ‘irfânlarıdır nisvânın
- 630 Görinür gerçi ki fâhiş bu eşer
Sā‘ir ef‘āle göre ehven-i şer
- 631 Olamaz ṭab‘ı zükûra mā‘il
Birbiriyle geçinür ve‘l-hâşıl
- 632 Cān vèrir her biri ma‘şûkasına
Nigeh étmez dahı hiç başkasına

⁶²⁵ vaşla hemān: hemān vaşla İÜ1

⁶²⁶ ol āletin olmaz taḥrîr: ol āletin olmaz taḥrîr İÜ1, T, ol hâletin olmaz taḥrîr MK3 ,M

⁶²⁸ Ṭab‘ı pākîze: Ṭab‘-ı pākîze İÜ1

⁶³⁰ fâhiş: mühiş T

⁶³¹ Olamaz ṭab‘ı zükûra: Olamaz ṭab‘-ı zükûra İÜ1, Ola ṭab‘ı zükûra M

- 633 Bunda ammā ki ḥilāf-ı maṭrūk
‘Aşıkıñ üstüne çıkar ma‘şūk
- 634 Birbirine édeler nāz u niyāz
O edālar o kelām-ı mümtāz
- 635 Nāzenīnim güzelim gül-çīdem
Göñlüm eglencesi nūr-ı dīdem
- 636 Merḥabālar yine ey dürdānem
Hoş-kaemler seni gözler ḥānem
- 637 Serv-i nāzım hoş edālī ḥānım
Āh a hercāyī baqışlı cānım
- 638 Bülbülüm ben saña hey gül-ğoncem
İki bāzūsı gümüşden külçem
- 639 Nerede kaldıñ a ‘ömrüm varı
Pek ‘azīz eylediñ āh dīdārı
- 640 Kılmadıñ hiç ayak altına nigāh
Beni ferdāya mı şaldıñ eyvāh

⁶³⁵ 635↔636 BUL

⁶³⁶ 636↔643 T

⁶³⁷ Āh a hercāyī baqışlı cānım: Āh o hercāyī baqışlı cānım İÜ1, Āh a hercāy baqışlı ḥānım T, Āh hercāyī baqışlı cānım MK3

⁶³⁸ saña hey: saña ki hey İÜ1

⁶³⁹ āh dīdārı: āh dildārı İÜ1

- 641 Bizi urduñ mı yine dīvāra
Çıkdı mı ipligimiz bāzāra
- 642 Yine nolsun o edā-yı bīgāne
Bizi atdıñ mı yine yābāne
- 643 ‘Öd ağacı ise ismiñ a cānım
Benim adım dañı ateşli ħanım
- 644 Saña gül-penbe diyen ehl-i niyāz
Dédiler ismime de şu‘le-i nāz
- 645 Saña gül-gonce dédilerse eger
Baña da bād-ı şabā söylediler
- 646 Böylece birbirine nāz eyler
Ba‘dehū kārına āgāz eyler
- 647 Şöyle fehmi eylemişim bu kārı
Ki neden bunlara oldu sārī
- 648 Ġālibā gördiler envā‘-ı zükūr
Oldılar birbirine hep mecbūr
- 649 Tab‘ı ġayretli olan ba‘zı ināş
Kıldı bu fi‘l-i ġarībi ihdāş

⁶⁴² nolsun: bulsun MK

⁶⁴³ ismiñ a cānım: ismiñ cānım MK

⁶⁴⁶ Ba‘dehū: Ba‘de-zān T, MK3

⁶⁴⁷ Şöyle: Böyle BUL

- 650 Tā ki müstağnī bulunsun erden
İmtinān çekmeyeler dil-berden
- 651 Şanma kim birbirine mecbūrluk
Bize êtdikleri ancak gūrluk
- 652 Hiç ne kâbil gönül olsun tebrīd
Ola taḥḳīke müşābih taḳlīd
- 653 Yine gördükde güzel oğlanı
Meyl êder ḥüsnüne elbet cānı
- 654 Ehl-i ‘irfāna o yollar şapadır
Kimisi ḥā’ıza kimi gebedir
- 655 Birbiriyle ḳo geçinsün gitsün
Anı ḥaḳ birbirine baḥş êtsün

ZİKR-İ EFRENC-İ BİLĀD-I İSLĀM*

- 656 Ey leb-i mu‘cizesi ‘İsī-dem
Gonce-i tāze fidān-ı Meryem
- 657 Ḥüsñ ü ān ehli nisā-yı Efrenc
Her biri ḥüsñle olmuş bir genc

⁶⁵³ Meyl êder ḥüsnüne elbet cānı: Ḥırş ile ra‘şe êder her yānı T, Şevḳ ile ra‘şe êder her yānı BUL

⁶⁵⁴ Ehl-i ‘irfāna: Ḥurde-bīnāna BUL;

⁶⁵⁵ -ḳo MK

* Zıkr-i Efrenc-i Bilād-ı İslām: Zıkr-i Efrenc-i İslāmbol İÜ1, Zen-i Efrenc-i Bilād-ı İslām BUL

⁶⁵⁶ ‘İsī-dem: ‘İsā-dem T, BUL

- 658 Dīdesinde nigeh-i mestāne
Şanki büt-ḥānede bir mey-ḥāne
- 659 Nedir ol elbise-i gūn-ā-gūn
Nedir ol ḳad o nihāl-i mevzūn
- 660 Sevdigiņ Rūm ola yā Efrenci
Sā'iriņ ḥüsnüne degmez renci
- 661 Başılırsan o güzellerle başıl
Aşılırsan da Firengiye aşıl
- 662 Hep kelīsā-yı vişāli açık
Aņa ammā giremez her fāsıḳ
- 663 Sāde-rū olmalı zen-pāreleri
Anda hiç olmaya müyuņ eşeri
- 664 'Aybı vardır şu ḳadar Efrenciņ
Müydan pāk edemez ol genciņ
- 665 Bed olur müyla ḥāşıl o maḥal
Güiyā şūf-i siyehde bir la'l

⁶⁵⁸ 658↔659 BUL

⁶⁵⁹ -M

⁶⁶¹ Firengiye: Frenciye T, Firengiyle M

⁶⁶² kelīsā-yı vişāli: kelīsā vü ḥāne İÜ1

⁶⁶⁴ 'Aybı vardır şu: 'Aybı ancak şu T; edemez ol genciņ: edemez o genciņ MK, edemez genciņ İÜ1

⁶⁶⁵ şūf-i siyehde: şadef-i siyehde İÜ1

- 666 Şanki ol hāleti kaşden eyler
Kutusu üstüne bāğa kaplar
- 667 Z̄ulmet-i mūy-ı siyehle o maḥal
Böyle teşbīhi olursa ne güzel
- 668 Gūyiyā çeşme-i āb-ı ḥayvān
Zulümāt içre hemīşe pinhān
- 669 Anda bī-çāre küsi pinhāndır
Şanki ormanda yaṭur ṭavşandır
- 670 Çünkü perverde-i İslāmboldur
Sā'ir Eference göre ma'kūldur

ŞIFAT-I HÜSN-İ ZEN-İ MİLLET-İ RŪM*

- 671 Ey kelīsā-yı belā nākūsı
Millet-i 'İsevīniḡ nāmūsı
- 672 Zene mā'ilsen a 'ömrüm varı
Sevdigiḡ Rūm kıızı olsun bārī
- 673 Meşreb-i ehl-i şafāda zīrā
Duḡter-i Rūma izin var cānā

⁶⁶⁶ kaşden eyler: kaşdī eyler MK

⁶⁶⁷ 667↔669 T; -iÜ1, G

⁶⁶⁸ -iÜ1, G

⁶⁶⁹ -iÜ1, G

* Şıfat-ı Hüsn-i Zen-i Millet-i Rūm: Şıfat-ı Hüsn-i Millet-i Rūm M

⁶⁷² Sevdigiḡ: Sevdigim MK3

- 674 Cilve gencīnesi Rūm kızlarıdır
Hep nisānıñ dağı fā'izleridir
- 675 Nedir ol ince miyān-ı nāzik
Nedir ol ğonce-dehān-ı nāzik
- 676 Nedir ol nāz o kelām-ı dil-keş
O temāyül o hırām-ı dil-keş
- 677 Nedir ol kāmēt-i serv-i bālā
Nev-fidān-ı çemen-i şun'-ı Hudā
- 678 Anda ol ğamze-i mestāne nedir
Nedir ol cünbiş-i bīgāne nedir
- 679 Aña maḥşūş o teğāfül o edā
Aña mevķūf o tekellüm o şadā
- 680 Dil ucuyla o hurūfi icrā
Şīvelerle o kelām-ı ra'nā
- 681 Dürr-i şehvār-ı kelāmı dizilür
Şanki ağızına gelince ezilür
- 682 Diline gelse de bir ḥarf-i şaķıl
Fem-i pākı anı eyler taḥlil

⁶⁷⁵ Nedir ol ğonce-dehān-ı nāzik: Söyledikce o zebān-ı nāzik T

⁶⁷⁶ O temāyül: O temāşül MK3

⁶⁷⁸ mestāne nedir: mestānedir İÜ1

⁶⁸⁰ kelām-ı ra'nā: kelām-ı zībā T, BUL

⁶⁸² anı eyler: éder anı BUL

- 683 Deheni terbiye eyler suḥeni
Ki mürebbā-yı suḥendir deheni
- 684 Her biri nāḫıkalı tūḫīdir
Ḳuş dili anlara meşrūḫīdir
- 685 Diye biḡ nāz éderek ḡonce lebi
Ḥazretiḡ bāde içersin selebi
- 686 Ṭolular bos ola boslar ṭolsun
Sen hemān iç a pasam ‘aşḡ olsun
- 687 Cān ḡatar nāz ü edāsı cāna
Ṭoḡrusı böyle gerek cānāna
- 688 Eski muḡlim daḡı olsa ḡapılır
Görse ol kāfiri zen-pāre olur
- 689 Ḳıṫ‘a-i cismi ser-ā-pā mevzūn
Şanki bir mışra‘-ı ra‘nā mevzūn
- 690 Çalışur anları taḡlīde zenān
Yetişür anlara faḡr u ‘unvān
- 691 Nedir ol ḡāmet-i vālā o ḡırām
Cümlesinde o münāsib endām

⁶⁸⁵ nāz éderek: nāz éde G

⁶⁸⁶ bos ola boslar: boş ola boşlar G; hemān iç a pasam ‘aşḡ: iç pasam ‘aşḡ İÜ1, hemān iç a paşam ‘aşḡ G

⁶⁹¹ ḡāmet-i vālā o ḡırām: ḡāmet-i bālā o ḡırām MK, ḡāmet-i vālā-yı ḡırām M; o münāsib: o mütenāsib T

- 692 Sürinür yerle berāber yağa
Dil-i ‘uṣṣāqını tā kim yağa
- 693 O perīṣānī hodos bir yana
O reviş ol kırılış mestāne
- 694 O revişler nola gönlün varı
İki engüşt ile ol reftārı
- 695 Yoluna şanki döşendi āteş
Yanacaqdır ayağı ol meh-veş
- 696 Şanasın rāhına kalb-i ‘uṣṣāq
Dökilüp eyleyecekdir iḥrāk
- 697 Ne kadar fā’ik ise ğilmānı
O kadar hūb-ter olur nisvānı
- 698 Līk ğilmānı olur ehl-i ‘inād
Bunlar ammā ki eder ‘āşıkı şād
- 699 Başılur her ne kadar ser-keş ise
Şuyı yumşak ne kadar āteş ise
- 700 Amān ey ğonce-dehān gül memeli
‘Āşıkıñ aĝlar iken ğülmemeli
- 701 Kime çıkdıñ ‘acebā ey ḥurşīd
Kime şarıldıñ ayā nār-ı ümīd

⁶⁹³ O perīṣānī hodos bir yana: O perīṣānī hodoş bir yana MK, O perīṣān süzülüş bir yana İÜ1, O perīṣānī süzülüş bir yana G; ol kırılış: o kırılış İÜ1, MK3, G, M

- 702 Ḳaḡı bulaşıġa çamur olduġ
 Ḳaḡı kār-hānelere nūr olduġ
- 703 Ḳaḡı bāzūda yazılmış ismiḡ
 Ḳaḡı dillerde çizilmiş resmiḡ
- 704 Orta mālı mısın ey rūḡ-ı revān
 Kimedir ortada bu genc-i nihān
- 705 Āh kim ıġdı bu Ḳız Ḳullesine
 Kimleriḡ uġradı op gūllesine
- 706 Ḳaḡı zātıḡ bu ġazālisi ‘aceb
 Kimedir ‘arṣa-ı ḡālisi ‘aceb
- 707 Ṭutalım ismine dērler koġona
 Ya o ṣaında ‘aceb ol koġuna
- 708 Ḥāk-pāye sūrinūr kuṣaġıḡ
 O daġı būs ēdecek ayaġıḡ
- 709 Ḳınalı destine eyler ġıbṭa
 Āl āl oldu kızıl yumurṭa

⁷⁰³ -T

⁷⁰⁴ rūḡ-ı revān: ḡūr-ı revān M

⁷⁰⁵ Kimleriḡ uġradı op gūllesine: Kimler uġradı opuḡ gūllesine İÜ1

⁷⁰⁶ bu ġazālisi: bu ġazāsı İÜ1

⁷⁰⁸ 708↔709 BUL

⁷⁰⁹ 709↔711 T

- 710 Fitnesin hūş-rübāsın kāfir
 Ben de bilmem ne belāsın kāfir
- 711 Rūhsın yoksa perīsın bilmem
 Meryemiñ sen de nesisin bilmem
- 712 Beñzemez millet-i Rūma cinsin
 Hūrisin añladığım yā cinsin

ŞIFAT-I HĀL-İ NĪSĀ-YI ERMEN*

- 713 Ey feraḥ-yāb-ı şafā-yı vuşlat
 Āhū-yı deşt-i fezā-yı vuşlat
- 714 Ermeni zenleri hep bed-eṭvār
 Anda qalmıñ qudemāsı reftār
- 715 Teni bed şivesi bed şoḥbeti bed
 Ṭavrı bed cāmesi bed hey'eti bed
- 716 Nedir anda o vaqūrāne reviş
 Qızlarında daḥı pīrāne reviş
- 717 Hele oğlanları olmaz dil-cū
 Ṭolmuş ol çehre-i nā-pākine tū

⁷¹⁰ hūş-rübāsın: hoş-rübāsın kāfir G, M

⁷¹¹ nesisin: neslisin İÜ1

* Şıfat-ı Hāl-i Nisā-yı Ermen: Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Ermeni MK, Şıfat-ı Hāl-i Nisā-yı Ermeni İÜ1, MK3

⁷¹³ feraḥ-yāb-ı şafā-yı vuşlat: zafer-yāb-ı şafā-yı vuşlat BUL; deşt-i fezā-yı vuşlat: deşt-i kazā-yı vuşlat MK3

⁷¹⁷ tū: mū MK

- 718 Şimdi anlarda nêçe zāt-ı pelîd
Reviş-i Rūma êderler taqlîd
- 719 Bir zemân qarğa êder bu kârı
Kebke taqlîd êdicek reftârı
- 720 Böyle gūş eyler iken o hayvân
Kendü reftârını kıldı nisyân
- 721 Ne o reftâr-ı qadîme sâlik
Ne bu reftâre de oldı mâlik
- 722 Eylesiñ her ne qadar cehd-i cehîd
‘Ûd ağacı ola mı şâh-ı bîd
- 723 Gürbe sa’y itse dem-â-dem farzâ
Ola mı evc-i mu’allâda hümâ
- 724 Olalar târik-i taqlîd-i gavî
Kubbenin üstüne turmaz kürevî
- 725 Zenleri meşreb-i gilmânî gibi
Dem-i vuşlatda mülâyim çelebi
- 726 Açılır goncesi her bülbülede
Tolanur turesi her sünbülede

⁷¹⁹ Bir zemân: Ne zemân M

⁷²² şâh-ı bîd: şâh-ı pelîd İÜ1

⁷²⁴ târik-i taqlîd-i gavî: târik-i etvâr-ı gavî T

⁷²⁵ meşreb-i gilmânî: meşreb-i gilmân MK

- 727 Géceler vakti be-şekl-i zānkoç
Gezer oynar néce bir zānī koç
- 728 Rūmdan duḡter alur zenneleri
Tā ki ta‘līm édeler şīveleri
- 729 Lüğat-ı Rūmu қо étsün taḡşīl
Éde mi gūşt-ı zebānıḡ tebdīl
- 730 Ḥayyeden hiç ne zemān bal aḡsun
Dilini éşşek arısı şoḡsun
- 731 Qumḡapu yanḡını oldı müştéd
Sarkiziḡ ḡalpaḡı yandı be-meded
- 732 O noḡut topı ḡabuḡlı baḡla
Yemedén seyri zararđır ‘aḡla
- 733 Daḡı Rūm beççe alur her aḡbār
Bāb-ı menḡūsa saraydar yapar
- 734 Tā ki meşḡ eyleye andan suḡeni
Ögrene şīve-i nāzik-deheni
- 735 Fā’ide şol ḡadar eyler aḡbār
Ki saraydar olur anda sırdār

⁷²⁸ Rūmdan: Zūmdan MK3

⁷²⁹ gūşt-ı zebānıḡ: gūşt-ı zebānı BUL, M

⁷³² noḡut topı: noḡud topı İÜ1

⁷³⁵ Fā’ide şol ḡadar: Ḥānede şol ḡadar İÜ1

- 736 Ne zemāḡ çār-sūya gitse ol kör
Ola bekçi ḡareminde Kirkor
- 737 Şimdi ammā ki daḡı bu millet
Cins-i Ḥırvāta da kıldı raḡbet
- 738 Kāpusunda nēce ḡor Ḥırvatı
Nēce kışrak ile bāḡlar atı
- 739 Göreler öyle güzel ‘ifrīti
Çarpılır ḡüsnüne ehl-i beyti
- 740 İşte bārūd ile nār oyunu
Kırta ışmarlamadır ḡoyunı
- 741 Cümleniḡ böyle degil bed eşeri
Bulunur nēce kişizādeleri

ŞIFAT-I ḤĀLET-İ NİSVĀN-I YEĤÜD*

- 742 Ey belā-yı zaḡal u ḡāş-ı cihān
Niḡehi seng-i miḡekk-i nisvān
- 743 Bed-liḡādır zen-i murdār-ı Yehūd
Cümle mūḡişdir o ḡavm-i merdūd

⁷⁴⁰ bārūd ile nār: bārūt ile nārın İÜ1; ışmarlamadır ḡoyunı: ışmarlamadır ol ḡoyunı M

* Şıfat-ı Ḥālet-i Nisvān-ı Yehūd: Şıfat- Ḥālet-i Nisvān-ı Yehūdī MK, Şıfat-ı Ḥāl-i Nisvān-ı Yehūd İÜ1, MK3

⁷⁴² zaḡal u ḡāş-ı cihān: zaḡal-i ḡāş-ı cihān MK, İÜ1, T, MK3

⁷⁴³ o ḡavm-i merdūd: o murdār-ı Yehūd İÜ1

- 744 Ten-i nā-pāki beyāz behceti yok
Berf helvāsı gibi lezzeti yok
- 745 Mūyı zerd ü ruḥı zerd ü teni zerd
Vaḥṣeti millet-i Moskovdan eşed
- 746 Vuşlata olur iken h^wāhiş-kār
Dēr iken işte kaşar mālım var
- 747 Taht-ı zānīde diye ol mel'ün
Ay baņa kıyma 'azīz başıñ için
- 748 Bize hep zenleri ehl olmuş iken
Zen ü ğılmānı da bezl olmuş iken
- 749 İşte bu 'uḳdede vardır şübhem
Baņa ḥall olmasıdır emr-i ehem
- 750 Müslümānıñ yiyemez loḳmasını
Nēce yer köfte-i nā-puḥtesini

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ ÇİNGĀNE*

- 751 Ey şitābende-i meydān-ı heves
Ḥayme-perdāz-ı beyābān-ı heves

⁷⁴⁵ Vaḥṣeti millet-i Moskovdan: Vaḥṣī millet hele Moskovdan MK, Vaḥṣī millet-i Moskovdan İÜ1

⁷⁴⁷ Taht-ı zānīde diye ol: Taht-ı zānīde de diye ol MK3, Taht-ı zānīde ol M; Ay baņa: Āh baņa T

⁷⁴⁸ zenleri ehl olmuş: zenleri bezl olmuş T; Zen ü ğılmānı da bezl: Zen ü ğılmānı da ehl T

* Zikr-i Aḥvāl-i Zen-i Çingāne: Şıfat- Ḥāl-i Nisvān-ı Çingāne MK3

- 752 aradır ry-ı zen-i ingne
 Anda smn olamaz cnne
- 753 Ba'zı ilmnı bulunur zb
 Bed olur zenneleri ser-t-p
- 754 Dil ara ehre ara erge ara
 İki dnysı ara ol fuar
- 755 ocasına eecek nz o kpek
 Ry-ı n-pke tutar bir ıl elek

ZIKR-İ NİSVN-İ BİLD-İ RMELİ*

- 756 Ey ŐehinŐh-ı fez-y snem
 GŐe-pry-ı sery-ı snem
- 757 Rmeli zenleri Şekl-i hr
 Zen-i İstanbula beşzer avrı
- 758 O semen ten ile ry-ı gl-fm
 Birbirine mtensib-endm
- 759 avr-ı 'irfna btn m'ildir
 Terbiyet eylemege bildir

⁷⁵² cnne: mercne M

* Zkr-i Nsvn-ı Bld-ı Rmeli: Şıfat-ı Hl-i Nsvn-ı Rmeli MK3

⁷⁵⁶ fez-y snem: aza-y snem MK3

⁷⁵⁷ Zen-i İstanbula: Zen-i İslmbola T, BUL, M

⁷⁵⁸ O semen ten: O smn ten İ1

- 760 Sükkerîn sözler ile ve'l-hāşıl
Eylemek anı mürebbā kıabil
- 761 Söz uzar cümleyi kılsam ta' dād
Daḥme-i ḥüsn ü behādır o bilād

ZİKR-İ AḤVĀL-İ ZEN-İ ARNABŪD*

- 762 Ey ḥırām-āver-i bāğ-ı naḥvet
Nigeḥi sīne-şikāf-ı āfet
- 763 Arnabūduḡ zenī ḥüb-rū olmaz
Ṭavrı zībā kadi dil-cū olmaz
- 764 Cā-be-cā olsa da ḥüsn ü ānı
Bed olur kâ'ide-i erkānı
- 765 Bed olur gerçi o milletde zenān
Ḥoş olur anda gürüh-ı ğılmān
- 766 Arada 'işve-pesendi bulunur
Nêçe bir serv-i bülendi bulunur
- 767 Neyleyim mūḥiş olur nağmeleri
Her kelāmında olan ğunneleri

* Zıkr-i Aḥvāl-i Zen-i Arnabūd: Şıfat-ı Hāl-i Nisvān-ı Arnabūd MK3, Zen-i Aḥvāl-i Zen-i Arnabūd BUL

⁷⁶³ kadi dil-cū olmaz: kad-i dil-cū olmaz T, BUL

- 768 Ba'zı tārīḥde gördüm yazmış
Bunlarıñ aşlı 'Arabdan azmış

ŞIFAT-I HĀL-İ ZENĀN-I BOŞNAK*

- 769 Ey heves-kār-ı vişāl-i Boşnağ
Olmasun ḥasret-i ğamla başıñ ağ
- 770 Vaḥşīdir ṭab'-ı zenān-ı Boşnağ
Mār-ı zen-pāreye vërmez tiryāk
- 771 Var zenānında nêçe müstesnâ
Nêçe bir ğonce-i pāk-zībâ
- 772 Bulunur dağı miyân-ı ğılmân
Nêçe bir dilber-i pākīze civân
- 773 Olmuş ammâ ki bütün bu millet
Ṭab'-ı aḥlâkına ğâlib ḥiddet
- 774 Güyiyâ fitrat-ı her a'zâsı
Âhen ü âteş idi eczâsı
- 775 Görmemiş ḫinet-i âteş-zâyı
'Unşur-ı bād u türâb u mâ'î

⁷⁶⁸ Buñların: Bunları İÜ1

* Şıfat-ı Hâl-i Zenân-ı Boşnağ: Zıkr-i Nisvân-ı Gürüh-ı Boşnağ T, Şıfat-ı Hâl-i Nisvân-ı Boşnağ MK3, Şıfat-ı Hâl-i Boşnağ M

⁷⁷¹ ğonce-i pāk-zībâ: ğonce-i ter pāk-zībâ İÜ1, ğonce-i pāk u zībâ BUL

⁷⁷⁴ Âhen ü âteş idi: Âteş ü âhen idi T

⁷⁷⁵ âteş-zâyı: âteş zâtı MK3

776 Olma hāk-i kadem ol ber-bāde
Kendüni yaqsun o āteş-zāde

ZİKR-İ AĦVĀL-İ ZENĀN-I TATAR *

777 Ey ki mir'āt-ı cemāli mergüb
Olmuş āyīne-i her zişt ü hūb

778 Zen-i Tatar olamaz vaşfa sezā
Canavar çehreli maymūn-sīmā

779 Cümlesinde o müşābih hilkat
Anlarıñ cinsine maşşuş hālet

780 Olsa biñ ādem içinde pinhān
Yine sīmāsı eder anı 'ayān

781 Zenleri bed dañı erkekleri bed
Birbirinden bilemem kangı eşed

ŞIFAT-I MEDĦ-İ ZENĀN-I GÜRCİ*

782 Ey ki şahrā-yı dile şīr-i jiyān
Ten-i nermīni pamuğdan arslan

⁷⁷⁶ Kendüni: Kendüyi İÜ1

* Zıkr-i AĦvāl-i Zenān-ı Tatar: Şıfat-ı Hāl-i Nisā-yı Tatar MK3, Zıkr-i AĦvāl-i Zen-i Tatar M

⁷⁷⁷ cemāli mergüb: cemāl-i mergüb BUL

* Şıfat-ı MedĦ-i Zenān-ı Gürci: Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı Gürci T, MK3

- 783 Mihr ü meh yüzli zenān-ı Gürcī
Evc-i eflāk sa'ādet burcı
- 784 Nedir ol cāzibe-i hūş-rübā
Nedir ol çeşm ü ruḥ-ı müsteşnā
- 785 Kāse-i ḥüsni degildir leb-rīz
Līk olur cāzibesi şūr-engīz
- 786 Az ise ḥüsni o miqdār olsun
Kuvvet-i cāzibesi var olsun
- 787 Vemiş ol kavme Cenāb-ı Hallāk
Vāye-i zīver-i ḥüsn-i aḥlāk
- 788 Eylemez kimseye ḥātır-şikeni
Merḥamet-pīşe olur merd ü zeni
- 789 Zen ü ḡilmānı saḡa rām olmaz
O hümā dāne-keş-i dām olmaz
- 790 Māl ile rām edemezsin heyhāt
Māl-ı Kārūnı da versen bi'z-zāt

⁷⁸³ Evc-i eflāk: Evc-i eflāke İÜ1

⁷⁸⁴ ol çeşm: ol cism MK

⁷⁸⁵ şūr-engīz: şīr-engīz M

⁷⁸⁶ Kuvvet-i cāzibesi: Cezbe-i kāhiresi T, BUL

⁷⁸⁷ -T; Vemiş ol: Vermesün ol MK3

- 791 Mekr illā ola bu hud‘a ile
Ya‘ni şayd eyleyesin hīle ile
- 792 Çünkü rik̄katlı olur pür-inşāf
İstemez kim ola ādem itlāf
- 793 Āh ēdüb sızlayasın ağlayasın
Belki bununla işi sağlayasın
- 794 Ēde gözyaşına şāyed rik̄kat
Eyleye nā‘il-i zevk-i vuşlat
- 795 Alamaz tīr-i fiġān-ı āhı
İstemez hedm-i bināullāhı
- 796 Şanma bu millete bir beñzer ola
Bu cihān içre meger Çerkes ola

ŞIFAT-I HÜSN-İ ZENĀN-I ÇERKES*

- 797 Ey ruḥı dīde-rübā-yı hūrşīd
‘İşvesi ġıbtā-fezā-yı nāhīd
- 798 Çerkesiñ kızları meh-pāre olur
Anda ‘āşık ne ki isterse bulur

⁷⁹¹ ola bu hud‘a: ola bir hud‘a İÜ1

⁷⁹³ Belki bununla: Belki yüzünle MK3

⁷⁹⁴ şāyed rik̄kat: yedd-i vaqt MK3; nā‘il-i zevk-i vuşlat: nā‘il-i zevk ü vuşlat BUL

⁷⁹⁶ -MK3; Şanma bu: Şanma ol İÜ1

* Şıfat-ı Hüsn-i Zenān-ı Çerkes: Şıfat-ı Medḥ-i Zenān-ı Çerkes T, Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı Çerkes MK3

⁷⁹⁷ Ey ruḥı: Ey daḥı MK3

- 799 Leb ü ruḥ olmuş iken mey-ḥāne
Dīdeler olsa nola mestāne
- 800 Naḥl-ı vālā-yı ḳadi muḥkemdir
Şanki māh yüzine bir süllemdir
- 801 Aḡa dü-pāy-ı nazarla ḳıḳılır
Dīde-i ḳalb ile ammā baḳılır
- 802 Ḑünkü yāḳūtī bir āteş o tudaḡ
Oldı ‘aksi dil-i ‘uşşāḳa dü dāḡ
- 803 Mihr ü mehden teni olmuş taḳtīr
Nēce olsun o ten-i pāke nazīr
- 804 Gürciden gerḳi ki bunlar zībā
Gürciniḡ cezbese ḳoḳdur ammā
- 805 Cümlesi perde-nişīn-i ‘işmet
Pāk-dāmendir o yektā millet
- 806 Pāk olur mā-ḡaşalı pīş ü pesi
Şevb-i ‘ırzında bulunmaz lekesi
- 807 Ṭab‘-ı vālaları pākīze-ḡişāl
Cümle cūyende-i ḡayr-ef‘āl

⁷⁹⁹ 799↔801 T

⁸⁰⁰ māh yüzine bir süllemdir: ṫül-ı emel-i ‘āşıḳdır BUL

⁸⁰¹ ammā baḳılır: ammā başılır İÜ1, G

⁸⁰² dil-i ‘uşşāḳa dü dāḡ: dil-i ‘uşşāḳa duraḡ MK

- 808 O şadâkat o şehâvet o edeb
Nedir ol fıtrat-ı kudsî-meşreb
- 809 Şanma bu millete bir beşzer ola
Bu cihân içre meger Gürci ola

ZİKR-İ BA‘Zİ EZ-MİLEL-İ TERSÂYÂN*

- 810 Ey Ferîdün-ı serîr-i naḥvet
Ġamzesi nām-zed-i her millet
- 811 Zeni bed-çehre olur Boğdanıḡ
Ḥüsni yok ḡāsılı ol büldānıḡ
- 812 Alma āġūşa zen-i Bulġārı
Cümleniḡ aḡbehidir murdārı
- 813 Baḡma nisvānına hiç Ḥırvatıḡ
Pāk ise meşreb-i ṭab‘-ı zātıḡ
- 814 Ne ḡadar dilber ise ġilmāmı
Bed olur tā o ḡadar nisvāmı
- 815 Beli Ulahda nisā nāzıkdir
Ṭab‘-ı ‘irfānları var müdrikdir

⁸⁰⁸ O şadâkat o şehâvet: O şehâvet o şadâkat M

⁸⁰⁹ -bir MK, M

* Zıkr-i Ba‘zı Ez-Milel-i Tersâyân: Zıkr-i Ba‘zı Milel-i Tersâyân MK3

⁸¹⁵ Ulahda nisā nāzıkdir: ol ḡadde nisā nāzıkdir İÜ1

- 816 Ten-i gül-bergi olur işkeste
Jâleden bād-ı şabâdan h̄aste
- 817 Nâzenîn-meşreb olur nâz-âyîn
Câme-h̄wâb içre éder nâz ü enîn
- 818 Naḥl-i kıddi uzun ammâ kışalur
Āh-ı ‘âşık nefesiyle aḡılr

ŞIFAT-I ḤĀL-İ ZEN-İ MİLLET-İ LEH*

- 819 Ey nigāhı meded-i ehl-i fesād
Zülfî zünnâr-ı miyân-ı zühhād
- 820 Leh nisâsı hep olur müsteḡnâ
O güzel ṭal‘at o kıdd-i bālâ
- 821 Yürüdükce o miyân-ı mümtâz
Söyledikce o dehân-ı mümtâz
- 822 Her biri fenn-i zinâda usta
Cân vèrir mâ-ḡaşalı zen-düsta
- 823 Gerçi nâzıkdir o pākîze-beden
Neyleyim aşlı Yehūdilerden

* Şıfat-ı Ḥāl-i Zen-i Millet-i Leh: Şıfat-ı Zen-i Millet-i Leh MK3

⁸¹⁹ nigāhı meded-i ehl-i fesād: nigāh-ı mededi ehl-i fesād M; miyân-ı zühhād: miyânı zühhād M

⁸²⁰ Leh nisâsı: Ki nisâsı MK

⁸²¹ o miyân-ı mümtâz: o miyân-ı nâzik T; o dehân-ı mümtâz: o dehân-ı nâzik T, o dehân-ı pür-nâz BUL

⁸²³ Neyleyim aşlı: Bilürim aşlı MK, Olmasa aşlı T

ZİKR-İ NİSVÂN-I GÜRŪH-I NEMÇE*

- 824 Ey ruḥı ŧem'a-i deyr-i ruhbān
Ġamzesi bŭtkede-i paṭriḳān
- 825 Nemçeniḡ zenleri nāz ḳuṭusıdır
Hep nisā zŭmresiniḡ cādŭsıdır
- 826 Anda nolsun o ten-i billŭrī
Nedir ol ŧāc-ı siyeh-semmŭrī
- 827 Öyle nāzik o vŭcŭd-ı pāki
Kīr-i vehm ile aḳılur çāki
- 828 Bilŭr ancaḳ ki ne tendir o ten
O gŭli bāḡçe-i āḡŭŧa diken
- 829 Naḡli alt ētdi kad-i servīsi
Fem-i endāze bunuḡ rāvīsi

ŞIFAT-I ḲUBḢ-I ZEN-İ MİLLET-İ RŪS*

* - M; Zıkr-i Nisvān-ı Gürŭh-ı Nemçe: Zıkr-i Zenān-ı Millet-i Nemçe MK3

⁸²⁴ -M; Ey ruḥı: Ey daḡı MK3

⁸²⁵ -M; zenleri nāz ḳuṭusıdır: zenleri nāz ḳuṭusı MK, zenleri nār ḳuṭusıdır İÜ1; cādŭsıdır: cādŭsı MK

⁸²⁶ -M; Anda: Anlara İÜ1; ŧāc-ı siyeh-semmŭrī: ṭab'-ı siyeh-semmŭrī MK

⁸²⁷ -M; nāzik o vŭcŭd-ı pāki: nāzik öper vŭcŭd-ı pāki MK3

⁸²⁸ -M

⁸²⁹ -M

* Şıfat-ı ḲubḢ-ı Zen-i Millet-i Rŭs: Zıkr-i Zenān-ı Millet-i Rŭs MK3, Şıfat-ı ḲubḢ-ı Zenān-ı Millet-i Rŭs G, Şıfat-ı Zen-i Millet-i Rŭs M

- 830 Ey kelīsā-yı dālālet-āyīn
Ve'y çelīpā-yı ḥabāšet-tezyīn
- 831 Bed olur cümle zen-i millet-i Rūs
Şarı yüzli māvi gözlü menḥūs
- 832 Kiminiñ cismi beyāz kār gibi
Zāhiri öyle şovuk mār gibi
- 833 Belī fercinde ḥarāret vāfir
Şanki şeytān ocağıdır kāfir
- 834 Muḳtezā-yı eşer-i āb u hevā
Tutuşur bātını her şubḥ u mesā
- 835 Ḥabeşiler gibi bunlarda daḥı
Bākire olur idi şeyyibesi
- 836 Zāhiri olmasa ammā bārid
Olmasa ṭab'-ı mizācı fāsīd
- 837 Şu'lelendikce o nār-ı şehvet
Anıñ itfāsına muḥtāc elbet
- 838 Ol sebep cümleleri fāḥişedir
Hey'et-i çehreleri mühişedir

⁸³¹ zen-i millet-i Rūs: ten-i millet-i Rūs İÜ1

⁸³⁷ -itfā MK

- 839 Gêce gündüz olamaz fâşılması
Sikişür hâ' izası hâmileşi
- 840 Zānīyi bulmaz ise bir qarı
Söndürür buz ile ol murdârı
- 841 Zen için anda hiç olmaz ğavġā
Müşterekdir 'alenen anda nisā
- 842 Bu sebep artmada çingāneleri
Bā-ħuşūş andaki pīç hāneleri
- 843 Anda dā'im bir iki biñ kaħbe
Birisine anlara şāħib-rütbe
- 844 Takılan zānīye êde ikrām
Eyleye anlara taħsīm kīr am
- 845 Aña şehrīleri gelmez her bār
Ehl-i dihkānı gelür leyl ü nehār
- 846 Her sene mīrīye eyler teslīm
Dü-hezār pīç berāy-ı ta'lim
- 847 Anda ne 'ār u ne nāmūs u ne dīn
Her ne eylerse sezā-yı taħsīn

⁸⁴⁰ Zānīyi bulmaz ise bir qarı: Zānī bulmazsa eger bir qarı İÜ1, Zānī bulmaz ise bir qarı G, Zātını bulmaz ise bir qarı M; Söndürür buz ile ol: Buz ile söndürür ol T

⁸⁴² Bu sebep: O sebep T, BUL; andaki pīç-hāneleri: anda pīç-hāneleri İÜ1

848 Dā'imā altda ola ol bed-nām
Çāk êde ҡarnını ҡır-i islām

ZİKR-İ AĦVĀL-İ ZEN-İ EFRENCE*

849 Ey zenaĥdānı ҡızıl elmadır
Meyve-i bāğçe-i 'Īsādır

850 Hoşçadır ĥüsn-i zen-i Efrenc
Ten-i şāfıleri sīmīn külçe

851 Anda muĥkemdir esās-ı zīnet
Dürlü dürlü o libās-ı zīnet

852 Anda bāzīçe-i ğılmān mühmel
Ancağ anlarda zenān müsta'mel

853 Bu daĥı ĥāric-i āyīn-i beşer
Toğurur zenleri ekşerde beşer

854 O diyārın da budur mu'tādı
Şan köpek yavrusıdır evlādı

855 Ƙaŋı pīçe meme vërsün o köpek
Sīnesinde memesi altı gerek

⁸⁴⁸ -T; altda ola: alta ola MK3

* Zıkr-i Aĥvāl-i Zen-i Efrenc: Şıfat-ı Ĥāl-i Zenān-ı Efrenc MK3

⁸⁵⁰ ĥüsn-i zen-i Efrenc: ĥüsn ü zen-i Efrenc İÜ1, G

⁸⁵⁴ 854a↔854b BUL; Şan köpek: Şanki köpek MK3, G

⁸⁵⁵ memesi altı: memeler altı MK, T, BUL

- 856 O ecilden çoğalur ol mel'ün
Milleti cümleden olmuş efvün
- 857 Nêçe āyīni hārik-i āde
Bā-ħuşūş şimdi olan gavgāda
- 858 Minnet ü ħamde sezādır bārī
Birbirine düşüren küffārī
- 859 Bu da Ĥaqqıñ ne güzel bir işidir
İşte toğmuz derisi it dişidir

ŞIFAT-I ĤĀL-İ ZEN-İ İNGİLİZ*

- 860 Ey ki ĥāl-i siyehi Hindistān
Ṭurresi milket-i Efvencistān
- 861 İngiliziñ zeni ĥoş-sīmādır
Ĥoş-edā ĥoşca reviş-i zībādır
- 862 Ruħ-ı ālı güle şad-reng vèrir
Deheni bülbüle āheng vèrir
- 863 Cümlesi pāk-ṭabī' atdırlar
Mā'il-i zīver ü zīnetdirler

⁸⁵⁶ O ecilden çoğalur: O sebebden çoğalur T

⁸⁵⁹ toğmuz derisi: tomuz derisi MK, toğuz derisi İÜ1

* Şıfat-ı Ĥāl-i Zen-i İngiliz: Şıfat-ı Ĥāl-i Zenān-ı İngiliz İÜ1, MK3

⁸⁶⁰ ĥāl-i siyehi: ĥāl ü siyehi İÜ1; Ṭurresi milket-i Efvencistān: Ṭurresi Efvenc-i milket-i Efvencistān İÜ1

⁸⁶² Ruħ-ı ālı: Ruħı ālı MK, G, İÜ, Daħı ālı MK3

864 Nedir ol tañtana-i ārāyiş
Serlerinde nedir ol ālāyiş

865 Tılsım-ı genc-i nihānı bozılır
Aña el urmadan evvel çözüür

ZİKR-İ AHVĀL-İ ZENĀN-I FELEMENK*

866 Ey belā-yı dil-i ehl-i ferheng
Olma meyyāl-i zenān-ı Felemenk

867 Felemenkiñ reviş-i nisvānı
Bed olur ğāyet ile erkānı

868 Za'ferānī hep olur çehreleri
Cezbeden zerrece yok behreleri

869 Zen ü ğilmānı dañı hep bed-ter
Cins-i murdār-ı Yehūda beñzer

870 Gerçi hep zenneleri āşüfte
Neyleyim kāra degil şāyeste

⁸⁶⁴ tañtana-i ārāyiş: tañtana-i ālāyiş M; ol ālāyiş: ol ārāyiş İÜ

* Zıkr-i Ahvāl-i Zenān-ı Felemenk: Şıfat-ı Hāl-i Zenān-ı Felemenk MK3

⁸⁶⁶ Olma meyyāl: Olmaya meyyāl T

⁸⁶⁷ Felemenkiñ: Felemenk MK

⁸⁶⁸ zerrece yok behreleri: hiç olamaz behreleri T

⁸⁶⁹ Cins-i murdār-ı Yehūda: Cins-i murdārı Yehūda beñzer İÜ1, MK3

⁸⁷⁰ Gerçi hep: Gerçi kim İÜ1, Gerçi G; kāra degil: kāra veli M

ZİKR-İ HÂL-İ ZEN-İ DÜNYÂ-YI CEDİD*

- 871 Ey hırāmende-i bâğ-ı ümmîd
Bâğçe-i şivede dünyâ-yı cedîd
- 872 Yeņi dünyâ zeni bed-şüretdir
Şekl-i hayvānda bir ‘avretdir
- 873 Tıflı rahminde yedi mâh turur
Şanki yılda iki def‘a toğurur
- 874 Çoğı ammā yaşamaz mürde olur
Cānı yok cüşseleri hurde olur
- 875 Olur ammā ki cimā‘a t̄alib
O zebūn cüşseye şehvet ḡalib

ŞADED-İ ĞĀ’ İLE-İ EMR-İ NİKĀH

- 876 Ey taleb-kār-ı şafā-yı ervāh
Kerem ét olma heves-kār-ı nikāh
- 877 Nesl için arada bir âletdir
Tab‘-ı hayvāna hemān ‘âdetdir

* Zıkr-i Hâl-i Zen-i Dünyâ-yı Cedîd: Zıkr-i Ahvâl-i Zen-i Dünyâ-yı Cedîd MK, Zıkr-i Ahvâl-i Dünyâ-yı Cedîd İÜ1, G, Şıfat-ı Zenân-ı Dünyâ-yı Cedîd MK3

⁸⁷¹ şivede: şivesi BUL

⁸⁷⁷ 877↔879 T

- 878 Saña vèrseler eger ‘azrāyı
Duğter-i Kayşer ile Kisrāyı
- 879 Düşme bu miñnete dünyāda iken
Kayda bağlanma ser-āzāde iken
- 880 Demiş eslāfda ol Nābī-i pīr
Böyle Hayriyyede kılmış taqrīr
- 881 Ne belā bir zene maḥşūr olmak
Tāze zevk eylemeden dūr olmak
- 882 Sen daḥı meh gibi taḥvīl eyle
Her gece menzili tebdīl eyle
- 883 Ola her bāğçede bir lāne saña
Her maḥalde daḥı bir ḥāne saña
- 884 Olasın dār-ı cihān içre bekār
Olma ammā ki hemīşe bī-kār
- 885 Ben de bilmem néce ba‘zı hayvān
Ola bir ‘avrata maḥşūş her ān
- 886 Bā-ḥuşūş bir zen-i bed-sīret ola
Bed-şemā’il ola bed-ḥilḳat ola

⁸⁷⁸ Saña vèrseler eger: Vèrseler saña eger MK, Sana ger vèrseler M

⁸⁸⁰ eslāfda ol: eslāfda o MK, MK3

⁸⁸¹ Ne belā bir zene: Ne belādır zenne İÜ1, MK3

⁸⁸³ -daḥı MK3; Ola her bāğçede bir lāne: Öyle her bāğçede bir lāle İÜ1

⁸⁸⁵ her ān: hemān İÜ1

- 887 Tab´-1 nā-pāki ola hem kısqanc
Dermende vère şad miḥnet ü renc
- 888 Gitse bī-çāre eger bir yana
Bir gece qalsa birün-1 ḥāne
- 889 Ède biḡ dürlü aḡa rüsvāyi
Başına zindān eder dünyāyı
- 890 Sāde-rū gelse aḡa bir miḥmān
Dêr yıqıl git be sefih puşt oḡlan
- 891 Cān u dilden çağırır yanḡın var
Eyleye ehl-i maḡalle iḡzār
- 892 Çıқа eflāke şadā-yı ḡavgā
Ola ehliyle misāfir rüsvā
- 893 Nêçe miḥnetleri var sīne-güdāz
Söylesem nāmem olur dūr u dirāz
- 894 Bā-ḡuşūs ḡāmīle olsa kāfir
Aḡa kuş südi gerekdir ḡāzır
- 895 Cümle ma´düm olan eşyā ister
Ya´ni maḡz-1 ser-i ´anḡā ister

⁸⁸⁷ Dermende vère şad miḥnet ü renc: Vère bī-çāreye biḡ miḥnet ü renc T, BUL

⁸⁸⁹ zindān eder: zindān ède İÜ1, zindān ède bu M

⁸⁹⁰ gelse aḡa bir: gelse eger bir İÜ1, MK3; Dêr yıqıl git be: Dêr yıqılsun şu T

⁸⁹¹ Cān u dilden: Cān-1 dilden MK3;

- 896 O figānlar o yalanlar ol nāz
 Āh öldüm diyü mühiş āvāz
- 897 Tevbeler eylemeyim erle oyun
 Girmesün hāneme erkek koyun
- 898 Nezrler tekyelere kurbānlar
 Her geçen sā'ile ol ihsānlar
- 899 Șocasına diye var hey şaşkın
 Bir iki dāye getür hey miskīn
- 900 Dāyeler hādımeler 'avretler
 Düstlar cāriyeler nekbetler
- 901 O kıyāmet o figān ol gavgā
 Rüz-ı maḥşer gibi bir vāveylā
- 902 Sen de cāndan o zemān uşanasın
 Hānede zelzele vardır şanasın
- 903 Birde bir pīç atılır meydāna
 O daḥı başlaya hem efgāna
- 904 O zemān müjdeciyānı seyr ét
 Sen hemān şurre ile dil-sīr ét

⁸⁹⁷ Girmesün hāneme erkek: Girmesün hāneme hiç erkek G

⁹⁰² cāndan o zemān: cānından o dem M

⁹⁰³ atılır: açılır MK; O daḥı: Ol daḥı İÜ1

⁹⁰⁴ 904↔905 T; O zemān: Ol zemān İÜ1, T

- 905 İbtidā zāhir olan kūdek-i şūm
Andan olduđı dađı nā-ma‘lūm
- 906 Der-‘aķab gelmez ise gehvāre
Māşe başında olur şad-pāre
- 907 Ol zemān diņle maķām u fenni
Ninni yavrum nini cānım ninni
- 908 İki gözüm bebegi yavrucuğum
‘Ömrümüņ mā-ķaşalı yavrucuğum
- 909 Hele illā o gelen tebrīke
Ṭab‘-ı sevdāyī gelür taķrīke
- 910 Bir tarafından ķapu eyler tıķ tıķ
Bir tarafından çocuk eyler vıķ vıķ
- 911 Ol zemān olsa kişi sevdāyī
Terk eder ğā’ ile-i dūnyāyı
- 912 Terk eder anlara māl u hāne
Cān atar ķahr ile Hindistāne

⁹⁰⁷ maķām u fenni: maķām-ı fenni İÜ1, MK3, G; nini cānım ninni: ninni ķuzum ninni İÜ1, G, nini paşam ninni T, BUL

⁹⁰⁸ ‘Ömrümüņ mā-ķaşalı yavrucuğum: ‘Ömrüm mā-ķaşalı yavrucuğum İÜ1, ‘Ömrümüņ mā-ķaşalı māyeciđim BUL

⁹⁰⁹ illā o gelen: evvel o gelen MK3

⁹¹¹ ğā’ ile-i dūnyāyı: ğāyet ile dūnyāyı M

⁹¹² Terk eder anlara: Baķř eder anlara T, BUL

- 913 Cem' olur hānede biñ mübtezele
Sen mühimmātı yetişdir 'acele
- 914 Kimisi dēr ki fülān nesne getir
Kimi şerbet kimi bilmem ne getir
- 915 Çocuğa indi havāle bire git
Şeyh efendiye imāma haber et
- 916 Cānı var mı aña yoqdur dēmege
Vāh yazıklar çekilen bu emege
- 917 Böyle böyle neçe biñ miñneti var
Şanma bī-çāreleriñ rāhatı var
- 918 Rind-i 'ārif düşe mi gird-āba
Koya mı kendüni bu dülāba
- 919 'Ārife bir bit olur sermāye
Olamaz leylesi biñ leylāya
- 920 'Ākile maḥz-ı tecerrüd lāzım
Zāt-ı 'Īsā gibi olsun dā'im

⁹¹⁴ Kimi şerbet kimi: Bire şerbet bire T

⁹¹⁵ havāle: evhāle M

⁹¹⁶ Vāh yazıklar çekilen bu: Vāh yazık bu çekilen İÜ1

⁹¹⁸ Rind-i 'ārif düşe mi: Nedir 'ārif düşer mi İÜ1, G; kendüni: kendüni İÜ1

⁹²⁰ 'Ākile: 'Ārife T; Zāt-ı 'Īsā gibi olsun dā'im: Zāt-ı 'Īsā gibi olsun dā'im İÜ1, M, Zāt-ı 'Īsā gibi olsun kā'im T, Zāt-ı 'Īsā gibi olsun kā'im MK3, Ya'ni 'Īsā gibi olsun kā'im BUL

- 921 Bu tecerrüd ise sultānlıktır
‘Ārife māye-i ‘irfānlıktır
- 922 Bu vücūduñ heves-i Leylāsı
O vücūduñ sebab-i eşķāsı
- 923 ‘Uķalā gerçi ki ħelvā yēdiler
Evde bir dānesi lāzım dēdiler

NEBZE-İ KİŞŞA-I ĦAMMĀM-I NİSĀ*

- 924 Diñle ey mā’il-i peygām-ı nisā
Şīve-i ķışşa-ı ħammām-ı nisā
- 925 Ne fezāhatler ēder ol zümre
Dāñil-i ħalvet-i ħammām içre
- 926 Ne ‘aceb tākati var ħammāma
Tā seħerden oturur aħşāma
- 927 Bā-ħuşūş şīve-i meşşāteleri
Āl çakşurlı o dellākeleri
- 928 Āh o pākīze-beden nātūrlar
O ayak üzre gezen billūrlar

⁹²² heves-i Leylāsı: sebab-i iħyāsı BUL

*Nebze-i Kīşşa-ı Ħammām-ı Nisā: Kīşşa-ı Ħammām-ı Nisā MK3, M

⁹²⁵ Ne fezāhatler: Ne kabāhatler MK3; Dāñil-i ħalvet-i ħammām: Dāñil-i ħammām-ı ħalvet MK3

⁹²⁸ BUL; Āh o pākīze: Āh pākīze İÜ1

- 929 Şırmalı boğçaları kıoltukda
‘Ukde olmaz mı dil-i ‘aşıkdā
- 930 İki endāze boyı na‘leynler
O edālar o güzel āyīnler
- 931 Evvelā perdeyi eyler şad-çāk
Şoᅇra ᅇammāma olur bir dellāk
- 932 Her biri fenn-i edāda usta
Şabr u tākāt vēre ᅇaᅇ zen-dūsta
- 933 Çıkara şīve ile pīreheni
Vēre ᅇammāma ziyālar bedeni
- 934 Görinūr ‘aks-i ruᅇı ᅇurnada
ᅇurş-ı ᅇurşīd gibidir deryāda
- 935 Çöze gīsūyı sitiᅇnāsı ile
İki engüş-t-i muᅇannāsı ile
- 936 ᅇınalı parmaᅇı gīsūlarda
Şāᅇ-ı mercān gibidir ‘anberde
- 937 ᅇaplamış cismini ol şac-ı siyāᅇ
Şeb-i deycūrda ᅇalmış ol māᅇ

⁹³¹ perdeyi: bürdeyi MK, G

⁹³⁴ ‘aks-i ruᅇı ᅇurnada: ‘aks daᅇı ᅇurnada MK, ‘aksi daᅇı ᅇurnada MK3; gibidir deryāda: gibi deryāda T, BUL

⁹³⁵ 935a↔935b BUL; sitiᅇnāsı ile: istiᅇnāsı ile G

⁹³⁷ -M; ol şac-ı siyāᅇ: ol mūy-ı siyāᅇ T; Şeb-i deycūr: Şeb-i dīlcūr MK3

- 938 Cism-i 'üryānı ki bir kıt'a-ı nūr
Şanki bir pāresi olmuş mestūr
- 939 Peştemāli o kadar ince kumāş
Ki éder gizlediği nesneyi fāş
- 940 Sīnesinde o turuncī memeler
Bāğ-ı hüsñünde olan cimcimeler
- 941 Ekşerīsi beli mūhiş görünür
Memeler yerle berāber sürinür
- 942 Neyleyim olsa dağı hūr melek
Memeler şarkar iken amına dek
- 943 Şanasın her birisi yağ tulumu
İşte erbāb-ı şafānıñ ölümü
- 944 Bā-ħuşūş ħāmile olsa farzā
Anı ħande ile éderler rüsvā
- 945 Görinür dīdeye mūhiş bir iş
Yaraşursa ne güzel ħarnına şiş

⁹³⁸ Cism-i 'üryānı ki: Cism-i 'üryān gibi M

⁹⁴¹ Memeler yerle: Memeleriyle MK3

⁹⁴² hūr melek: hūr u melek M

⁹⁴³ -T

⁹⁴⁴ Anı ħande ile éderler: Anı ħandeyle éderler MK, Anı da ħande éderler İÜ1

⁹⁴⁵ dīdeye mūhiş bir iş: o dīdeye mūhiş bir iş MK, dīdeye bir mūhiş iş İÜ

- 946 Otura gūşelere hānımlar
Anlara sā'iri kaçmerlik éder
- 947 Turşılar fākiheler şerbetler
Kaşıurlar anı ol nekbetler
- 948 Kimi kandīl uçurur şabundan
Gösterir her biri bir dürlü fen
- 949 Līfden kimi yapar sahte şaçal
Kaşır ol biri anı tel tel
- 950 Taş ile kimi şovuk şu serper
O daşı çehresine ot çarpar
- 951 Başına kimi giyer bir kīse
Taş ile kimi döner iblīse
- 952 Peştemālini belinden o kaşır
O birisi de aña böyle yapar
- 953 Her biriniş açılır her yanı
Kaşasın kaşanda a kīr-i zānī

⁹⁴⁷ Kaşıurlar anı ol: Kaşır anı o dem İÜ1, Kaşıurlar anı ol dem G

⁹⁴⁹ Kaşır ol biri anı tel tel: Kaşır her biri anı tel tel MK, Kaşır o biri anı tel tel İÜ1, Kaşır ol biri daşı tel M

⁹⁵⁰ 950↔951 BUL

⁹⁵¹ -T, MK3, M

⁹⁵² böyle: Şöyle M

⁹⁵³ Her biriniş: Her birisi G, BUL, İÜ, M; Kaşasın kaşanda: Nerdesin nerde M

- 954 Bir düğün şanki o hāl-i muzhik
Ancağ ol ortada surna eksik
- 955 Cem´ olur ortada aşüfteleri
Turre şeklinde éder futeleri
- 956 Éder aḥvāl-i zükürü tezkîr
Beline ol tureyi eyler kîr
- 957 Ba´zı bî-´âr olıcağ bir usta
Muşluğı daḥı alurmuş deste
- 958 Hândeler vèrmek için aḥbāba
Uydurur lüleyi ol mîzāba
- 959 Böyle bâzîçe éderken āḥir
Birde bir ´arbede olur zāhir
- 960 Her birisi atılır meydāne
Kimi na´leyn қаpar merdāne
- 961 Kimisi gil қutusı kimisi tās
Gire mā-beynehümāda ḥannās
- 962 O zemān seyr édesin ğavgāyı
Şaç şaçа baş başа bir rüsvāyı

⁹⁵⁴ Bir düğün şanki: Hāl bu düğün şanki MK3; surna eksik: zurna eksik T, zurna eksik M

⁹⁵⁶ Éder: Éde T, BUL; Beline ol tureyi eyler kîr: Beline eyler ol tureyi kîr İÜ1

⁹⁶⁰ қаpar merdāne: қаpar kimi merdāne G

⁹⁶¹ mā-beynehümāda: mā-beynehümāya MK3, M

⁹⁶² Şaç şaçа baş başа bir rüsvāyı: Baş başа saç şaçа bir rüsvāyı T

- 963 Kimisi d r be gidi k l h n 
Kimisi d r bire  arsız z n 
- 964 Bir direkliyi begenmez c n 
Balaban iskelesi lim n 
- 965 Yine  asret ile be zi   olsun
Benim amm  ki yine  amd olsun
- 966 D stlarım c mlesi m ste n d r
Kimi begdir kimisi p   d r
- 967 C mlesi  ırma bıyıklı mehler
Hep  osun dayı kele  e behler
- 968 O da ı d r ki be var hey z kk m
Bize mi sevdicegim bu yordam
- 969 Bize g sterme ye illi  allı
Be zav llı hepimiz bir  alli
- 970 Sende p b cu  atıldı d ma
 ki  ıpla  ya ı ur  amm ma

⁹⁶³ be gidi k l h n : be gidi ey k l h n  G

⁹⁶⁴ -i , G

⁹⁶⁵ Yine  asret: Seni   asret i 1; yine  amd: yine  ok  amd M

⁹⁶⁷  ırma bıyıklı mehler: dayı-revi  e behler T; dayı kele  e behler:  ırma bıyıklı mehler T

⁹⁶⁸ d r ki be var hey: d r ki be hey MK3, diye ki var hey M

⁹⁶⁹ Be zav llı hepimiz: Bire va'll h hepimiz i 1, G

⁹⁷⁰ Sende p b cu  atıldı: Senin de p b cu  atıldı MK3, Sende p b cu  atlı G, Seni  atıldı p b cu  M; ya ı ur  amm ma: ya ı ur bir  amm ma G

- 971 B ylece birbirine ‘ r eyler
Dağı f hiŐ n ce s zler s yler
- 972 ıka  amm mdan o dem  anımlar
Ru lerinden ter ile  an  amlar
- 973 G sterir her birisi  al‘at-ı m h
Diye n t rları m Őaallah
- 974 Pister-i n za yatur ol  once
‘ura c riyeleri el pençe
- 975 Yağlar  aliyeler ‘anberler
‘ d ağacı ile ol micmerler
- 976 O fiğ nlar o ed -yı m mt z
 h bayıldım diy  ol Őive-i n z
- 977 Elli c riye  utar p reheni
Giye biğ minnet ile c mesini
- 978 N zlar ‘arbedeler debdebeler
O m cevherler o elm s k peler
- 979 C mek nda oturur t  ađŐ m
T  ki tekm l ola  l t-ı niz m

⁹⁷¹ -T; birbirine ‘ r eyler: birbirine  a‘n eyler MK, her birine ‘ r eyler I 1, MK3, G, M

⁹⁷⁶ Őive-i n z: Őive v  n z I 

⁹⁷⁷ Elli c riye  utar p reheni: Elde c riye  utar p reheni MK, ‘uta c riyyeleri p reheni T

⁹⁷⁸ m cevherler o elm s: m cevherler o taŐlı MK, m cevherli o elm s M

- 980 Çıka hammāndan ammā haste
Tavrı nāzik revīşi āheste
- 981 Ėde biñ şīve-i nāz ile hırām
Haste-reftār u şikeste-endām
- 982 Āh nolsun o edā-yı sahte
Buna ‘ārif ola mı dil-beste
- 983 Ne bu tezvīr ü tekellūf bu edā
Çapılır mı buna erbāb-ı hüdā
- 984 Ehl-i idrāke bütün boş görünür
Bī-mezākāna belī hoş görünür
- 985 Ne kadar étse nizām u ‘unvān
Hoşdur andan bize bir sāde civān

CÜMLE-İ EHL-İ MAHALLE VE İMÂM

- 986 Ey heves-kār-ı reh-i zen-düstī
Şağın elden giderirsin postı
- 987 Böyle bir kāra olunca ‘āzim
Gündüz olmaz gece gitmek lāzım

⁹⁸² -İÜ1; o edā-yı sahte: bu edā-yı sahte T, BUL

⁹⁸³ tezvīr ü tekellūf bu edā: rütbe bu tekellūf bu edā MK, tezvīr-i tekellūf bu edā İÜ1, MK3, M

⁹⁸⁵ andan bize bir sāde civān: ammā bize bir tāze civān MK3, andan bize bir tāze civān BUL, M

⁹⁸⁷ olmaz gece gitmek: olmaz gece etmek İÜ1, G

- 988 Çünki ey şāhib-i ‘aql u ferheng
Geceden eyyü bulunmaz püzeveng
- 989 Varma şöhretli olan ustalara
Ya‘ni dillerdeki āşüftelere
- 990 Görmüşüz çok ‘acemī zen-pāre
Géceler dāma düşer bī-çāre
- 991 Xapılır şīve-i cānānelere
Gider ol mimli olan hānelere
- 992 Cāme-h^wāb içre niyāz eyler iken
O niyāz ol biri nāz eyler iken
- 993 El uzatmışken anıñ hoqkasına
Bülbüli söyler iken goncesine
- 994 Alur iken heves-i taqbīli
Sürmedān içre şoqarken mīli
- 995 Āşinā olmadan evvel fenine
Ki henüz hançeri qorken qınına
- 996 Bir kıyāmet qopar ol ešnāda
Özge bir fitne çıkar ol cāda
- 997 Semt ahālisi gele meydāne
Aq şaçal kara şaçal çingāne

⁹⁹⁴ -M; taqbīli: taqbīl MK3; mīli: mīl MK3

- 998 Bir telāş ile apu at at eder
Kimisi ısaa hey fāhişe d r
- 999 apunun alkasını tutmuş imām
H wābdan Şimdi uyanmış sersām
- 1000 Belde işkenbe fener elde ‘ařā
Şekl-i destārı perıřān ammā
- 1001 Diye tecv d ile Őubhāna’llāh
Semtimiz b yle degildi eyvāh
- 1002 D r ki ı hey d ni yok h t ne
Hey gidi z t  h bış mel’ ne
- 1003 ı be hey z niye hey f cire ı
ı be hey f sıa hey s hire ı
- 1004 Bize bu fi’l-i zinā menh dir
Celdeler Şimdi saa Şer’idir
- 1005 Alayım makemedden i’l mı
almasun hi bu maalde n mı
- 1006 ısun ol z n  o d nsiz k fir
apuda işte cem ’at h zır

⁹⁹⁸ 998↔1004 İ 1

¹⁰⁰³ z niye hey f cire ı: z niye hey s hire ı T, BUL, z nd hey f cire ı M; hey s hire ı: hey f cire ı T, BUL

¹⁰⁰⁶ z n  o d nsiz: z n  o edebsiz MK3, z t  edebsiz M

- 1007 Kimisi d r ki be hey sult nım
‘Arab  var ise d r y  c nım
- 1008 Çık Çık ey k fire bint ’l-k fir
Őıksun evden g relim biz k tır
- 1009 Ehl-i keyfiŶ biri d r hey c nım
H vfım ancak ki budur sult nım
- 1010 Bize yarın bu revif c r  olur
H neden h neye hep s r  olur
- 1011 Bir  uvala k oyalım yarın anı
Bahre b r  atalım l Ŷesini
- 1012 Her biri b bda bir fitne  der
T rk ise Őavt-ı ker hi ile d r
- 1013  ıh be hey g hfe utanmaz toĶuz
Ben k lahımda taĶınmam boyuz
- 1014  elebi h nede v h d r aĶlar
Eli ditrer daĶı u kur baĶlar
- 1015 Bel ŐovukluĶuna uĶrar  elebi
H vf ile  aĶlar o n zik d  lebi

¹⁰⁰⁷ d r y  c nım: d r y  k nım İ 1

¹⁰¹¹ Bahre b r : Bahre yarın BUL

¹⁰¹² Her biri b bda: Her biri bir b bda İ 1, G, Her biri k puda T

¹⁰¹³ taĶınmam: taĶınmam İ 1, T, G, BUL

- 1016 Fāhişe ‘ārif ise bir kerre
 udemādan ise bu kār ire
- 1017 D r imāma ne gelişdir bu geliş
 Gel benim hānemi eyle teftiş
- 1018 Hāneye dāhil olunca o far
 Yandırır destine birkaç manır
- 1019 Gel r ol h wāce efendiye neřāt
 C rm ni ‘afv ile eyler isāt
- 1020 Diye ol ‘āleme ba şu ‘aqla
 İftirādan bizi yā Rab şakla
- 1021 G rd n z mi ne ‘aceb hey ihvān
 Ne muşıbet ne belā bu b htān
- 1022 G rmedim ‘aybını bu hāt nuř
 Lekesi var mı ‘aceb şabunuş
- 1023 İşte bīgāne degilmiş oğlan
 uru ağaca bulaşdırmam an
- 1024 řāliha ‘avrata bu ‘arbede ok
 şarığımda leke var anda yok

¹⁰¹⁶ ise bu kār ire: ise ol kār ire T, BUL

¹⁰²¹ G rd n z m  ne: G rd n z mi ki MK

¹⁰²² 1022↔1023 BUL

¹⁰²⁴ var anda yok: var bunda yok MK

- 1025 Sen daħı söyle a ħātūn gel çık
Saņa ayā ne olur oğlancık
- 1026 Ède āşüfte o demler feryād
Bir tarafından eder imām imdād
- 1027 Tañrının zālimi şirret gidiler
Bağ benim'çün ki ne ħelvā yédiler
- 1028 Ĥālemin işte bu bıkır oğlanı
Ben kucağımda büyüdüim anı
- 1029 Sizi ber-bād ederim billāhi
Mazlūmuñ yerde kalur mı āhı
- 1030 Yağayım başıma bir eski ħaşır
İşte kādı ile dīvān-ı vezır
- 1031 Yine evvel gibi şevkinde olur
Çelebisi ile zevkinde olur
- 1032 Hep döner ħāneye sıfrü'l-keffeyn
Olur ammā ki imām Zü'l-ğarneyn

BEYT-İ NAĞŞ-I DİGEH-İ ĀŞÜFTE*

¹⁰²⁶ eder imām imdād: imām eyler imdād MK, imām eder imdād MK3

¹⁰²⁹ 1029↔1030 BUL

¹⁰³¹ Yine evvel gibi şevkinde: Yine evvelki o şevkinde İÜ1, Yine evvelki gibi şevkinde MK3, Yine evvel gibi zevkinde BUL, Yine evvelki şevkinde G, M; zevkinde olur: şevkinde olur BUL

* Beyt-i Nağş-ı Digeħ-i Āşüfte: Beyt-i Nağş-ı Tekke-i Āşüfte MK, Nağş-ı Beyt-i Digeħ-i Āşüfte T, BUL, Nağş-ı Beyt-i Diger-i Āşüfte MK3

- 1033 Ey nisā zümresiniñ mezbûrı
Saña fâş eyleyeyim mestûrı
- 1034 Ba‘zı âşüfteleriñ rüsvâsı
Kimseden kalmayıcak pervâsı
- 1035 Çintiyân uçkuruna beyt yazar
Şırma ile aña incü de dizer
- 1036 Bir iki beyt edelim biz inşâd
Meşreb-i zânî bunuñla ola şâd

Müfred*

- 1037 Tılsım-ı ‘uqde-i dekkem düşvâr
Anı hal eyleye ibn Dînâr

Diger*

- 1038 İşte ‘ömrüm kişi kaç yaşında
Bellü olur bu geçit başında

Diger*

¹⁰³³ mezbûrı: mecbûrı MK

* Müfred: Beyt MK3, Müfredât M

¹⁰³⁷ 1037↔1038 T, M; ‘uqde-i dekkem: ‘uqde-i tekkem MK, ‘uqde-i dügmem MK3

* M; Diger: Beyt MK3

* M; Diger: Beyt MK3

1039 Dağme var bunda velīkin muhkem
Raşad olmuş aña mār-ı dekkem

Diger*

1040 Girmesün bu yola yek-dāde olan
Bir ‘amīķ çāha düşer belki emān

Diger*

1041 Bir lügaz var şu varaķda mücmel
Kişi kan ağlar édince aņı ĥal

Diger*

1042 İşte bunda derebegi oturur
Her geķen yolcayı ĥabse götürür

1043 Bir iki mışra‘-ı küstāĥāne
Bir teberrük ola zen-düstāne

DER-BEYĀN-I ŻARAR-I FART-I CİMĀ‘

¹⁰³⁹ mār-ı dekkem: mār-ı tekkem MK

* M; Diger: Beyt MK3

* İÜ1,M; Diger: Beyt MK3

¹⁰⁴¹ şu varaķda mücmel: şu varaķda maĥall G, şu maĥalde mücmel M

* İÜ1,M; Diger: Beyt MK3

¹⁰⁴² yolcayı ĥabse: yolcı mı ĥisse MK3, yolcayı ĥaste M

¹⁰⁴³ Bir: Bu G, İÜ, M; Bir teberrük ola: Bir hediye ola T

- 1044 Ey zinā-pīşe esīr-i şehvet
 Āhenīn-tīşe dilīr-i şehvet
- 1045 Kılma bir lezzet için el-inşāf
 Māye-i naqd-i hayātı israf
- 1046 Nuţfedir revnaq-ı rüy-ı insān
 Cism-i hayvāna medār-ı dermān
- 1047 Nuţfedir mā-i hayāt-ı inşā
 K'olur andan dağı bir cān peydā
- 1048 Nuţfedir mādde-i cāniḡ tende
 Nitekim şu'le gibi revgānde
- 1049 Nuţfedir revgan-ı her şu'le-i cān
 Çok yaşarlar o sebebden nisvān
- 1050 Her kim olursa cimā'a ṭālib
 Tēz olur anda zevāl-i kālīb
- 1051 Her kim eylerse cimā'ı pīşe
 Rūḡ-ı a'zāsı düşer teşvīşe

¹⁰⁴⁶ rüy-ı insān: rüy-ı ihsān M; Cism-i hayvāna: Cism-i insāna İÜ1

¹⁰⁴⁷ -T; andan dağı: anda dağı MK3

¹⁰⁴⁸ 1048↔1049 MK3

¹⁰⁴⁹ -M; revgan-ı her şu'le-i cān: her revgan-ı şu'le-i cān İÜ1, şu'le-i her revgan-ı cān İÜ

¹⁰⁵⁰ 1050↔1051 BUL; -T; ṭālib: rāḡib BUL

¹⁰⁵¹ Her kim eylerse: Her kim olursa MK3

- 1052 Kuvvet-i cismi olunca muhtel
 Aña teslîṭ olur envā´-ı ´ilel
- 1053 Evvelā çehrede qalmaz revnaḵ
 Aña za´f-ı başar olur mülḥaḵ
- 1054 Nēçe ´illet daḥı eyler ḥamle
 Niḵris ü fālic ü ra´şe nezle
- 1055 Rūy-ı rāḥat göremez hiç ol ten
 Pîr olursun civānîde iken
- 1056 Bā-ḥuşuş sevmedigi olsa o zāt
 Tēz olur ḵāmeti elbet iki ḵat
- 1057 Bā-ḥuşuş ḥalvet-i ḥammām içre
 Gerden-i ´ömre bu keskin erre
- 1058 Dēdiler vaḵt-i cimā´ ü ilāc
 Kişi ne ṭoḵ ola ol dem ne de ac
- 1059 Dēdi Loḵmāna da bir evlādı
 Ki cimā´ıḡ ne ḵadar mu´tādı
- 1060 Oḡluna dēdi o ´aḵl-ı evvel
 Yılda bir kerre olursa ne güzel

¹⁰⁵⁵ Pîr olursun: Pîr olur teni MK3, Pîr olur daḥı M

¹⁰⁵⁶ -T

¹⁰⁵⁸ -T; ol dem ne de: ol dem ne MK, MK3, M, ol demde ne İÜ1, G

¹⁰⁶⁰ kerre olursa: kerrecik olsa BUL

- 1061 Dèdi bu şabre ben ètmem tākāt
Ki benim tab´ıma ġālib şehvet
- 1062 Dèdi babası a´ömrüm varı
Ayda bir kerrecik olsun bārī
- 1063 Dèdi şabr eyleyemem bu´amele
Bārī her heftede bir kerre ola
- 1064 Vèrmedi heftede bu kāra rızā
Dèdi ol pīr-i ma´ārif-pīrā
- 1065 Nuṭfedir māye-i ḡüsn ü ānıḡ
Sebeb-i feyz-i ḡayāt-ı cānıḡ
- 1066 Telef èt istediġiḡ miḡdār èt
Cān seniḡdir ne èdersen var èt

ŞADED-İ FEZLEKE-İ MANZŪME*

- 1067 İşte ey ṭurfe-i belā-yı cānım
Her zemān ġuşşa-fezā-yı cānım
- 1068 Ḳayd-ı fermāniḡa oldum münkād
Dèdiġiḡ nāmeyi ḡıldım inşād

¹⁰⁶² kerrecik: kerre M

¹⁰⁶³ Bārī her heftede: Bārī ki heftede İÜ1, Bārī heftede G

* Şaded-i Fezleke-i Manzūme: Şadr-ı Felek-i Manzūme M

¹⁰⁶⁷ Her zemān: Her nefes BUL

- 1069 Nāme ammā nēce bir nāme-i pāk
Hānmān-süz-1 şu‘ūr u idrāk
- 1070 Suhen ammā ne güherdir o suhen
Güher ammā ne güher dürr-i ‘Aden
- 1071 Nola taqrīzini kılsam tanzīm
Nāfesin kendü keser tıfl-1 yetīm
- 1072 Bu selāset ile bu nazm-ı nefis
Bu talākat ile bu şi‘r-i selīs
- 1073 Zen-i dünyāyı getürdüm käre
Dāme düşdi yine ol mekkäre
- 1074 Ne belādır ne çaṭaldır bu iş
Bir alay fāhişegānı tefṭiş
- 1075 Emdigim süd anadan mehd içre
Geldi burnumdan inan bu kerre
- 1076 Zenneler sırrına mahrem degilim
Öyle Havvālara Ādem degilim
- 1077 Ṭab‘-ı çālākime bir zūr étim
Zen-i dünyāyı kapatdım gitdim

¹⁰⁶⁹ -bir MK3

¹⁰⁷⁰ ne güherdir o: ne güherdir bu T, ki güherdir o MK3

¹⁰⁷¹ tanzīm: tanzīr M; tıfl-1 yetīm: ‘aql-1 dilr M

¹⁰⁷⁴ 1074↔1075 T, BUL

¹⁰⁷⁶ Havvālara: bir hālde M

- 1078 Bir belâdır bu ki bunda dâ'im
Hâtır-ı yâre ri'âyet lâzım
- 1079 Ben de tezvîr-i mezâyâ bilmem
Râst-güyum ki müdârâ bilmem
- 1080 Ya'ni her milleti vaşf eyler iken
Kalemim diğkat eder söyler iken
- 1081 Ne suhenden geçebildi âhir
Ne edebildi fedâ-yı hâtır
- 1082 Çâk iken nuţka zebân-ı kalemim
Oldı dem-beste dehân-ı kalemim
- 1083 Bu tefekkürle nêçe bir nükte
Mehd-i endîşede qalmış hufte
- 1084 Kalemim söylemesün harf-i haţâ
Belki bir zülfe deger bād-ı şabâ
- 1085 Leb-i cānāneyi pek ter geçdim
Hâtır için dağı çok yer geçdim
- 1086 Ne kadar nazmına kıldım 'acele
Şanma kim harf-i haţâ bunda ola

¹⁰⁸⁰ diğkat eder söyler: diğkat ile söyler MK3, M

¹⁰⁸² 1082↔1083 T, M; Çâk iken: Çâk eden MK3

¹⁰⁸⁶ 1086↔1097 T; nazmına kıldım 'acele: nazmına êtdim 'acele T, BUL

- 1087 Oldı bu nāme ne ĩcāz-ı muħil
Ne daħı sıķlet itnāb-ı mūmil
- 1088 Muħtaşarca görünür ķatre gibi
Cāhiliķ eşmine bir zerre gibi
- 1089 Ķatredir her suħeni deryādır
Zerredir her varaķı şahrādır
- 1090 Ümmehāt-ı suħen-i fikr-i selef
Olmadı böyle dūr-i pāke şadef
- 1091 Bunca bir söz ebesi zāt-ı reşid
Böyle bıkr eylesünler tevlid
- 1092 Buņa şimden gerü taķlid olmaz
Olsada nā'il-i ümmid olmaz
- 1093 Ķatre almak gibi deryāmızdan
Zerredir māh-ı şeb-ārāmızdan
- 1094 Bir çerāğ evvel olursa sūzān
Yaķmak andan neçe biķ mūm āsān
- 1095 Benim ol şu'le-firūz-ı 'irfān
Nūr-ı zulmetgede-i nūkteverān

¹⁰⁸⁷ -T; nāme ne ĩcāz-ı muħil: nāme ne ĩcāze muħil MK, nāme bu ĩcāb-ı muħil İÜ1, nāme ne encār-ı muħill MK3, nāmeye ĩcār-ı muħil G, nāme ne ĩcāz-ı muħil M; itnāb-ı mūmil: itnāb-ı muħil MK, İÜ1, MK3

¹⁰⁸⁹ her suħeni deryādır: her varaķı deryādır T

¹⁰⁹³ gibi deryāmızdan: gibidir deryādan M; şeb-ārāmızdan: şeb-ārādan M

¹⁰⁹⁴ andan neçe biķ mūm: andan daħı biķ mūm T, andan daħı şad mūm BUL, andan neçe bir mūm M

- 1096 İ'timād eyle ki benden başka
Kimse kâdir olamaz bu nuṭka
- 1097 Bā-ḥuṣūṣ ma'rifet-i her millet
Baṅa ancaḳ bu vèrilmis̄ ḥālet
- 1098 İmtizāc oldı tıbā'ımla milel
Vèrdi bu ḥāli baṅa 'azze ve cell
- 1099 Gāhice bir 'Acem-i nādire-sāz
Şanasın maskaṭ-ı re'sim Şirāz
- 1100 Gāhice bir mütekellim 'Arabī
Olurum gāhice şehrī çelebi
- 1101 Beni her cins şanur cinsinden
Ne zebāndır ne dehendir bu dehen
- 1102 Men ḥaḳīkatde ne cin ne insim
Şekl-i insānda Rūḥü'l-ḳudüsüm
- 1103 'Ārifim ehl-i dil-i āgāhım
Maḥrem-i dāḥil-i ḥalvetgāhım
- 1104 Şanma pervāne gibi me'yūsum
Āşinā-yı ḥarem-i fānūsum

¹¹⁰⁰ -BUL

¹¹⁰² ḥaḳīkatde ne: ḥaḳīkatdeyim ne G

¹¹⁰³ 'Ārifim: 'Ārif M

- 1105 Men o ser-geşte-i deşt-i ħarmān
Zerredir çeşmime kām-ı dü-cihān
- 1106 Öyle memnūn-ı belāyım farzā
Başıma ebr-i belā bāl-ı hümā
- 1107 Öyle me'lūf-ı belā-yı derdim
El-emān dërsem eger nā-merdim
- 1108 Yine şad-çāk olacak sīnemdir
Yine kıan ağlayacak dīdemdir
- 1109 Öyle bir mertebede maħzūnum
Tolu peymāne gibi dil-ħūnum
- 1110 Cāhile bāde baña ħūn-ı ciger
Bu ğalat ħūkmüni çarħıy kim eder
- 1111 Şubħ-ı ümmīde baķar maħrūmum
Küre-i ğamda yanar bir mūmum
- 1112 Olurum cānım ile sūzīde
Eylemem kimseyi hiç rencīde
- 1113 Atmadım murĝ-ı merāmi ağa
Kaçmadan el mi deger kıomaĝa

¹¹⁰⁵ kām-ı dü-cihān: kelām-ı dü-cihān M

¹¹⁰⁸ Yine kıan ağlayacak: Yine giryān olacak T

¹¹¹¹ 1111a↔1111b BUL; Küre-i ğamda: Kede-i ğamda İÜ1, T, G, BUL, Tekke-i ğamda MK3

¹¹¹² Eylemem kimseyi: Eylemem kimseye MK3, G, M

¹¹¹³ kıomaĝa: kıoĝmaĝa MK3

- 1114 Bunca miḥnetler ile nā-şādım
Yine düşmen gözine pülādım
- 1115 Pehlivānım beli āhen-i cānım
Pençe-i ‘aşqda bī-dermānım
- 1116 Ola yā Rabb be-Meryem be-Betül
Çeşm-i cānānede nāmım maḳbül
- 1117 Hātım olsa sezā-yı taḥsīn
Bu Zenān-nāmeğe lafz-ı āmīn

¹¹¹⁴ gözine pülādım: görünür pülādım M

¹¹¹⁵ āhen-i cānım: āteş-i cānım T, BUL

¹¹¹⁶ -M; be-Meryem be-Betül: be-Meryem bütün MK3; Çeşm-i cānānede: Cism-i cānānede G

SONUÇ

Enderunlu Fâzıl edebiyatımızda gereken ilgiyi görememiş şairlerimizden biridir. Fâzıl'a ve eserlerine karşı olan ilgisizliğin ana sebebi Fâzıl'ın şiirlerinin sanat bakımından yeterince iyi bulunmamasıdır. Ancak sanat bakımından ne derecede olursa olsun Fâzıl'ın eserleri içerik bakımından ilgi çekicidir. Ayrıca kültürel açıdan da bizim için oldukça değerlidir. Bu nedenle eserlerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve yorumlanması gerekmektedir.

Zenân-nâme üzerine daha önce Nebiye Öztürk tarafından akademik bir çalışma yapılmış olmasına rağmen, yapılan çalışmada göze çarpan ve eserin doğru anlaşılıp, yorumlanmasını engelleyen eksiklikler Zenân-nâme'nin bir kez daha çalışılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Zenân-nâme'nin tenkitli metni hazırlanırken ilk olarak eserin mevcut nüshaları temin edilmiştir. Temin ediler nüshalar incelenmiş ve kendi aralarında 2 gruba ayrılmıştır. Daha sonra gruplar içerisinde seçilen 8 adet nüshayla tenkitli metin oluşturulmuştur. Nüshalar arasındaki farklılıklar metin içerisinde dipnotta gösterilmiştir. Tüm nüshalara eşit biçimde yaklaşmış metne en uygun ifade tercih edilerek müellif elinden çıkan orijinal Zenân-nâme metninin ortaya konulmasına gayret edilmiştir.

Şüphesiz ki Zenân-nâme ve Fâzıl'ın diğer eserleri içinde buldukları dönemin unsunlarını yansıması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu sebeple çok daha detaylı bir şekilde incelenmeyi hak etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akün, Ö. F. (1994). “Divan Edebiyatı”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 9, 389-427.
- Arıkan, Z. (1945). *XVIII. Asır Şairlerinden Fâzıl Enderuni*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Bitirme Tezi
- Arıtan, A. S. (1993). “Ciltçilik”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 7, 551-557.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. Meb Yayınları, İstanbul.
- Beydilli, K. (2009). “Selim III”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 36, 425-426.
- Bilgin, O. (2013). “Yazma”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 43, 369-373.
- Bordalejo, B. (2011). “Metin Tenkidi Yöntemlerinden Stemmatik Yaklaşımın Tarihi”. *Stemmatik, Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*. (Çev. M. Bedir), Küre Yayınları, İstanbul.
- Çiçekler, M. (2004). “Mesnevi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 29, 320-322.
- Dilçin, C. (1999). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ve Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dilçin, C. (2011). *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*. Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Ertuğrul, Ö. (1992). “Balaban İskeleyi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, Cilt 5, 3-4.

- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi III-IV*. (Çev Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gölpınarlı, A. (1945). *Divan Edebiyatı Beyanındadır*. Marmara Yayınları, İstanbul.
- Gölpınarlı, A. (1972). *Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları-III*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Gülsoy, E. (2008). "Safed". *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 35, 445-447.
- Horata, O. (2019). "Son Klasik Dönem (1700-1800). Tarihi, sosyo-kültürel bağlam". T.S., Halman (Ed.). *Türk Edebiyatı Tarihi*. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2, 419-426.
- T.S., Halman (Ed.) *Türk Edebiyatı Tarihi*. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İzmir, 2, 429-463.
- İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*. Meb Yayınları, İstanbul.
- İpşirli, M. (1995). "Enderun". *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 11, 185- 187.
- Kılıcı, M. (2001) *Enderunlu Mehmet Âkif-Mir'ât-ı Şi'r*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.
- Kocatürk, V. M. (1964). "Fâzıl". *Türk Edebiyatı Tarihi*. Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Koçu, R. E. (1971). Fâzıl Bey. *İstanbul Ansiklopedisi*. Koçu Yayınları, İstanbul, 10, 5589-5593.
- Kuru, S. S. (2010). "Sünbülzâde Vehbi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 38, 140-141.
- Küçük, S. (1995). "Enderunlu Fâzıl". *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 11, 188-189.

- Lane, E. W. (1865). *An Arabic-English Lexicon*. Williams and Norgate, London.
- Levend, A. S. (2017). *Divan Edebiyatı Kelimeler Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Maas, P. (2011). “Metin Tenkidi”. *Stemmatik, Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*. (Çev. M. Bedir), Küre Yayınları, İstanbul.
- Mengi, M. (2005) *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mengi, M. (2014). *Divan Şiiri Yazıları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Öztürk, F. (2020). *Sihâm-ı Kazâ Eleştirel Basım*. Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- Pala, İ. (2012), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları, İstanbul.
- Polat, S. (2015). *Metin Tenkidi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Steingass, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beirut.
- Şemseddin Sami (1317). *Kâmûs-u Türkî*. İstanbul, İkdâm Matbaası.
- Şentürk, A. A. (2015). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Cilt 1 (Âb-Azrail)*. Osedam Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2017). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Cilt 2 (Bâb-Çüst Eri)*. Osedam Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2019). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Cilt 3 (Dâbbe-Düzgün)*. Osedam Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2020). *Osmanlı Şiir Kılavuzu, Cilt 4 (Ebabil-Füsûn)*. Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.

Şentürk, A. A. ve Kartal, A (2018). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergah Yayınları, İstanbul.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. Kapı Yayınları, İstanbul.

Witkam, J. J. (2011). “Stemma (Soy Ağacı) Oluşturmak, Kurgu mu Gerçek mi?” *Stemmatik, Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*. (Çev. M. Bedir), Küre Yayınları, İstanbul.

Yöntem, A. C. (2001). “Fâzıl”. *İslam Ansiklopedisi* . MEB Yayınları, İstanbul, 4, 529-531.

Zavotçu, G. (2018). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*. Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

Ö Z G E Ç M İ Ő

Adı ve SOYADI	Emircan TURAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Hacı Rahime Ulusuy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakóltesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Antalya, 2019
Tez/Dönem Proje Konusu	Enderunlu Fāzıl-Zenān-nāme(Tenkitli Metin)
Yabancı Dil / Diller	İngilizce